

P R E S A U N I V E R S I T A R Ă C L U J E A N Ă

au venit și au plecat

100 de ani din viața unui imobil de raport clujean

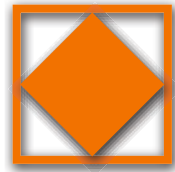

in and out

100 years in the life of a revenue house in Cluj

Dana Julean & Dan-Ionuț Julean

au venit și au plecat

100 de ani din viața unui imobil de raport clujean

i n a n d o u t

100 years in the life of a revenue house in Cluj

Dana Julean & Dan-Ionuț Julean

Presă Universitară Clujeană

2026

Text

Dan-Ionuț & Dana Julean

Imagini

Dana Julean & Dan-Ionuț Julean

Concept grafic, prelucrare și tehnoredactare computerizată

Dana Julean & Dan-Ionuț Julean

Traducere și adaptare text în limba engleză

Dana Julean & Dan-Ionuț Julean

Imagine copertă față

Detaliu poartă acces imobil str. Gheorghe Șincai nr. 16 [fotografie de Olga Vușcan, 2015]

Imagine copertă spate

Detaliu de fereastră de pe casa scării imobil str. Gheorghe Șincai nr. 16 [fotografie de Olga Vușcan, 2015]

ISBN 978-606-37-3051-1**© 2026 Autorii volumului.**

Toate drepturile rezervate. Copierea, tipărirea și reproducerea integrală sau parțială a textului sau imaginilor, prin orice mijloace, fără acordul autorilor este interzisă și se pedepsește conform legii.

Presă Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51, 400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Mulțumiri

Autorii mulțumesc celor care au contribuit la realizarea acestei cărți și au sprijinit, în diverse moduri, întregul demers: M.C. (1937-2025), M.C.C., T.F., prof. dr. arh. Virgil Pop, drd. arh. Alexandra Crișan-Man, Enikő Krausz, Elena Cioată, fotograf Olga Vușcan, dr. arh. Ștefania Boca, Balázs Hornyák, Biblioteca Națională Széchényi/Országos Széchényi Könyvtár, Budapesta, Compania de Apă Someș S.A. Cluj-Napoca.

Acknowledgements

The authors thank those who contributed to the creation of this book and supported, in various ways, the entire endeavour: M.C. (1937-2025), M.C.C., T.F., prof. PhD. arch. Virgil Pop, PhD. cand. arch. Alexandra Crișan-Man, Enikő Krausz, Elena Cioată, photographer Olga Vușcan, PhD. arch. Ștefania Boca, Balázs Hornyák, The National Széchényi Library/Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Compania de Apă Someș S.A. Cluj-Napoca.

Cuprins Content

Introducere: drumul de la „locatar” la „proprietar” Introduction: from ‘tenant’ to ‘owner’	7
Contextul istoric: Cluj(-Napoca) și România Historical background: Cluj(-Napoca) and Romania	9
Contextul juridic: chiriașii au venit și au plecat Legal background: tenants in and out	13
Cadru: Strada Gheorghe Șincai nr. 16, Cluj-Napoca Setting: 16 Gheorghe Șincai Street, Cluj-Napoca	19
excursus: membrii familiei Hints excursus: the members of the Hints family	30
Cadru temporal: durata unui secol, 1921-2022 Timeline: the span of a century, 1921-2022	47

- 50 excursus: Fabrica de tutun din Cluj
excursus: the Tobacco factory in Cluj
- 63 **Am venit și am plecat:** locuirea înainte de comunism
In and out: dwelling before Communism
- 70 excursus: atmosfera perioadei interbelice
excursus: atmosphere of the interwar period
- 77 **Am venit și am plecat:** locuirea în timpul comunismului
In and out: dwelling during Communism
- 84 excursus: atmosfera perioadei anilor 1950
excursus: atmosphere of the 1950s
- 92 excursus: atmosfera perioadei anilor 1960 - 1970
excursus: atmosphere of the 1960s - 1970s
- 104 excursus: atmosfera perioadei anilor 1980
excursus: atmosphere of the 1980s
- 119 **Am venit și am plecat:** locuirea după comunism. O concluzie – nu „sfârșitul”
In and out: dwelling after Communism. A conclusion – not “the end”

Introducere: drumul de la „locatar” la „proprietar”

Introduction: from ‘tenant’ to ‘owner’

Acest studiu prezintă o altfel de istorie socială a unui secol din existența României moderne și contemporane. Nu este o metaforă sau o poveste, ci pură realitate, expusă prin analiza și transpunerea grafică, sintetică, a tuturor transformărilor arhitecturale din viața unei clădiri centenare. Este un studiu de caz ce evocă valorile societății capitaliste burgheze locale și mutilarea acestora sub comunism, opresiunea vieții private prin privarea de intimitate și de condiții decente de trai, permutările *proprietar unic – chiriaș burghez – tovarăș chiriaș – multiplii proprietari*, respectiv drumul de la „locatar” la „proprietar” (locuirea ca

This study presents a distinct social history regarding the existence of modern and contemporary Romania, focusing on the time span of a century. It is not a metaphor or a story, but pure reality presented through the analysis and the synthetic representations of all the architectural transformations that transpired in the life of a century-old building. It is a case study that evokes the values of the local bourgeois capitalist society and the mutilation they endured during Communism. It highlights the oppression of private life due to the deprivation of privacy and decent living conditions, the permutations between

proces și mentalitate, înainte de comunism, în timpul comunismului și după comunism), în același context arhitectural – o casă de raport care a schimbat, efectiv, un singur proprietar în drumul spre „privatizare”. Este un caz cu totul special, deoarece, acest imobil, practic, în mod paradoxal, nu a fost „afectat” de nici o lege emisă de Statul Român Comunist, ci a continuat să existe ca atare, purtând însă, până în prezent, amprenta puternică a „principiilor” comuniste privind viața colectivă și, respectiv, formarea „omului nou”.

single owner – bourgeois tenant – comrade tenant – multiple owners, respectively the path from “tenant” to “owner” (housing as a process and mindset, before, during, and after Communism), in the same architectural context – namely a revenue house that actually changed a single owner on its way to “privatisation”. It is a special and quite uncommon case, as the building in question, paradoxically, was not “affected” by any law issued by the Romanian Communist Régime, but continued to exist as such, bearing, up to this day, the strong imprint of the Communist “principles” regarding collective housing and, respectively, the creation of the “new man”.

▲ Detaliu de pe casa scării din imobilul studiat, 2015.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie Olga Vușcan]

▲ Detail of the main staircase from the studied building, 2015.

[source: authors' archive, photograph Olga Vușcan]

Contextul istoric: Cluj(-Napoca) și România

Historical background: Cluj(-Napoca) and Romania

¹ Recensămintele istorice ale populației Clujului consemnează o creștere semnificativă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, respectiv la începutul secolului al XX-lea, când orașul aproape că își cvaduplează populația, confirmând avântul social, economic și industrial care a caracterizat istoria locală în perioada Dualismului Austro-Ungar. Astfel, la 1850, populația număra 16886 persoane, la 1890 numărul crește la 37957, iar la 1910 se ajunge la 60808. Este semnificativ faptul că primul recensământ românesc din 1921 a înregistrat la Cluj 83542 persoane, cu un aport marcant al populației românești (care aproape se triplează), iar în 1923 un nou recensământ a înregistrat 110000 de persoane (cuprinzând și armata și servitorii). Vezi Victor Lazăr, *Clujul* (București: CVLTVRA NAȚIONALĂ, 1923), pp. 29-30.

The historical censuses of Cluj's population record a significant increase during the second half of the 19th century, respectively at the beginning of

Cunoscut uzual drept „Cluj” (numele oficial al orașului până în 16 octombrie 1974), Municipiul Cluj-Napoca [în maghiară *Kolozsvár* și în germană *Klausenburg*] este un oraș din România, situat în inima Transilvaniei. Are tradiția de oraș universitar. Între anii 1790 și 1848 și, respectiv, între 1861 și 1867, a fost capitala Marelui Principat al Transilvaniei. Înainte de Primul Război Mondial a făcut parte din Imperiul Austro-Ungar și, începând cu 1 Decembrie 1918, a devenit parte a României moderne.¹ Prin Tratatul de la Trianon (4 iunie 1920), care a încheiat oficial Primul Război Mondial, a fost recunoscută Unirea Transilvaniei cu Regatul

Commonly known as “Cluj” (the official name of the city until October 16, 1974), the Municipality of Cluj-Napoca [in Hungarian *Kolozsvár*, in German *Klausenburg*] is a Romanian city, located in the heart of Transylvania. It has a tradition of being a university city. Between 1790 and 1848 and, respectively, between 1861 and 1867, it was the capital of the Grand Principality of Transylvania. Before World War I it was part of the Austro-Hungarian Empire and since 1 December 1918 it became part of modern Romania.¹ The Treaty of Trianon (June 4, 1920), which formally ended World War I, recognised the Union of Transylvania with the Kingdom

României. Între 1918 și 1947 Clujul a făcut parte din România Mare, o monarhie Constituțională, care a unit Vechiul Regat cu celelalte provincii istorice românești: Basarabia, Bucovina și Transilvania (incluzând Banatul, Crișana și Maramureșul). După abdicarea Regelui Mihai I (30 decembrie 1947), România a devenit o *republică populară* (1947-1965), care, până la sfârșitul anilor 1950, s-a aflat sub controlul direct al URSS. Apoi, sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu, țara a devenit o *republică socialistă* (1965-1989). Revoluția din Decembrie 1989 a înlăturat conducerea comunistă (1947-1989) și România a devenit o republică democratică semiprezidențială.

of Romania. Between 1918 and 1947 Cluj was part of Greater Romania, a constitutional monarchy which united the Romanian Old Kingdom with the other Romanian historic provinces of Bessarabia, Bukovina, and Transylvania (including Banat, Crișana, and Maramureș). After the abdication of King Michael I of Romania (December 30, 1947), Romania became a *people's republic* (1947-1965), which, until the late 1950s, was under direct control of the USSR. Afterwards, under Nicolae Ceaușescu's rule, it became a *socialist republic* (1965-1989). The December 1989 Revolution removed the Communist rule (1947-1989) and Romania became a unitary, semi-presidential democratic republic.

the 20th century, when the city almost quadrupled its population, thus confirming the social, economic and industrial momentum that characterised it during the Austro-Hungarian Dual Monarchy. Consequently, in 1850, the population amounted to 16,886 inhabitants, in 1890 the number rose to 37,957, and in 1910 it reached 60,808. It is significant that the first Romanian census in 1921 recorded 83,542 inhabitants in Cluj, with a significant contribution of the Romanian population (which almost tripled), and in 1923 a new census recorded 110,000 people (including the army and servants). See Victor Lazăr, *Clujul* (Bucharest: CVLTVRA NAȚIONALĂ, 1923), pp. 29-30.

◀ Cluj, anii 1930. Forfotă urbană pe Calea Regele Ferdinand (astăzi Strada Regele Ferdinand), în dreptul podului de peste Someș.

[sursa: Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939*, (Cluj: Tip. „Ardealul”, 1939), p. 22]

◀ Cluj, in the 1930s. Urban bustle on the King Ferdinand Avenue (today King Ferdinand Street), in front of the bridge over the Someș River.

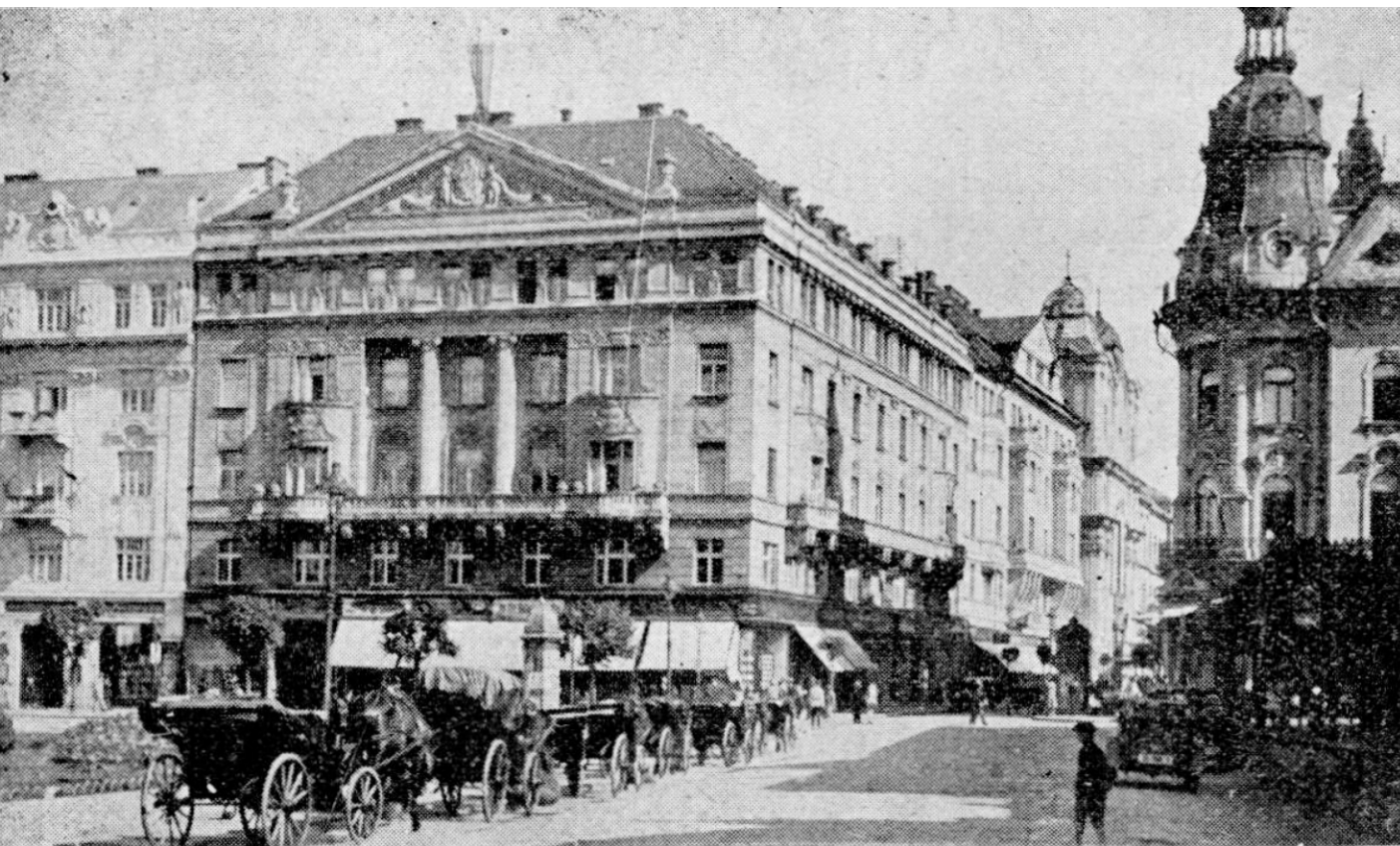
[source: Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939*, (Cluj: Tip. „Ardealul”, 1939), p. 22]

▶ Clujul la 1930. Vedere aeriana asupra Pieței Unirii. [sursa: „Cluj la 1930, Vedere Aeriana”, Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cluj_la_1930,_Vedere_Aeriana.jpg]

▶ Cluj in 1930. Aerial view of Unirii Square. [source: “Cluj la 1930, Vedere Aeriana”, Wikimedia Commons: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cluj_la_1930,_Vedere_Aeriana.jpg]

1 Vetere generala

▲ Cluj, începutul secolului al XX-lea. Piața Unirii.
[sursa: „Piața Unirii din Cluj-Napoca”, Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, fondul „Emil Isac”; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2058616/omeka_items_show_1019]

▲ Cluj, beginning of the 20th century. Piața Unirii.
[source: “Piața Unirii din Cluj-Napoca”, “Octavian Goga” County Library, „Emil Isac” collection; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2058616/omeka_items_show_1019]

◀ Cluj, în anii 1930. Piața Unirii, detaliu al colțului sud-vestic.

[sursa: Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939*, (Cluj: Tip. „Ardealul”, 1939), p. 221]

◀ Cluj, in the 1930s. Unirii Square, detail of the southwestern corner.

[source: Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939*, (Cluj: Tip. „Ardealul”, 1939), p. 221]

Contextul juridic: chiriașii **au venit și au plecat**

Legal background: tenants **in and out**

În 1948, una dintre primele măsuri luate de noile autorități comuniste a fost începerea procesului de *naționalizare* (a proprietăților private, incluzând fabrici, întreprinderi, firme, terenuri și un număr semnificativ de locuințe de toate tipurile etc.) și de *colectivizare a agriculturii*. Astfel, proprietatea privată a fost aproape complet desființată. Începând cu 1990, a început demersul dificil al retrocedărilor, care nu s-a încheiat cu adevărat nici până în prezent. Restituirea integrală a terenurilor și locuințelor a fost încetinită de o serie de legi succesive care au schimbat condițiile și termenii retrocedărilor.

Un capitol important în acest proces a

In 1948, Romania's newly established Communist authorities initiated the process of *nationalisation* (encompassing private property such as factories, firms, land, and a significant number of all types of dwellings, etc.) and *collectivisation of agriculture*. This marked the near-total abolition of private property. Since 1990, a complex and protracted process of restitution has been underway, which has yet to conclude. The retrocession of land and dwellings has been hindered by a series of laws that have continually altered the conditions and terms of the restitution process.

An important chapter in this process was marked by Law no. 18/1991 (which allowed

fost marcat de Legea nr. 18/1991 (care a permis restituirea terenurilor proprietarilor de dinainte de colectivizare), Legea nr. 112/1995 (care a permis multor chiriași ai Statului să își cumpere respectivele apartamente, care fuseseră naționalizate, dacă acestea nu au fost retrocedate proprietarilor inițiali sau nu făceau obiectul unor procese de revendicare), și, respectiv, Legea nr. 10/2001 (care a reglementat noi condiții în procesul de restituire a tuturor proprietăților preluate abuziv de către Stat între 6 martie 1945 și 22 decembrie 1989; acolo unde nu s-a putut realiza restituirea bunurilor în natură, s-au oferit măsuri compensatorii), și Legea nr. 247/2005 (care prevedea noi măsuri menite să simplifice procedurile de restituire și de compensare).

În acest *context legal*,² au apărut mai multe probleme legate de numeroase apartamente/case cumpărate de foștii chiriași (conform prevederilor Legii nr. 112/1995), dar care, în același timp, fuseseră retrocedate proprietarilor de drept sau fuseseră revendicate de aceștia în natură. Astfel, societatea românească contemporană a fost zguduită de numeroase procese care au afectat grav libertățile individului și dreptul la proprietate, generând situații contradictorii ale căror efecte încă se resimt în

the return of land property to its pre-collectivisation owners), Law no. 112/1995 (which allowed many of the tenants that leased flats, taken over by the State and which were not given back to the former owners or were not involved in any revendication lawsuits, to buy those flats), and, respectively, Law no. 10/2001 (which regulated new conditions for the restitution process of all properties, which were abusively taken over by the State, between 6 March, 1945 and 22 December, 1989; where the restitution in kind was not possible reparative measures were settled), and Law no. 247/2005 (which provided new measures intended to simplify the restitution and compensation procedures).

Within this *legal framework*,² numerous issues arose concerning several of the flats/houses when these were bought by their former tenants (as stipulated by Law no. 112/1995), but, at the same time, they were returned to their rightful owners or were reclaimed by these in nature. Consequently, the contemporary Romanian society was profoundly impacted by numerous lawsuits, which significantly compromised individual freedoms and the right to property. These lawsuits resulted in contradictory situations, and their effects are still palpable in the collective

² Vezi pe larg Alexandru-Cristian Roșu, „Property restitution in Romania”, *Global Economic Observer*, Vol. 2, Nr. 2 (2014): pp. 37-41.

See in full Alexandru-Cristian Roșu, “Property restitution in Romania”, *Global Economic Observer*, Vol. 2, No. 2 (2014): pp. 37-41.

³ Pentru o perspectivă contextualizată a acestui fenomen, vezi pe larg Alina Șerban, ed. *Evacuarea Fantomei. Arhitecturi ale Supraviețuirii / Evicting the Ghost. Architectures of Survival* (București: Asociația pepluspatru, 2011).

For a contextualised perspective on this phenomenon, see in full Alina Șerban, ed. *Evacuarea Fantomei. Arhitecturi ale Supraviețuirii / Evicting the Ghost. Architectures of Survival* (Bucharest: Asociația pepluspatru, 2011).

⁴ European Commission : Eurostat : Your key to European statistics, „House or flat – owning or renting”, Housing in Europe – statistics visualised, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-1a.html> (accesat 7 februarie 2023).

European Commission : Eurostat : Your key to European statistics, “House or flat – owning or renting”, Housing in Europe – statistics visualised, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-1a.html> (accessed 7 February 2023).

⁵ Pentru o perspectivă asupra politicii comuniste de reconstrucție urbană și rurală, detaliată în cifre și efecte, vezi pe larg Dinu C Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, „A Project of the Kress Foundation European Preservation Program of the World Monuments Fund,” World Monuments Fund, US/ICOMOS (Washington, D.C., 1989).

For an insight into the communist policy of urban and rural reconstruction, detailed in numbers and effects, see in full Dinu C Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, “A Project of the Kress Foundation European Preservation Program of the World Monuments Fund,” World Monuments Fund, US/ICOMOS (Washington, D.C., 1989).

mentalitatea colectivă. În consecință, foarte mulți oameni au rămas, legal, fără *locuința* pe care fie au cumpărat-o, fie au deținut-o anterior comunismului sau au moștenit-o. Au existat și cazuri sociale grave, cu oameni nevoiți să „se mute” efectiv în stradă.³ Din acest motiv, foarte multă lume încă evită să cumpere imobile achiziționate anterior prin Legea nr. 112/1995.

În consecință, unul din efectele acestui context legal, și poate cel mai important dintre toate, accentuat de o țară generală a societății românești contemporane, ca urmare directă a schimbării mentalității în perioada comunismului, este că 95,3 % din români sunt proprietari (fie că este vorba de o casă sau de un apartament). Aceste procente situează România, pentru anul 2021, în topul țărilor din Uniunea Europeană, cu cel mai mare procent de proprietari.⁴ Însă, pe de altă parte, și tot ca un efect al procesului de densificare a așezărilor urbane – adică al urbanizării forțate și al unui program de construire extensivă de locuințe – impuse în special de politica lui Nicolae Ceaușescu,⁵ situația gravă este că, după *numărul mediu de camere per persoană*, România era ultima în topul țărilor europene, cu o medie de 1,1 camere

consciousness. Therefore, many people were legally left without a *home* they either bought after 1990, or owned before Communism. There were also serious social cases of people who actually had to “move out,” into the streets.³ As a result, even today, many people refrain from purchasing real estate previously acquired under the auspices of Law no. 112/1995.

Consequently, one of the effects of this legal context, and perhaps the most significant of all, and which was exacerbated by a general deficiency of contemporary Romanian society, as a direct result of the transformation of the mindset under the Communist rule, is that 95.3% of Romanians own their homes (whether it be a house or a flat). These percentages position Romania, in 2021, among the top countries of the European Union, as holding the highest share of ownership.⁴ However, on the other hand, as a consequence of the process of densification of urban settlements – namely that of forced urbanisation and of an extensive housing program – imposed particularly by the policy of Nicolae Ceaușescu,⁵ the situation is quite dire as, when discussing *the average number of rooms per person*, in 2021, Romania was the last in the top of the European

per persoană, în 2021.⁶ Realitatea este că, drept urmare a procesului de industrializare, între anii 1950 și 1980, populația urbană a României s-a triplat, printr-o migrare (impusă de împrejurări) de la sat la oraș: de la 3 486 995 în 1948 (22,0% din totalul populației), la 5 667 559 în 1965 (29,8% din totalul populației) și, în final, la 11 540 494 în 1985 (50,6% din totalul populației).⁷

countries, with an average of 1.1 rooms per person.⁶ In fact, as a result of the industrialisation process, between the 1950s and 1980s, the urban population of Romania tripled, through a process of (imposed) migration from the countryside to the city: from 3,486,995 in 1948 (22.0% of the total population), to 5,667,559 in 1965 (29.8% of the total population), and finally up to 11,540,494 in 1985 (50.6% of the total population).⁷

⁶ European Commission : Eurostat : Your key to European statistics, „Size of housing”, Housing in Europe – statistics visualised, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-1b.html?lang=en> (accesat 7 februarie 2023).

European Commission : Eurostat : Your key to European statistics, “Size of housing”, Housing in Europe – statistics visualised, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-1b.html?lang=en> (accessed 7 February 2023).

⁷ Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, pp. 2-3.

Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, pp. 2-3.

◀ Perspectivă spre strada Gheorghe Șincai dinspre strada Republicii, anii 1950.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop, fotografie Adrian Giurgiu]

◀ View towards Gheorghe Șincai Street seen from Republicii Street, the 1950s.

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop's digital archive, photograph Adrian Giurgiu]

▶ Cluj în 1941. Vedere aeriană asupra zonei centrale, Szent György tér / Piața Sfântul Gheorghe (Piața Gheorghe Sion, Piața Păcii; astăzi Piața Lucian Blaga) este vizibilă în partea de jos a imaginii.

[sursa: „46384”, proveniența Vojnich Pál, Fortepan, <https://fortepan.hu/en/photos/?id=46384>]

▶ Cluj in 1941. Aerial view of the city center, Szent György tér / Sfântul Gheorghe Square (Gheorghe Sion Square, Păcii Square; today Lucian Blaga Square) is visible in the lower part of the image.

[source: “46384”, donor Vojnich Pál, Fortepan, <https://fortepan.hu/en/photos/?id=46384>]

▼ Imobilul studiat în context, 2025.
[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
▼ The studied revenue house in context, 2025.
[source: authors' archive, photograph the authors]

Cadru: Strada Gheorghe Șincai nr. 16, Cluj-Napoca*

Setting: 16 Gheorghe Șincai Street, Cluj-Napoca*

* Vezi și Dan-Ionuț Julean și Dana Julean, „Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, *sITA (studies in History and Theory of Architecture)*, Nr. 13 (2025): pp. 249-256.

See also Dan-Ionuț Julean and Dana Julean, “Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, *sITA (studies in History and Theory of Architecture)*, No. 13 (2025): pp. 249-256.

Cadrul este reprezentat de un imobil de raport de lux, cu apartamente de închiriat, destinate familiilor burgheze, care, datorită valorii sale remarcabile din punct de vedere arhitectural, fără a fi un monument local de arhitectură, evocă atmosfera orașului Cluj, ambianța urbană și, totodată, standardul de viață, de la sfârșitul secolului al XIX-lea respectiv începutul secolului al XX-lea. Schimbarea proprietarului după Primul Război Mondial nu a adus modificări semnificative în modul de funcționare al imobilului și viața a continuat, cam în aceleași coordonate, singura variabilă constituind-o doar locatarii (chiriași, prin procesul **am venit** și **am plecat**) și profilul

The setting is represented by a luxury revenue house comprising apartments for rent, originally intended for bourgeois families. Its remarkable architectural value, despite not being a listed monument, evokes the atmosphere of the city of Cluj, its urban ambience and, at the same time, the standard of living, characteristic of the late 19th century and early 20th century. Even though the owner changed after World War I, this did not result in substantial alterations to the building's functionality. Thus, life continued roughly unchanged, the only variable being the tenants (the **in** and **out** process) and their profile. However, with the sudden change

▼ Detaliu din Planul cadastral al oraşului Cluj, 1869. Vezi parcela de la nr. 16, „Párizsi ut” (astăzi strada Gheorghe Şincai).

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▼ Detail from the Cadastral Plan of the city of Cluj, 1869. See the lot at no. 16, “Párizsi ut” (today Gheorghe Şincai street).

[source:Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive]

* reprezentarea cadastrală prezintă inadvertenţe şi se observă traseul „Pârâului Țiganilor” [Cigány-patak], ulterior canalizat.

* the cadastral representation is inaccurate and the “Cigány-patak” [Gipsys’ Stream] course can be noticed, which was later channelled.

▼ Detaliu din Planul oraşului Cluj, după Gusztáv Csányi, 1917. Vezi parcela de la nr. 16, „Hegedűs Sándor utca” (astăzi strada Gheorghe Şincai).

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▼ Detail from the Plan of the city of Cluj, after Gusztáv Csányi, 1917. See the lot at no. 16, “Hegedűs Sándor utca” (today Gheorghe Şincai street).

[source:Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive]

▼ Detaliu din Planul oraşului Cluj, sfârşitul anilor 1930. Vezi parcela de la nr. 16, „strada Şincai” (astăzi strada Gheorghe Şincai).

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▼ Detail from the Plan of the city of Cluj, the late 1930s. See the lot at no. 16, “strada Şincai” (today Gheorghe Şincai street).

[source:Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive]

▼ Detaliu din Planul oraşului Cluj, după D.S.A.P.C. Cluj, 1970. Vezi parcela de la nr. 16, „strada Gheorghe Şincai”.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▼ Detail from the Plan of the city of Cluj, after D.S.A.P.C. Cluj, 1970. See the lot at no. 16, “strada Gheorghe Şincai” [Gheorghe Şincai street].

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive]

▼ Detaliu din Planul municipiului Cluj-Napoca, 1992. Vezi parcela de la nr. 16, „strada Gh. Şincai” (astăzi strada Gheorghe Şincai).

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▼ Detail from the Plan of the Municipality of Cluj-Napoca, 1992. See the lot at no. 16, “strada Gh. Şincai” (today Gheorghe Şincai street).

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive]

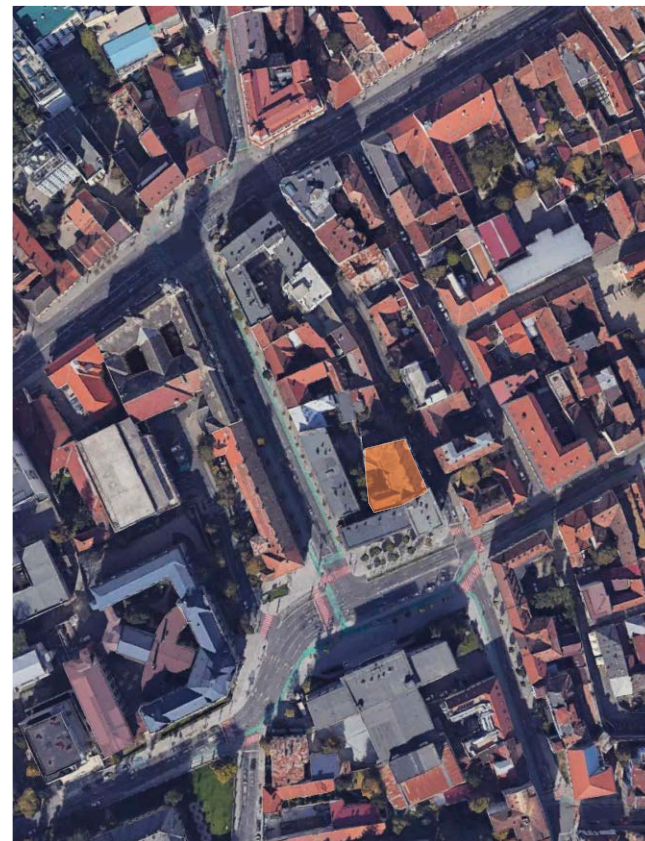

▼ Detaliu din imaginea satelitară a municipiului Cluj-Napoca, 2026. Vezi parcela de la nr. 16, „strada Gheorghe Şincai”.

[sursa: captură de ecran Google Maps; Map data ©2026 Imagery ©2026 Airbus, Maxar Technologies]

▼ Detail from the Plan of the municipality of Cluj-Napoca, 2026. See the lot at no. 16, “strada Gheorghe Şincai” [Gheorghe Şincai street].

[source: Google Maps screenshot; Map data ©2026 Imagery ©2026 Airbus, Maxar Technologies]

acestora. Însă, odată cu schimbarea regimului democratic și instaurarea regimului comunist, începând cu anul 1948, tiparele casei de raport, ca unitate de locuit de referință pentru mediul urban, vor intra pe panta abisală a declinului, iar modul de funcționare al imobilului și viața și-au schimbat complet coordonatele, *locuința de tip burghez* transformându-se invariabil în *locuințe muncitorești*.

Istoria imobilului situat în Cluj-Napoca, pe Strada Gheorghe Șincai (fostă str. Paris [în maghiară: *Párizsi ut*], iar apoi str. Hegedüs Sándor [în maghiară: *Hegedűs Sándor utca*])⁸, la numărul 16, nu este una deosebit de complicată, ci mai degrabă una specială, impusă de modul în care s-au succedat proprietarii și mai ales de tipul acestora, aspect ce a pus o amprentă indelebilă asupra obiectului de arhitectură studiat.

Având destinația de „casă de locuit” cu apartamente de închiriat, imobilul edificat în perioada 1904-1907⁹ se înscrie în seria marilor intervenții urbane de acest tip, care au început să transforme străzile orașului, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, în atmosfera *fin de siècle* venită pe filieră budapestană, specifică ambianței cultural-artistice întreținute de Dualismul Austro-Ungar.¹⁰ În mod special, amprenta stilistică

of the democratic régime and the establishment of the communist régime, starting with 1948, the revenue house, as a reference housing unit within the urban context, embarked on a steep decline. The manner in which the building functioned and its tenants lived changed completely: *the bourgeois dwelling* invariably turned *into workers' dwellings*.

The history of the building located in Cluj-Napoca, at number 16, on Gheorghe Șincai Street (formerly Paris Street [in Hungarian: *Párizsi ut*] and subsequently Hegedüs Sándor Street [in Hungarian: *Hegedűs Sándor utca*])⁸, is not particularly intricate. Nevertheless, it is rather special, considering the way the building changed its owners. Consequently, the *nature of these owners* stands out as the most significant factor, leaving an indelible mark on the edifice.

Constructed between 1904 and 1907⁹, the building, intended as a “revenue house” with apartments for rent, forms part of a series of significant urban interventions that commenced at the end of the 19th century. These interventions created a distinctive *fin de siècle* atmosphere, originating from Budapest, characteristic of the cultural-artistic milieu fostered by the Austro-Hungarian Dual Monarchy.¹⁰

⁸ Numele „Gheorghe Șincai” a fost atribuit acestei străzi după introducerea administrației românești, la sfârșitul Primului Război Mondial. Ferenc Orosz, *Cluj - Kolozsvári Kalauz : Az Erdélyi Kárpát Egyesület Kiadása* (Cluj-Kolozsvár: Concordia Nyomda Nyomása, 1933), pp. 33, 36; Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék* (Kolozsvár [Cluj]: Minerva, 1943), pp. 218, 239, 288, 365, 411, 432, 456, 626; Mihaela Ioana Maria Agachi, *Clujul modern : aspecte urbanistice* (Cluj-Napoca: U.T. Press, 2004), pp. 110; 146-147, 155-156; Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Partea I-a • Ediția III-a* (Cluj: Tipografia Națională S.A. Cluj, 1937), pp. 19, 24.

The name “Gheorghe Șincai” was assigned to this street when the Romanian administration took over, at the end of World War I. Ferenc Orosz, *Cluj - Kolozsvári Kalauz : Az Erdélyi Kárpát Egyesület Kiadása* (Cluj-Kolozsvár: Concordia Nyomda Nyomása, 1933), pp. 33, 36; Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék* (Kolozsvár [Cluj]: Minerva, 1943), pp. 218, 239, 288, 365, 411, 432, 456, 626; Mihaela Ioana Maria Agachi, *Clujul modern : aspecte urbanistice* (Cluj-Napoca: U.T. Press, 2004), pp. 110; 146-147, 155-156; Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Part I • 3rd Edition* (Cluj: Tipografia Națională S.A. Cluj, 1937), pp. 19, 24.

⁹ Arhiva Companiei de Apă Someș S.A., Dosar 597 [3030/02.04.1942].

The Archive of the “Compania de Apă Someș S.A.,” Folder No. 597 [3030/02.04.1942].

¹⁰ Pentru contextul arhitectural-artistic al Clujului în perioada respectivă, vezi pe larg Gheorghe Vais, *Clujul eclectic : programe de arhitectură în perioada dualistă (1867-1918)* (Cluj-Napoca: U.T. Press, 2009).

For the architectural and artistic context of Cluj during that period, see in full Gheorghe Vais, *Clujul eclectic : programe de arhitectură în perioada dualistă (1867-1918)* (Cluj-Napoca: U.T. Press, 2009).

¹¹ Mihaela Strîmbu, „Arhitectura civilă secesionistă în Cluj-Napoca”, *Acta Musei Napocensis*, Nr. XVII (1980): pp. 791-810, pp. 792, 795; Mihaela Strîmbu, „Arhitectura civilă secesionistă în Cluj-Napoca (II)”, *Acta Musei Napocensis*, Nr. XVIII (1981): pp. 651-659.

Mihaela Strîmbu, “Arhitectura civilă secesionistă în Cluj-Napoca”, *Acta Musei Napocensis*, No. XVII (1980): pp. 791-810, pp. 792, 795; Mihaela Strîmbu, “Arhitectura civilă secesionistă în Cluj-Napoca (II)”, *Acta Musei Napocensis*, No. XVIII (1981): pp. 651-659.

¹² Toate detaliile cu privire la familia Hints de Farkaslak și membrii acesteia citați în text sunt prezentate, pe larg, în excursusul de la pp. 32-37.

All details regarding the Hints de Farkaslak family and its members cited in this text are presented, in full, in the excursus from pp. 32-37.

a Secesionului, atât în varianta sa florală sau curbilinie cât și în cea geometrică, a marcat profund arhitectura clujeană, generând un adevărat „fenomen arhitectural”, fapt evidențiat prin „volumetria și proporțiile fațadelor, calitatea execuției și acuratețea detaliilor” unor clădiri remarcabile.¹¹

La comanda doctorului Elek Hints de Farkaslak¹² din Târgu Mureș [în maghiară *Marosvásárhely*], în jurul anului 1903/4, un arhitect deocamdată neidentificat, a imaginat o compoziție arhitecturală elegantă, în liniile geometrice, seci, specifice Secesionului vienez interpretat în varianta maghiară. Clădirea modernă a înlocuit o casă mai veche, cu regim de înălțime parter, cu gang de acces carosabil și curte interioară, care figura pe numele soției sale, Anna Márk de Egerpatak. După anul 1919, proprietatea figurează pe numele celor trei copii ai familiei Hints: Ferenc, Elek, și Anette. Planimetria complexă, tipică perioadei, răspundea necesităților vieții burgheze de la vremea aceea, mizând pe confort, reprezentare, funcționalitate și punând accentul pe intimitatea vieții private – fapt evidențiat în capitolul „**Am venit și am plecat**: locuirea înainte de comunism”. Ulterior, în timpul anilor

Notably, the distinctive stylistic elements of the Secession, manifesting in both floral and curvilinear forms, as well as in geometric patterns, profoundly impacted the architecture of Cluj, resulting in a genuine “architectural phenomenon”. This phenomenon is further underscored by some remarkable buildings, such as those highlighted by their “volume and proportions of the façades, the quality of the execution and the accuracy of the details” (our translation).¹¹

Around 1903/4, Dr. Elek Hints de Farkaslak,¹² from Târgu Mureș [in Hungarian *Marosvásárhely*], commissioned an architect, still to be identified, who imagined an elegant architectural composition, of a rigid geometry, a hallmark of the Viennese Secession, yet interpreted in a Hungarian manner. The modern building replaced an older one-story house, with a gangway and courtyard, which was recorded on the name of Dr. Hints’ wife, Anna Márk de Egerpatak. After 1919, the property was found to be recorded on the names of their three children: Ferenc, Elek, and Anette. The complex layout, typical of the era addressed the specific needs of the bourgeois lifestyle during that time. It prioritised comfort, social representation, functionality, and emphasised the privacy of family life, as

◀ Vedere de epocă de pe Ringul Budapestei cu *Erzsébet körút*, dinspre Piața Lujza Blaha [în maghiară *Blaha Lujza tér*] înspre Hotelul New York. Această imagine face parte dintr-un album de promovare a imaginii Imperiului Austro-Ungar din 1905, realizat de Detroit Publishing Company (Detroit, MI).

[sursa: „Ring Street, Budapest, Hungary, Austro-Hungary”, Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C., ID digital: ppsc 09476 //hdl.loc.gov/loc.pnp/pppsc.09476, https://www.loc.gov/item/2002710864/]

◀ Vintage view of the Budapest Ring with *Erzsébet körút*, from Lujza Blaha Square [în Hungarian *Blaha Lujza tér*] towards the New York Hotel. This image is part of a 1905 album promoting the image of the Austro-Hungarian Empire, edited by the Detroit Publishing Company (Detroit, MI).

[source: “Ring Street, Budapest, Hungary, Austro-Hungary”, Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D.C., digital ID: ppsc 09476 //hdl.loc.gov/loc.pnp/pppsc.09476, https://www.loc.gov/item/2002710864/]

▶ a & b Vederi de epocă din Piața Regele Matia (în maghiară *Mátyas Király tér*; astăzi Piața Unirii) din Cluj, începutul secolului al XX-lea. În centrul imaginilor se observă Palatele Statusului Romano-Catolic, operă a marelui arhitect budapestan Ignác Alpár, finalizate în 1899. Se remarcă ambianța *fin de siècle* specifică Monarhiei Dualiste.

[sursa: a și b cărți poștale ilustrate din arhiva digitală a autorilor]

▶ a & b Vintage views of King Matia Square (in Hungarian *Mátyas Király tér*; today Unirii Square) in Cluj, beginning of the 20th century. In the centre of the images, the Roman Catholic Status Palaces (completed in 1899), the work of the renowned Budapest architect Ignác Alpár, can be noticed. The *fin de siècle* atmosphere, specific to the Dualist Monarchy, is perceivable.

[source: a and b postcards from the authors' digital archive]

◀ Vedere din Piața Păcii (astăzi Piața Lucian Blaga) din Cluj, circa 1959. Colțul sud-estic, înainte de construirea Casei de Cultură a Studenților și a ansamblului de blocuri de pe strada Republicii nr. 1-3. [sursa: „Imagine cu vechea Piață a Păcii (actuala Piață Lucian Blaga) din Cluj-Napoca, cca.1959”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, fotografie Nicolae Moraru; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_f8a9fa1b_4c9f_493d_9926_80aea4394ad3]

◀ View from Păcii Square (today Lucian Blaga Square) in Cluj, circa 1959. The southeastern corner, before the construction of the Students' Cultural House and the block of flats on Republicii Street no. 1-3. [source: “Imagine cu vechea Piață a Păcii (actuala Piață Lucian Blaga) din Cluj-Napoca, cca.1959”, Ethnographical Museum of Transylvania, photography Nicolae Moraru; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_f8a9fa1b_4c9f_493d_9926_80aea4394ad3]

◀ Vedere din Piața Păcii (astăzi Piața Lucian Blaga) din Cluj, circa 1959. Colțul nord-estic, înainte de construirea blocului „Croco”. În fundal se observă silueta masivă a imobilului de raport studiat. [sursa: „Clădiri vechi din fosta Piață a Păcii, Cluj-Napoca (cca.1959)”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, fotografie Nicolae Moraru; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_71bc9f7a_1310_4af9_8c44_59af1e90e74e]

◀ View from Păcii Square (today Lucian Blaga Square) in Cluj, circa 1959. The northeastern corner, before the construction of the “Croco” block of flats. In the background, the massive silhouette of the studied revenue house can be observed. [source: “Clădiri vechi din fosta Piață a Păcii, Cluj-Napoca (cca.1959)”, Ethnographical Museum of Transylvania, photograph Nicolae Moraru; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_71bc9f7a_1310_4af9_8c44_59af1e90e74e]

► Vedere din Piața Păcii (astăzi Piața Lucian Blaga) din Cluj, în curs de transformare, circa 1959. Se observă cele trei șantiere concomitente, în urma cărora a fost reconfigurat complet spațiul urban.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop, fotografie autor necunoscut]

► View from Păcii Square (today Lucian Blaga Square) in Cluj, undergoing transformation, circa 1959. The three simultaneous construction sites can be seen, leading up to a complete reconfiguration of the urban space.

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop's digital archive, photograph by unknown author]

Dr. Elek Hints de Farkaslak

(1861-1919) a fost un medic chirurg celebru în epocă, care s-a remarcat prin cercetări revoluționare în domeniul bolilor articulare, fiind directorul spitalului local din Târgu Mureș între 1913-1919.ⁱ Dr. Elek Hints provenea dintr-o familie nobilă de farmaciști de tradiție.ⁱⁱ Totodată, familia Hints era înrudită cu familia Bolyai, Elek Hints fiind nepotul celebrului matematician de renume mondial János Bolyai. Mormântul impresionant în stil eclectic al lui Elek Hints se păstrează până astăzi în Cimitirul Reformat din Târgu Mureș. Pe inscripția funerară apare și numele soției, Anna Márk de Egerpatak (1865-1948), care a decedat la Budapesta (conform informațiilor de pe necrologul alăturat).

Dr. Elek Hints de Farkaslak

(1861-1919) was a renowned surgeon of his time, who stood out due to his revolutionary research in the field of joint diseases; between 1913-1919, he also held the position of director at the local hospital in Târgu Mureș.ⁱ Dr. Elek Hints descended from a family of esteemed pharmacists of noble lineage.ⁱⁱ Notably, the Hints family was related to the Bolyai family. Elek Hints was the nephew of the world-renowned mathematician János Bolyai. The impressive Eclectic style tomb of Dr. Hints remains visible to this day in the Reformed Cemetery in Târgu Mureș. The funeral inscription also bears the name of his wife, Anna Márk de Egerpatak (1865-1948), who passed away in Budapest (according to the accompanying death notice).

ⁱ Károly Kapronczay, *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon* (Budapesta: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2004), p. 102, s.v. „Hints Elek”.

Károly Kapronczay, *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon* (Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2004), p. 102, s.v. “Hints Elek.”

ⁱⁱ Mária Péter H., „Erdélyi gyógyszerész dinasztiák. I. Rész”, *Orvostudományi Értesítő*, Nr. 85 (2) (2012): pp. 118-125, pp. 122-124.

Mária Péter H., “Erdélyi gyógyszerész dinasztiák. I. Rész,” *Orvostudományi Értesítő*, No. 85 (2) (2012): pp. 118-125, pp. 122-124.

▶ **a, b & c** Monumentul funerar al lui Elek Hints de Farkaslak din Cimitirul Reformat din Târgu Mureș, 2025. [sursa: arhiva autorilor, fotografii Elena Cioată].

▶ **a, b & c** The tomb of Elek Hints de Farkaslak in the Reformed Cemetery in Târgu Mureș, 2025. [source: author's archive, photographs Elena Cioată]

Dr. Hints Ferenc, dr. Hints Elek és Hints Anette férj. dr. Nagy Elemérné mélyeség bánattól lesújtott szívvel tudatjuk úgy a magunk, mint az egész gyászoló család nevében, hogy rajongásig szeretett édesanyánk

őzv. dr. Hints Elekné
szül. Márk Anna

áldásos életének 83-ik évében, 1948. november hó 15-én reggel 7 órakor, hosszas szenvedés után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Drága halottunk temetése november hó 19-én, pénteken délután 1/3 órakor lesz a **X. ker. új köztemető halottasházából**, amíg porait kívánsága szerint a marosvásárhelyi családi sírboltban helyezhetjük örök nyugalomra.

Lelke üdvéért az engesztelő szentmiseáldozatot a Bakáts-téri plébániatemplomban november hó 23-án, kedden reggel 9 órakor fogjuk bemutatni az Egek Urának.

Budapest, 1948. november hó 16-án.

Áldott lelkének, jóságos szívének emléke élni fog szívénkben mindörökké.

Béke poraira!

őzv. dr. Kovács Sándorné szül. Márk Zelma testvére	dr. Hints Ferencné szül. Ajtay Ilonka menye	dr. Szabó Lajosné szül. Hints Mária Nagy Lehel unokái
Dobokay Béla őccse	dr. Nagy Elemér veje	Szabó Lilla Szabó Zoltánka dédunokái

Lakás: IX., Kinizsy-u. 33. fsz. 1.

Közösi temetkezési intézet: Szent István-kórház felvételi irodája – Bagits N. (Zuschmann F. utóda) IV., Molnár-u. 37.

◀ Necrologul lui Anna Márk (1865-1948), soția lui Dr. Elek Hints de Farkaslak. Necrolog datat la 16 noiembrie 1948, Budapesta – din colecțiile de necrologuri păstrate la Centrul de Colecții Publice al Muzeului Național al Ungariei, Biblioteca Națională Széchényi, Colecția de hărți, postere și tipărituri mici. [sursa: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, „Hints Elekné Márk Anna gyászjelentése”. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300223#>, accesat 23 iulie, 2023]

© Pannon Digitális Egyesített Archívum (PANDEA), Országos Széchényi Könyvtár.

◀ The death notice of Anna Márk (1865-1948), the wife of Dr. Elek Hints de Farkaslak. Death notice dated 16 November 1948, Budapest – from the collection of death notices kept at the Hungarian National Museum Public Collection Center, National Széchényi Library, Map, Poster and Small Print Collection. [source: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, “Hints Elekné Márk Anna gyászjelentése.” <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300223#>, accessed 23 July, 2023]

Dr. Ferenc Hints de Farkaslak

(1890-1949), a fost avocat, apoi judecător și președinte de tribunal. După Primul Război Mondial, a trăit și a activat în Ungaria. A fost căsătorit cu Ilona Ajtay de Vajasd (? -1977), iar ultimii ani din viață i-a trăit la Balassagyarmat, unde este și înmormântat, alături de soția sa, în cimitirul publici (vezi și necrologul alăturat).

În proprietatea sa s-a aflat celebra vioară vieneză Leidolff (realizată de lutierul Joannes Christophorus Leidolff, în jurul anului 1750) a lui János Bolyai, fiind văzută pentru ultima dată în 1945 la Balassagyarmat. Povestea întortocheată a relicvelor păstrate de la familia Bolyai relatează faptul că mai multe piese s-au aflat în posesia familie Hints la începutul secolului al XX-lea.ⁱⁱ

Dr. Ferenc Hints de Farkaslak

(1890-1949), was a lawyer, then a judge, and court of law president. After World War I, he resided and worked in Hungary. He was married to Ilona Ajtay de Vajasd (? -1977), and he spent the final years of his life in Balassagyarmat, where he is buried, alongside his wife, in the public cemetery (see also the death notice below).

In his possession was János Bolyai's famous Viennese Leidolff violin (crafted by luthier Joannes Christophorus Leidolff, around 1750), last seen, in 1945, in Balassagyarmat. The intricate story of the relics originating from the Bolyai family suggests that several pieces were in the possession of the Hints family in the early 20th century.ⁱⁱ

ⁱ Tamás Zonda, ed., *Balassagyarmat jeles polgárai* (Balassagyarmat: Runner Média, 2018 [2011]), s.v. „Hints Ferenc, dr. (farkaslaki)”, pp. 91-92; vezi și necrologul alăturat.

Tamás Zonda, ed., *Balassagyarmat jeles polgárai* (Balassagyarmat: Runner Média, 2018 [2011]), s.v. “Hints Ferenc, dr. (farkaslaki),” pp. 91-92; also see the accompanying death notice.

ⁱⁱ Péter Gábor Szabó, „Újabb adatok Bolyai János hegedűjének sorsáról”, *Népújság*, 6 septembrie, 2019, p. 5.

Péter Gábor Szabó, “Újabb adatok Bolyai János hegedűjének sorsáról,” *Népújság*, September 6, 2019, p. 5.

◀ Necrologul lui Ilona Ajtay de Vajasd (?-1977), soția lui Dr. Ferenc Hints de Farkaslak. Necrolog datat la 24 noiembrie 1977, Balassagyarmat – din colecțiile de necrologuri păstrate la Centrul de Colecții Publice al Muzeului Național al Ungariei, Biblioteca Națională Széchényi, Colecția de hărți, postere și tipărituri mici. [sursa: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, „Hints Ferencné Ajtay Ilona gyászjelentése”. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300224#>, accesat 23 iulie, 2023]

◀ The death notice of Ilona Ajtay de Vajasd (?-1977), the wife of Dr. Ferenc Hints de Farkaslak. Death notice dated 24 November 1977, Balassagyarmat – from the collection of death notices kept at the Hungarian National Museum Public Collection Center, National Széchényi Library, Map, Poster and Small Print Collection.

[source: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, “Hints Ferencné Ajtay Ilona gyászjelentése.” <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300224#>, accessed 23 July, 2023]

© Pannon Digitális Egyesített Archívum (PANDEA), Országos Széchényi Könyvtár.

A death notice for Dr. Hints Ferencné, wife of Ilona Ajtay. The notice is printed on a light blue background with a large black cross at the top center. The text is in Hungarian and provides details of her death on November 24, 1977, and her burial on November 28, 1977. It lists several family members who are mourning her death, including her daughter-in-law, her daughter, her granddaughters, and her sisters-in-law. The notice is signed by Gyászolják még (Mourning her) and includes a list of names and relationships. A circular stamp from the National Széchényi Library is visible in the bottom right corner of the notice.

Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk mindazokkal akik ismerték és szerették, hogy a legönzetlenebb drága jó Édesanya, Nagyanya és Dédanya

Dr. HINTS FERENCNÉ
sz. Ajtay Ilona

1977. november hó 24-én, rövid szenvedés után, csendesen elhunyt.
Drága halottunk kívánsága szerinti hamvasztás után, 1977. november 28-án 13.30 órakor a róm kat. egyház szertartása szerint fogjuk utolsó útjára elkísérni és hamvait szeretett férje mellé a balassagyarmati temetőben örök nyugalomra helyezni.

Az engesztelő szentmise áldozatot november 28-án 7.30 órakor mutatjuk be a balassagyarmati Plébánia templomban.

Emléke örökké szívünkben él!

Dr. Szabó Lajosné
sz. Hints Mária
leánya
Dr. Szabó Lajos
veje

Gyászolják még

Dr. Szabó Lajos
unokája
és felesége Horváth Mária
Szabó Zoltán
unokája
és felesége Kamarás Olga

Szabó Olga
Szabó Zolika
Szabó Eszter
dédunokái

Dózsá Andorné
sz. Ajtay Maritta
testvére
Dr. Nagy Elemérné
sz. Hint Anette
sógornője

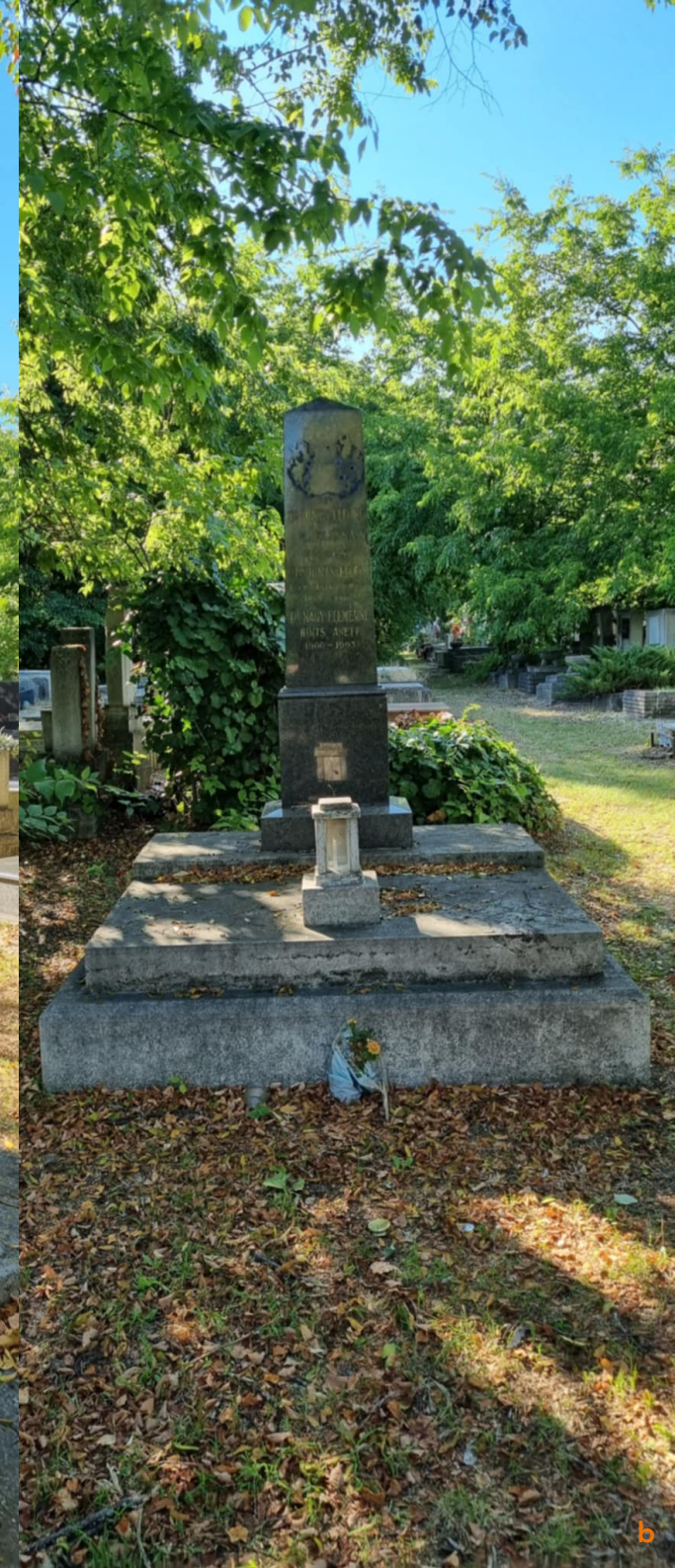
77. 4298 NB 50 db – Fk: Dr. Szabó Lajosné

► a & b Monumentul funerar al familiei Hints din Új köztemető [Noul Cimitir Public] din Budapesta, cunoscut și sub denumirea de Rákoskeresztúri sírkert, parcela 49/1-97/98, 2025.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii Enikő Krausz].

► a & b The Hints family tomb in Új köztemető [the New Public Cemetery] in Budapest, also known as Rákoskeresztúri sírkert, plot 49/1-97/98, 2025.

[source: author's archive, photographs Enikő Krausz]

a

b

Dr. Elek Hints de Farkaslak

(1893-1966), a fost un medic celebru de obstetrică-ginecologie născut la Târgu Mureș, cu o carieră medicală și universitară reputată și cu o contribuție semnificativă în istoria medicinei din Ungaria. După Primul Război Mondial, a trăit și a activat în Ungaria; a decedat la Budapesta, fiind înmormântat în *Új köztemető* [Noul Cimitir Public], cunoscut și sub denumirea de *Rákoskeresztúri sírkert*, parcela 49/1-97/98, alături de mama și sora sa.ⁱ

Dr. Anette Hints de Farkaslak

(1900-1993) a fost căsătorită cu Dr. Elemér Kövendi-Nagy. După Primul Război Mondial, a trăit la Budapesta (vezi necrologul de pe pagina alăturată).

Dr. Elek Hints de Farkaslak

(1893-1966) was a renowned obstetrician and gynaecologist born in Târgu Mureș. He enjoyed a distinguished medical and academic career, making a substantial contribution to the annals of Hungarian medical history. Following World War I, he resided and practised in Hungary until his passing in Budapest. His remains are interred in *Új köztemető* [the New Public Cemetery], also known as *Rákoskeresztúri sírkert*, plot 49/1-97/98, next to his mother and sister.ⁱ

Dr. Anette Hints de Farkaslak

(1900-1993) was married to Dr. Elemér Kövendi-Nagy. Following World War I, she resided in Budapest (see the accompanying death notice on the next page).

ⁱ Kapronczay, *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon*, p. 102, s.v. „Hints Elek, farkaslaki”; vezi și necrologul de pe pagina alăturată.

Kapronczay, *Magyar Orvoséletrajzi Lexikon*, p. 102, s.v. “Hints Elek, farkaslaki;” also see the accompanying death notice on the next page.

► Necrologul lui Dr. Elek Hints de Farkaslak (1893-1966). Necrolog datat la 21 iulie 1966, Budapesta – din colecțiile de necrologuri păstrate la Centrul de Colecții Publice al Muzeului Național al Ungariei, Biblioteca Națională Széchényi, Colecția de hărți, postere și tipărituri mici.

[sursa: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, „Hints Elek gyászjelentése”. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300221#>, accesat 23 iulie, 2023]

► The death notice of Dr. Elek Hints de Farkaslak (1893-1966). Death notice dated 21 July 1966, Budapest – from the collection of death notices kept at the Hungarian National Museum Public Collection Center, National Széchényi Library, Map, Poster and Small Print Collection.

[source: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, “Hints Elek gyászjelentése.” <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/300221#>, accessed 23 July, 2023]

► Necrologul lui Dr. Anette Hints de Farkaslak (1900-1993). Necrolog datat la 5 septembrie 1993, Budapesta – din colecțiile de necrologuri păstrate la Centrul de Colecții Publice al Muzeului Național al Ungariei, Biblioteca Națională Széchényi, Colecția de hărți, postere și tipărituri mici.

[sursa: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, „Nagy Elemérné Hints Anette gyászjelentése”. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/431186#>, accesat 23 iulie, 2023]

► The death notice of Dr. Anette Hints de Farkaslak (1900-1993). Death notice dated 5 September 1993, Budapest – from the collection of death notices kept at the Hungarian National Museum Public Collection Center, National Széchényi Library, Map, Poster and Small Print Collection.

[source: Bibliotheca Nationalis Hungarie, DSpace Home : Országos Széchényi Könyvtár : Plakát- és Kisnyomtatványtár : Gyászjelentések, “Nagy Elemérné Hints Anette gyászjelentése.” <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/431186#>, accessed 23 July, 2023]

© Pannon Digitális Egyesített Archívum (PANDEA),
Országos Széchényi Könyvtár.

1966

Üz. Dr. Kövendi Nagy Elemérné sz. Hints Anette mélységes bánattal, lesújtott szívvel tudatja úgy a maga mint az egész család nevében, hogy a drága jó testvér és rokon

Dr. Hints Elek
egyetemi m. tanár, szülészfőorvos, kiváló orvos

folyó hó 21-én, 73 éves korában, hosszas betegség után elhunyt.
Drága halottunk temetése folyó hó 28-án du. 3 órakor lesz a X. ker. Új Köztemető halot-
tasházából, amíg porait a marosvásárhelyi családi sírboltba helyezhetjük nyugalomra.
Budapest, 1966. július hó.

Országos Széchényi Könyvtár

ÁLDOTT LELKÉNEK, JÓSÁGOS SZÍVÉNEK EMLÉKE
ÉLNI FOG SZÍVÜNKBEN MINDÖRÜKKÉ!
BÉKE PORAIRA!

Kövendi Nagy Lehel unokaöccse	Dr. Szabó Lajosné sz. Hints Mária unokahúga és férje Dr. Szabó Lajos és gyermekei ifj. Dr. Szabó Lajos Szabó Zoltán	özv. Dr. Hints Ferencné sz. Ajtay Ilona sógornője
----------------------------------	---	---

FNYV 18.

Cím: Budapest, IX., Kinizsi utca 33. fszt. 1.

Fájdalommal tudatjuk, hogy

Dr. Nagy Elemérné
sz. farkaslaki HINTS ANETTE

életének 93. évében, 1993. szeptember 5-én csendesesen elhunyt, megtért Öseihez.
1993. szeptember 15-én, szerdán 14 órakor a budapesti Új köztemetőben helyezték örök nyugalomra, a római katolikus vallás gyászszertartása szerint a családi sírboltba.
Engesztelő szentmiseáldozatot szeptember 20-án du. 5 órakor mutatjuk be lelki üdvéért a budapesti Bakáts téri plébániatemplomban.

AZ ÖRÜK VILÁGOSSÁG FÉNYESKEDJÉK NEKI!

A gyászoló család nevében
Dr. Szabó Lajosné
farkaslaki Hints Mária
1092 Budapest, Kinizsi u. 33.

PLAKÁT-
TÁR
GYŰJTEMÉNYE

OSZK
KÖNYV-
TÁR

În ansamblu, imobilul prezintă elemente valoroase privind *modelul de locuire burgheză de la începutul secolului al XX-lea*, cuprinzând, inițial, câte două apartamente de lux pe fiecare nivel, cu numeroase anexe și dependințe. Înscrisă în aliniamentul stradal, clădirea în formă de U, cu brațele inegale, prezentând o volumetrie greoaie, este structurată pe șase niveluri, astfel: demisol, parter, trei etaje și pod. Deși mai puțin sesizabilă în mod curent din spațiul public, mișcarea spațială a acoperișului este una spectaculoasă, de anvergură. Amplasamentul a permis realizarea unui nivel demisol amplu deschis spre curte și mai degrabă disimulat spre stradă.

Sistemul constructiv este zidăria portantă cu planșee din beton cu grinzi metalice (profil I) la etaje și grinzi metalice (profil I) cu bolțișoare la parter. Fațada dinspre stradă, ce integrează și patru balcoane (dispuse simetric, câte două, la etajele I și II), având orientare estică, este singura reprezentativă, bine proporționată, conferind clădirii o certă monumentalitate. Astfel, tencuiala decorativă și ornamentele de bună calitate, realizate din mortar, reflectă o compoziție arhitecturală rafinată, având la bază motive geometrice. Fațadele dinspre curtea interioară sunt tratate simplu, având

Overall, the building exhibits valuable elements pertaining to *the bourgeois housing standard* from the beginning of the 20th century. Initially it comprised two luxury apartments on each floor and numerous annexes. Aligned with the street front, the U-shaped building, with unequal wings, a rather substantial volume, is structured on six levels, as follows: semibasement, ground floor, three upper floors and an attic. Although not particularly noticeable from street level, the roof volume is quite spectacular. The plot permitted the construction of a large semibasement level, which opens towards the courtyard, and is rather dissimulated, when viewed from the street.

The structural system consists of load-bearing masonry and concrete slabs resting on steel I-beams – for the upper floors – and steel I-beams that support vaults – for the slab above the semibasement floor. The street façade faces East, being the only representative façade. It is well-proportioned and its composition integrates four balconies that are arranged symmetrically, two on the first floor and two on the second one. Consequently, the building exudes a certain monumentality. The decorative plaster and the high-quality ornaments, crafted from mortar, reflect a refined architectural composition, based on

► Planșă sintetică cu planurile inițiale ale clădiri, circa 1907. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).

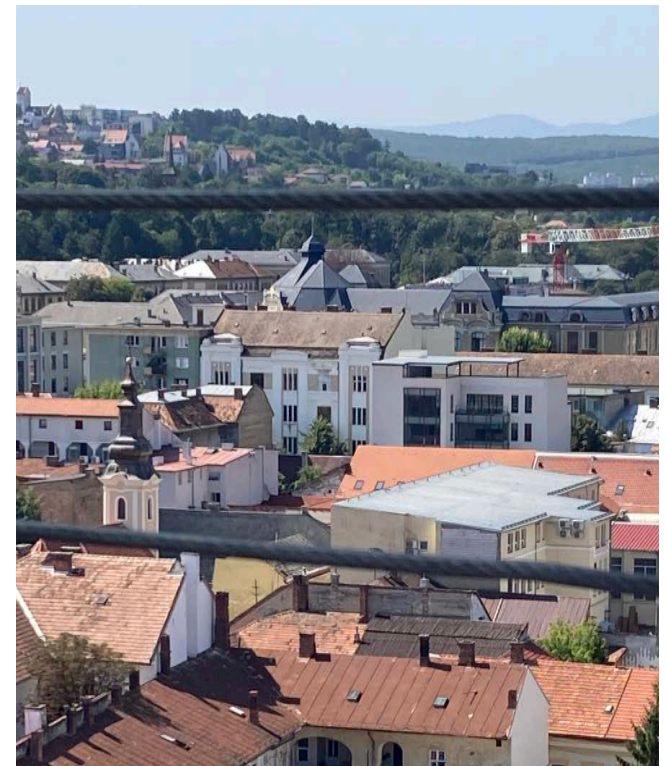
► Synthesis plate with the initial plans of the building, circa 1907. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

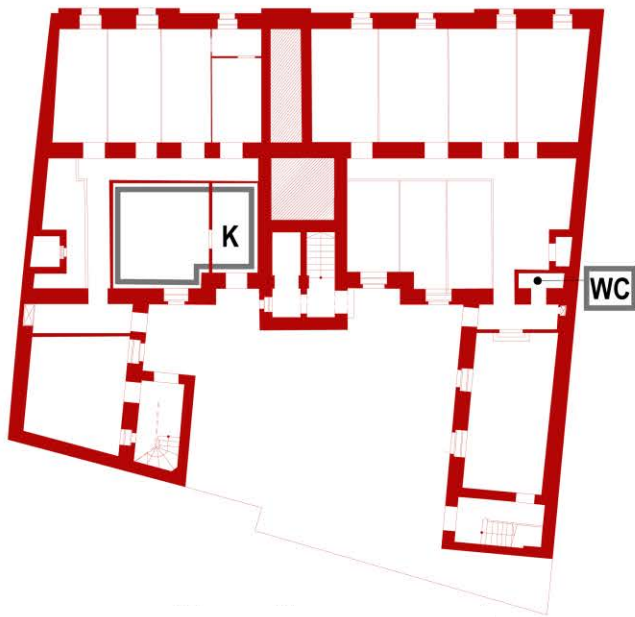
▼ Vedere de ansamblu asupra imobilului, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

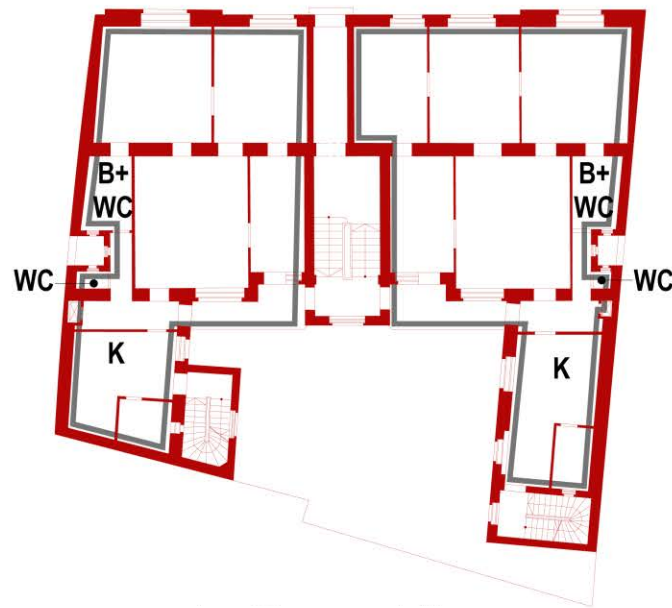
▼ General view of the building, 2024.

[source: authors' archive, photograph the authors]

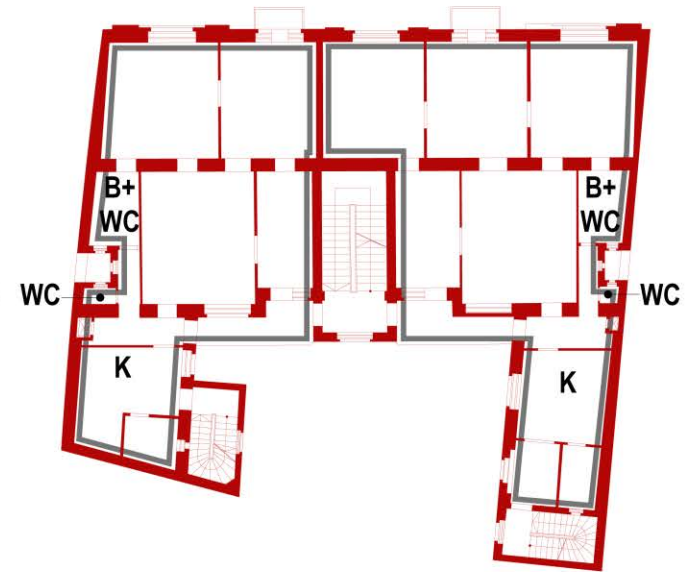

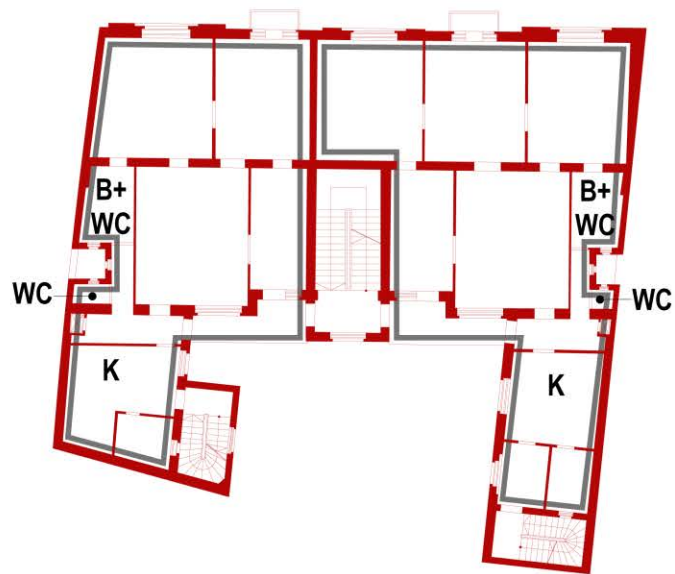
a

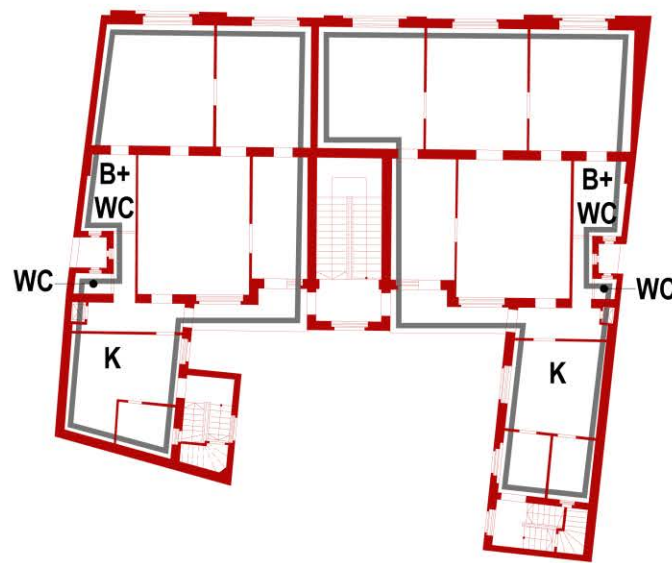
b

c

d

e

Legendă:

WC - vas WC
 B - cadă de baie
 S - cadă de duș
 K - bucătărie
 — - perimetrul unui apartament

Legend:

WC - toilet seat
 B - bathtub
 S - shower
 K - kitchen
 — - the perimeter of an apartment

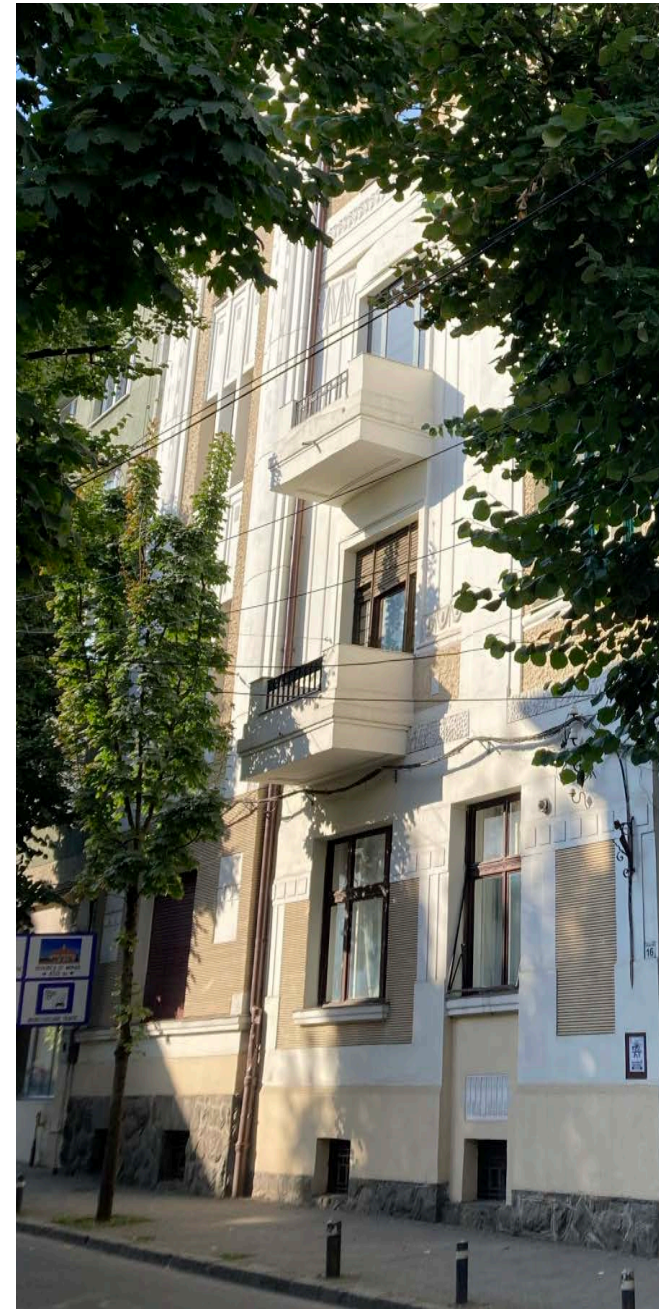
un aspect mai degrabă auster, sec. Spre nord, sud și vest, pe limita de proprietate, imobilul prezintă calcane. Rezolvarea acoperișului a suferit pe aripa sudică o intervenție structurală prin reconfigurarea geometriei calcanului și a șarpantei (din o apă în trei ape), datorită construirii blocului „Croco”. Aripile de nord și sud sunt prevăzute cu mici curți de ventilație.

Clădirea beneficiază de un unic gang de acces pietonal, tratat dezaxat în compoziția fațadei principale, care face legătura cu o scară principală amplă (poziționată central). Totodată, au fost prevăzute și două scări de serviciu, tratate modest, accesibile numai din curtea interioară, aferente aripilor de nord și de sud. Dintre acestea, scara nordică este în prezent nepracticabilă și inaccesibilă. Atât casa scării principale, cât și scările de serviciu sunt iluminate natural, prin ferestre poziționate în dreptul fiecărui palier. Aripile de nord și sud, cuprindeau și câte un mic lift interior (tip monșarj), pentru transportarea cărbunilor și lemnului de foc, din depozitele din pivniță, direct în interiorul fiecărui apartament, în zona destinată dependențelor și circulației de serviciu. Ulterior, acestea au fost desființate și golurile din planșee închise.

geometric motifs. The inner courtyard façades are much simpler, having a rather austere look. To the North, South and West, along the property boundaries, the edifice has blind walls. The roof underwent a structural intervention on the South wing; the geometry of the blind wall and the roof framing were altered (from single-pitched roof to hip roof), due to the construction of the “Croco” block of flats. The North and South wings are provided with air shafts.

The building features a single pedestrian gangway, positioned asymmetrically on the main façade, which connects to a centrally located wide main staircase. At the same time, another two staircases were designed for the use of the servants. These are more modest, accessible only from the inner courtyard, and are located at the end of the North and South wings. Of these, the Northern staircase is at present inaccessible. The main staircase, as well as the servants’ staircases are naturally illuminated by windows positioned at each landing. Each of the North and South wings also used to be equipped with a small freight elevator, which facilitated the transportation of coal and firewood, from the storage areas, located in the semibasement, directly into each apartment. The elevators were designed so that they could be conveniently used by the house maids, as they were located in the area

- ▼ Detaliu fațada principală a imobilului, 2024. [sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
- ▼ Detail of the main façade of the building, 2024. [source: authors’ archive, photograph the authors]

- ▲ Vedere din curtea interioară, 2025.
[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
- ▲ View from the inner courtyard, 2025.
[source: authors' archive, photograph the authors]
- ◀ Fațada principală a imobilului, 2024.
[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
- ◀ The main façade of the building, 2024.
[source: authors' archive, photograph the authors]

În spațiile de circulație comune închise (gangul de acces, casa scării principale) și private deschise (logii și balcoane) se păstrează toate finisajele originale, din materiale scumpe (trepte din granit roz cu irizații), de bună calitate (dale din mozaic prefabricat cu motive Secession, în culori contrastante) și bine executate (balustrade din fier forjat, cu mână curentă din lemn de stejar). În mare parte, se păstrează tâmplării originale (uși și ferestre) – unele au fost refăcute identic cu originalul, iar altele au fost, din păcate, înlocuite. Doar în cinci dintre apartamente se mai conservă sobele de teracotă originale, cu cahle smălțuite, tratate în culori pastelate (în nuanțe de alb, bej, crem, roz, galben, cafeniu) decorate cu motive geometrice și vegetale, în general în linii secession. Tot doar în aceste cinci apartamente se păstrează și parchetul original din lemn de stejar. Poarta de intrare este dublă, de asemenea, în stil secession, cu o compoziție figurativă în linii geometrice, ce par inspirate de arta populară maghiară, cu accesorii din fier forjat și alamă originale, multe fiind însă degradate și alterate.

dedicated to the annexes and the servants' staircases. Later on, these were removed and the gaps in the slabs were closed off.

In the interior common areas, as well as in the exterior private ones, all of the original finishings can still be seen: expensive materials (monolith steps of pink granite), good quality products (Secession prefabricated mosaic tiles in contrasting colours) and well executed details (like wrought iron balustrades, with oak handrails). For the most part, the original woodwork (doors and windows) is still preserved – some have been replaced identically to the originals, while others have, regrettably, been changed. Only in five of the apartments can the original terracotta stoves still be seen today. They were constructed from glazed tiles, in pastel colours (in shades of white, beige, pink, yellow, light brown), and adorned with geometric and vegetal motifs, predominantly in a Secession aesthetic. The original oak parquet flooring was exclusively preserved in these five apartments. The double entrance gate, also in the Secession style, features a figurative composition of geometric shapes, which seem to be inspired by Hungarian folk art. Many of its wrought iron and brass original fittings are in a state of degradation and alteration.

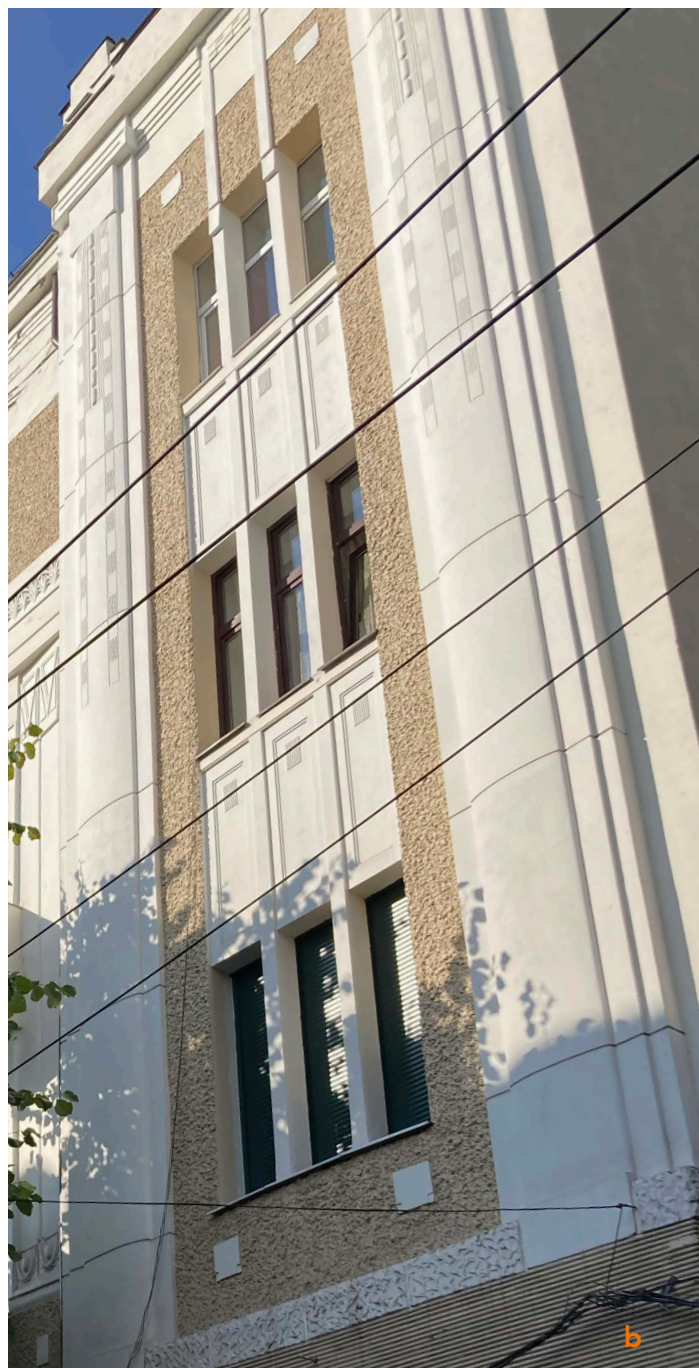

▲ Detaliu acoperiș cu rezolvarea jgheabului ascuns spre strada Gheorghe Șincai, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

▲ Roof detail with hidden gutter towards Gheorghe Șincai street, 2024.

[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ **a & b** Detaliu cu decorații de pe fațada principală a imobilului, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]

◀ **a & b** Detail of the decorations on the main façade of the building, 2024.

[source: authors' archive, photographs the authors]

▲ Detaliu cu scara principală, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

▲ Detail of the î staircase, 2024.

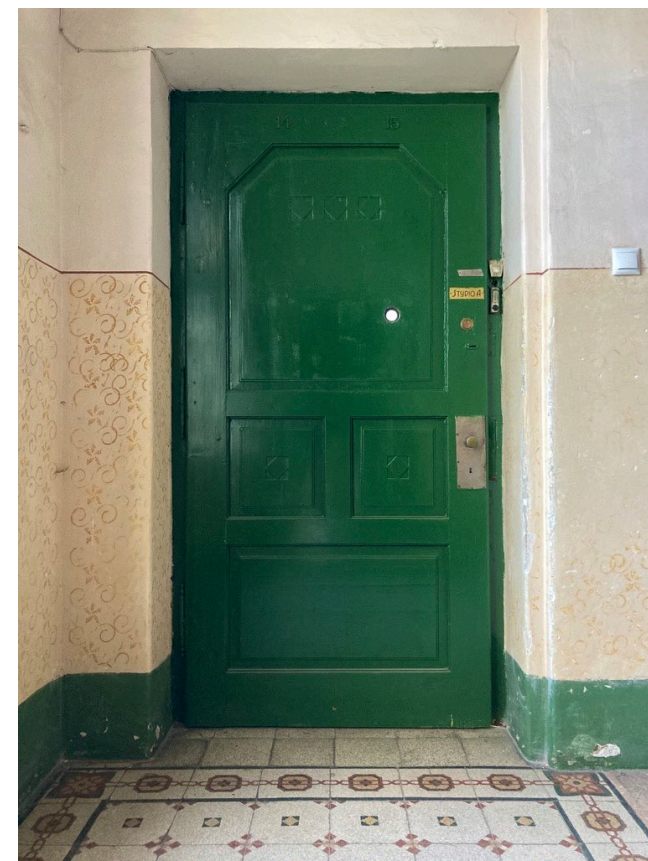
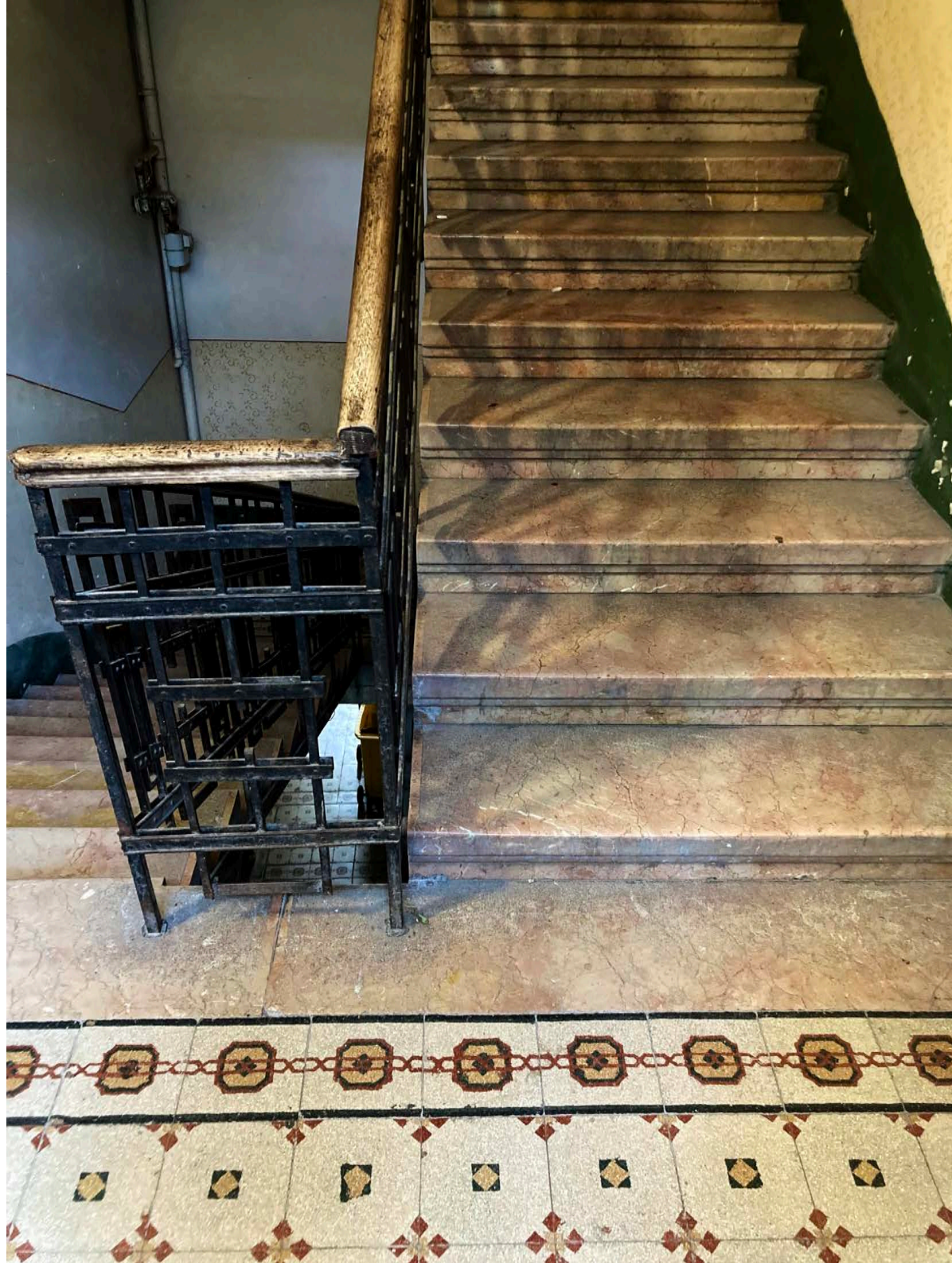
[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ Detaliu cu scara de serviciu de pe latura sudică, 2025.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

◀ Detail with the servants' staircase on the South wing, 2025.

[source: authors' archive, photograph the authors]

▲ Detaliu cu ușa de intrare într-un apartament, 2025.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

▲ Detail of an apartment entrance door, 2025.

[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ Detaliu cu scara principală, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

◀ Detail of the main staircase, 2024.

[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ Modele de sobe de teracotă care se regăsesc în imobil, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]

◀ Models of terracotta stoves to be found in the building, 2024.

[source: authors' archive, photographs the authors]

- ▲ Detaliu cu ușă interioară într-un canat, 2026.
[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
- ▲ Detail of a one leaf interior door, 2026.
[source: authors' archive, photograph the authors]
- ◀ Detaliu cu ușă interioară în două canate, 2026.
[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]
- ◀ Detail of a two-leaf interior door 2026.
[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ Poarta de acces în imobil, 2024.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

◀ The entrance gate, 2024.

[source: authors' archive, photograph the authors]

Cadru temporal: durata unui secol, 1921-2022

Timeline: the span of a century, 1921-2022

Am ales ca interval de referință parcursul unui secol, dar nu a unuia convențional. Astfel, acest interval cuprinde istoria imobilului în context social, politic și economic pe parcursul secolului al XX-lea, până la începutul secolului al XXI-lea. Sunt 101 ani de transformări din viața unui imobil de raport, înregistrate din momentul în care acesta și-a pierdut calitatea sub care a fost proiectat și respectiv dat în folosință (imobil de raport cu apartamente de lux, cu finisaje interioare de înaltă calitate), devenind un imobil cu (modeste) locuințe de serviciu, apoi un imobil de chiriași la Stat. Astfel anul de pornire, nu este nici anul construirii, nici cel al dării în folosință,

As a reference period, the span of a century was chosen; however it is not a conventional one. Thus, this interval encompasses the history of the building within a social, political, and economic context, spanning most of the 20th century and the early 21st century. There are 101 years of transformations in the life of this revenue house, recorded from the moment it lost its original character and purpose – namely an apartment building with luxury apartments, with high-quality interior finishings –, and it became a building intended for employee housing, and then a tenant building operated by the State. Thus, the starting year is neither the year of

ci anul 1921, an în care a fost achiziționat de Statul Român, prin Regia Monopolurilor Statului, printr-un contract de vânzare-cumpărare încheiat cu proprietarii privați, cei trei frați Hints.¹³ Așa a început o istorie de un secol, în care o clădire rezidențială cu o formă arhitecturală coerentă și consistentă, rezolvată funcțional impecabil pentru tiparele locuirii urbane de la începutul secolului al XX-lea, a fost „măcinată” continuu, pentru a putea adăposti, în loc de 8 familii burgheze, circa 10-14 familii de angajați, în locuințe de serviciu aparținând de industria tutunului până în anul 1948,¹⁴ și nu mai puțin de 27 de familii de chiriași¹⁵ ai Statului Român, sub regimul totalitar comunist. Așa cum se va vedea în cele ce urmează, după Revoluția anticomunistă din 1989 și după ce foștii locatari au devenit treptat proprietari, printr-un proces imobiliar complex, s-a manifestat tendința ca imobilul să revină oarecum la starea funcțională inițială: numărul de proprietari a scăzut, iar numărul de apartamente s-a diminuat, ajungându-se la 18¹⁶ în anul 2022. Dar acest proces complicat încă nu s-a încheiat total, iar vătămrile produse în cei aproape 50 de ani de comunism asupra noțiunii de proprietate privată, precum și asupra percepției despre locuirea colectivă

construction nor the year it was commissioned, but rather the year in which it was acquired by the Romanian State. Actually, it was the State Monopolies Régie [Regia Monopolurilor Statului] that, in 1921, bought the building through a purchase and sale agreement from its private owners, the three Hints siblings.¹³ Thus, a century-long (hi)story started to unfold. During this time, the residential building, characterised by a coherent and consistent architecture, and by an impeccably solved layout, specific to the urban living standard of the early 20th century, was continuously “ground” so that it could house, instead of 8 bourgeois families, about 10 to 14 families of employees belonging to the tobacco industry – until 1948¹⁴ –, and then no less than 27 families of tenants¹⁵ paying rent to the Romanian State, during the Communist Regimé. As it will be shown bellow, after the Anti-Communist Revolution of 1989 and after the former tenants gradually became owners, through a complex real estate process, the building entered a new phase, namely a tendency towards restoring its original state and layout: the number of owners decreased, consequently the number of apartments decreased as well, reaching 18¹⁶ in 2022.

¹³ Oficiul de Cadastru și Publicitatea Imobiliară Cluj-Napoca, „Extras de Carte Funciară nr. 2387”.

Cluj-Napoca Cadastre and Land Registration Office, “Land registry extract no. 2387.”

¹⁴ Pentru perioada ocupației maghiare a nord-vestului Transilvaniei, cât timp imobilul s-a aflat în administrarea Regiei Monopolului Regal Maghiar al Tutunului [în maghiară *Magyar Királyi Dohányjövédék*] (vezi Oficiul de Cadastru și Publicitatea Imobiliară Cluj-Napoca, „Extras de Carte Funciară nr. 2387”), lucrarea lui Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék*, reflectă cu precizie situația locatarilor din imobil precum și ocupația acestora, pentru anul 1943, după cum urmează: la pagina 218 (Boga György, dr. titkár - dr. György Boga, secretar), la pagina 239 (Császár Bálint, dr. aljegyző - dr. Bálint Császár, secretar adjunct; Császár Sámuel, dr. p. ü. tanácsos - dr. Sámuel Császár, consilier financiar), la pagina 288 (Fodor Miklós, kapus - Miklós Fodor, portar), la pagina 365 (Karsai Sándor, műszerész - Sándor Karsai, mecanic), la pagina 411 (Krizsa Jánosné, dr. tisztv. - soția lui János Kriza, dr. funcționar), la pagina 432 (Löcsey László, főnök - László Löcsey, șef; Löcsey Sándor, tisztv. - Sándor Löcsey, funcționar), la pagina 456 (Mezei Béla, tisztv. - Béla Mezei, funcționar), la pagina 626 (Zsák Frigyes, gy. ügyelő - Frigyes Zsák, inspector), Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék*.

For the period of the Hungarian occupation of northwestern Transylvania (as a consequence of the Second Vienna Award), the building was administrated by the Hungarian Royal Tobacco Monopoly Authority [in Hungarian *Magyar Királyi Dohányjövédék*] (see Cluj-Napoca Cadastre and Land Registration Office, “Land registry extract no.

2387”), for the year 1943, the work of Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék*, accurately documents the situation of the tenants, as well as their occupations, as follows: page 218 (*Boga György, dr. titkár* - Dr. György Boga, secretary), page 239 (*Császár Bálint, dr. aljegyző* - Dr. Bálint Császár, deputy secretary; *Császár Sámuel, dr. p. ü. tanácsos* - Dr. Sámuel Császár, financial counsellor), page 288 (*Fodor Miklós, kapus* - Miklós Fodor, porter/caretaker), page 365 (*Karsai Sándor, műszerész* - Sándor Karsai, mechanic), page 411 (*Kriza Jánosné, dr. tisztv.* - Dr. Jánosné Kriza [wife of János Kriza], clerk), page 432 (*Löcsey László, főnök* - László Löcsey, head; *Löcsey Sándor, tisztv.* - Sándor Löcsey, clerk), page 456 (*Mezei Béla, tisztv.* - Béla Mezei, clerk), page 626 (*Zsák Frigyes, gy. ügyelő* - Frigyes Zsák, inspector). Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék*.

¹⁵ Conform datelor înscrise în arhiva imobilului.

As shown by the records kept in the building’s archive.

¹⁶ De fapt sunt 21 de apartamente conform actelor, cu toate acestea, există trei situații în care aceleași persoane dețin și utilizează câte două apartamente adiacente, așa cum reiese din datele înscrise în arhiva imobilului.

In fact there are 21 apartments on paper, however there are three instances where the same persons own and use two adjacent apartments, as shown by the records kept in the building’s archive.

¹⁷ Cel mai longeviv locatar (ulterior proprietar) s-a mutat din imobil la începutul anului 2023 (după 67 de ani).

The tenant (later owner) who lived the longest in the building (67 years), moved out at the beginning of 2023.

încă se fac simțite. La sfârșitul anului 2022,¹⁷ în imobil mai locuiau doar trei dintre familiile care au locuit aici și înainte de 1989, dar apartamentele pe care le dețin astăzi sunt de 2-3 ori mai mari față de locuințele în care s-au mutat inițial, cu 30-50 de ani în urmă.

However, this intricate process remains ongoing and the damage inflicted during nearly five decades of Communism, which distorted the notion of private property, as well as the perception of collective housing, is still felt today. At the end of 2022,¹⁷ only three of the families that previously resided in the building before 1989 still lived there. Yet, the apartments they own today are 2-3 times larger than the ones they originally moved into, 30-50 years ago.

Fabrica de tutun din Cluj

1851 este anul în care guvernul austriac a inițiat monopolul de stat asupra fabricării și vânzării produselor din tutun, care, pe lângă efectele pe care le-a avut în generarea de profituri pentru stat și stoparea contrabandei cu tutun, a catalizat dezvoltarea industrială.ⁱ Monopolul industriei tutunului s-a dovedit a fi o inițiativă vizionară. De fapt, în cazul Clujului, acesta a fost atât de profitabil încât a alimentat trezoreriile a încă patru administrații politice succesive.

Fabricile de tutun au fost catalizatorul care a susținut politica de industrializare a Ungariei, în urma pactului dualist austro-ungar din 1867. Deși spre sfârșitul anilor 1860 a existat dorința de a aboli această rămășiță a perioadei neoabsolutiste austriece, monopolul tutunului s-a dovedit deosebit de profitabil. Astfel, în 1882, a fost înființată o instituție dedicată acestuia: Direcția Centrală Regală Maghiară pentru Accizele pe Tutun [Magyar Királyi Dohányjövédéki Központi Igazgatóság], subordonată Ministerului Finanțelor din Ungaria. Anuarul Statistic pentru anul 1898 arată că profitul generat de industria tutunului a fost de 5 9134 000 coroane – peste 60% din venituri.ⁱⁱ

După Unirea din 1918, odată cu

The Tobacco factory in Cluj

1851 is the year in which the Austrian government established the state monopoly on the manufacture and sale of tobacco products, which, in addition to generating profits for the state and controlling tobacco smuggling, catalysed industrial development.ⁱ The tobacco industry's monopoly proved to be a visionary initiative. In fact, it was so lucrative that, in the case of Cluj, it fed the treasuries of another four successive political administrations.

Tobacco factories were the driving force behind Hungary's industrialisation policy after the Austro-Hungarian Compromise of 1867. Although towards the end of the 1860s, there was a desire to abolish this reminder of the Austrian neo-absolutist period, the tobacco monopoly proved particularly profitable. So much so that, in 1882, a dedicated institution was established: the Royal Hungarian Tobacco Excise Central Directorate [Magyar Királyi Dohányjövédéki Központi Igazgatóság], subordinated to the Hungarian Ministry of Finance. The Statistical Yearbook for 1898 shows that the profit brought by the tobacco industry was 59,134,000 crowns – more than 60% of the income.ⁱⁱ

After 1918, as Cluj became part of the

ⁱ Alexandra Ghiț, „State Labour Control and Women's Resistance in Austro-Hungarian Transylvania Tobacco Manufacturing (1897–1918)”, în Alexander van Wickeren, Jean Stubbs, William Gervase Clarence-Smith, editori, *Tobacco in Global Perspective, 1780–1960 : Trade, Knowledge and Labour* (Palgrave Macmillan, Cham, 2024), https://doi.org/10.1007/978-3-031-64411-5_11, 285-314.

Alexandra Ghiț, “State Labour Control and Women's Resistance in Austro-Hungarian Transylvania Tobacco Manufacturing (1897–1918)”, în Alexander van Wickeren, Jean Stubbs, William Gervase Clarence-Smith, editori, *Tobacco in Global Perspective, 1780–1960 : Trade, Knowledge and Labour* (Palgrave Macmillan, Cham, 2024), https://doi.org/10.1007/978-3-031-64411-5_11, 285-314.

ⁱⁱ Ghiț, „State Labour Control and Women's Resistance”.

Ghiț, “State Labour Control and Women's Resistance”.

ⁱⁱⁱ În România, Regia Monopolurilor Statului a fost creată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, exploatarea carierelor de sare, producerea și vânzarea de tutun și chibrituri, precum și producerea și vânzarea de stupefiante erau un monopol deținut și operat de stat.

In Romania, the State Monopolies Régie [Regia Monopolurilor Statului] was created in the second half of the 19th century. Thus, the exploitation of salt quarries, the production and sale of tobacco and matches, as well as the production and sale of narcotics were a monopoly owned and operated by the State.

^{iv} La nivel de stat, a fost implementat un set de politici pentru ca acesta să-și aproprieze infrastructurile, instituțiile, procedurile, forța de muncă și chiar elitele.

Vezi pe larg Alexandra Ghiț, „Gendered Work, Skill, and Women’s Labor Activism in Romanian Tobacco Factories from the 1920s to the 1960s”, *International Labor and Working-Class History*, Nr. 104 (2023): pp. 11–31, <https://doi.org/10.1017/S0147547923000212>.

On a state level, a comprehensive set of policies was implemented in order to appropriate infrastructures, institutions, procedures, the workforce, and even elites. See in full Alexandra Ghiț, “Gendered Work, Skill, and Women’s Labor Activism in Romanian Tobacco Factories from the 1920s to the 1960s”, *International Labor and Working-Class History*, No. 104 (2023): pp. 11–31, <https://doi.org/10.1017/S0147547923000212>.

v Ghiț, „State Labour Control and Women’s Resistance”.

Ghiț, “State Labour Control and Women’s Resistance”.

vi Această situație nu ia în considerare scurta perioadă a ocupației maghiare a Transilvaniei de nord, 1940-1944, când, în urma Dictatului de la Viena, fabrica a fost din nou administrată de Autoritatea Regală a Monopolului Tutunului din Ungaria [*Magyar Királyi Dohányjövédék*].

This does not take into account the short period of the Hungarian occupation of Northern Transylvania, 1940-1944, during which, following the Second Vienna Award, the factory was again administrated by the Royal Hungarian Tobacco Monopoly Authority [*Magyar Királyi Dohányjövédék*].

vii Regia Monopolurilor de Stat a fost reînființată abia după 1990, în conformitate cu legi speciale adoptate succesiv de Parlamentul României postcomuniste – Legea nr. 31 (6 mai 1996).

The Régie of State Monopolies was re-established only after 1990, in accordance with special laws that were successively adopted by the post-Communist Romanian Parliament – Law no. 31 (May 6, 1996).

unificarea administrativă, fabrica a fost preluată de Regia Monopolurilor Statului din Româniaⁱⁱⁱ, care era subordonată Ministerului de Finanțe. Astfel, chiar dacă România Mare a pus în aplicare inițiative de „nostrificare” în Transilvania^{iv} – unele dintre acestea se axau pe politici de asistență socială și organizațiile care urmau să le pună în practică –, guvernul român a putut totuși să utilizeze în continuare infrastructurile preexistente.^v În 1929, Regia Monopolurilor Statului a fost redenumită, devenind Casa Autonomă a Monopolurilor Regatului României, funcționând sub această denumire până la proclamarea Republicii Populare Române, în 1948.^{vi} Casa Autonomă a Monopolurilor de Stat (CAM) a administrat fabrica din Cluj între 1948 și 1959. La sfârșitul anilor 1950 și începutul anilor 1960, alături de alte instituții ale statului, Casa Autonomă a Monopolurilor de Stat a fost reorganizată în diferite structuri numite Direcții – incluzând între acestea Direcția Generală a Industriei Tutunului.^{vii} Regimul comunist a fost ultimul care a cules roadele de pe urma controlului exclusiv asupra producției și vânzării de tutun, urmând acest model istoric.

Kingdom of Romania, the factory was absorbed by the Romanian State Monopolies Régie [*Regia Monopolurilor Statului*]ⁱⁱⁱ, which was subordinated to the Ministry of Finance. Thus, even though the new Greater Romania put in place “nostrification” initiatives in Transilvania^{iv} – some of which focused on welfare policies and organisations –, the Romanian government was still able to draw on existing structures.^v In 1929, the State Monopolies Régie was renamed as the Autonomous House of the Monopolies of the Romanian Kingdom [*Casa Autonomă a Monopolurilor Regatului României*], which functioned until the proclamation of the Romanian People’s Republic, in 1948.^{vi} The Autonomous House of the State Monopolies [*Casa Autonomă a Monopolurilor de Stat (CAM)*] was in charge of the factory between 1948 and 1959. During the late 1950s and the early 1960s, along with other State institutions, the Autonomous House of State Monopolies was reorganised into different structures called Directorates, including the General Directorate of the Tobacco Industry [*Direcția Generală a Industriei Tutunului*].^{vii} The Communist Régime was the last to profit from the exclusive control of the production and sale of tobacco, following this historic pattern.

— **A dohányellátás javulása.** Kolozsvárról jelentik: A kolozsvári dohánygyár igazgatója a trafikosok panaszára megnyugtató választ adott, a melyben a többi közt ezt mondta:

A dohányinség rövidesen megszűnik, s egy-két nap alatt már ismét kaphatók lesznek mindazok a dohánygyártmányok, a melyeket a gyárak a jövedéki raktárakba beszállítottak. Ez a mennyiség azonban éppen úgy, mint az elmúlt hónapban, a rendes termelésnél 30 százalékkal lesz kevesebb, mert a gyárak ilyen arányban redukálták az üzemet. Éppen ezért a tőzsdék is csak ilyen arányban redukálva elégíthetik ki a fogyasztást. A legutóbbi zavart éppen az okozta, hogy a gyárak redukált termelése hamar elfogyott.

Igy szól az igazgató nyilatkozata, a melyben az a vallomás új, hogy a gyárak a termelést redukálták. Mivel a gyárak a polgári és a katonai fogyasztást egyaránt redukálva látják el, igazat kell adni annak a vádnak, hogy a magyar dohány nagy részét a külföldre juttatták el azok, a kik ezt a monopóliumot élvezik és ezzel az üzlettel milliókat keresnek. Köztudomású, hogy a tőlünk elvont dohányt Ausztriában külön gyár dolgozza föl a kivitel számára, s ha ennek a műveletnek idejében véget nem vetnek, rá fogunk szorulni a gyarmati dohány behozatalára, a mely ma nem bírná annyira kihasználni a helyzetet, mintha már nem lesz egyéb választásunk. Ennek yalutális káráról nem beszélve,

a fogyasztók nevében és a tőzsdék megélhetése érdekében tiltakoznunk kell az ellen, hogy a mi fogyasztásunk hátrányára egy monopólium a kivitel hasznát továbbra is élvezhesse. Ennek szövetségeseink sem veszik hasznát, mert mire a tőlünk elvont dohány hozzájuk eljut, bizonyára oly árért kell megfizetniök, mintha — a hollandiai dohányt vásárolnák. Az utóbbival szemben éppen ezért céltalan és helytelen még mindig fentartani az elrendelt beviteli tilalmat. A mostani állapoton mindajunk dohányfogyasztói érdekében sürgős változtatást óhajtanánk.

H I R E K.

Sztrájk a kolozsvári dohánygyárban. Szombaton a kolozsvári dohánygyár munkásai és munkásnői közt sztrájk tört ki, melyre az adott okot, hogy utóbbi időben a szivarokhoz és cigarettékhez kiadott anyag, a melyet fel kellett dolgozni, igen rossz volt, s hogy a dohánygyári főnök a munkásokkal nagyon szigoruan bánt el. A sztrájk máig sem szűnt meg teljesen.

— Bezárták a kolozsvári dohánygyárat.

Kolozsvárról jelentik: Ma reggel ezerháromszáz munkás fölvonult a kolozsvári állami dohánygyárhoz, hogy szokása szerint munkába álljon. De nem lehetett: a kapuk zárva voltak és a gyáron kívül és belül néma csönd. Ennek a furcsa meglepetésnek súlyos előzményei vannak. Sok és keserves zugolódás után a mult hét csütörtökjén talpra álltak a kolozsvári dohánygyár munkásai és írásban közölték követeléseiket a gyár igazgatóságával. Követelnek nyolc órai munkaidőt, három koronás napi bérminimumot és több jóléti intézkedést. Csütörtökön az igazgatóság átvette a munkások írásos követeléseit és azt mondta: várjanak. A munkások vártak, a gyár-igazgató pedig sürgős jelentést tett Lukács László pénzügyminiszternek, aki azonnal leküldte Kolozsvárra Haracsek miniszteri tanácsost. A miniszter kiküldöttje kérte a munkásokat, hogy várják be a szokvány-bérjavítást, ami május tizenötödikén életbe lép. Addig végezzék rendben a munkájukat, ne lázadozzanak és ne amerikkázzanak, amint ezt az utolsó időben tették. A munkások hallgatag tudomásul vették az intő szót és ma reggel munkába akartak állani. Eddig rendben van. Csak az a különös, hogy a gyár igazgatója így adja tudtul, miért nem engedte be — ő — a munkásokat a gyárba. Az igazgatóság ezeket mondotta:

— A munkásokról mi tudjuk, hogy nem jó szándékkal, hanem az amerikkázás gondolatával akartak munkába állani. Ezt akarta lehetetlenné tenni a gyár igazgatóság és ezért zárta be a dohánygyár kapuit a munkások előtt. Hogy most mi következik, nem tudjuk. Tény, hogy csak a munkások belátása és engedékenysége szerezhethet békét.

Ezeket az igazgató mondotta, ami különös, mert nem szeretet vagy legalább jóakarát, de gyűlölet és gyanúsítás cseng ki nyilatkozatából. Érdekes, hogy a főkapitány nyilatkozata szerint a munkások nyugodtak, nincs még sztrájk-tanyájuk se és a miniszteri kiküldöttben biznak, bizonyosra veszik, hogy visszatérhetnek már holnap a dohánygyárba.

◀ **Articole din ziare de epocă maghiare care relatează evenimente legate de Fabrica de tutun din Cluj** (**a** - aspecte cu privire la distribuirea produselor fabricii, *Budapesti Hirlap*, nr. 247 din 5 septembrie 1916, p.13, **b** - aspecte cu privire la o grevă cauzată de calitatea scăzută a materiei prime, *Népszava*, nr. 14 din 1 aprilie, 1888, p. 3, **c** - aspecte cu privire la revendicările anagajaților fabricii legate de numărul de ore lucrate pe zi și de venituri, *Délmagyarország*, nr. 95 din 26 aprilie, 1911, p. 7)

[sursa: **a** „*Budapesti Hirlap*, 1916. szeptember-október (36. évfolyam, 243–303. szám)1916-09-05 / 247. szám”, Arcanum, colecția Ziarele Arcanum, https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiHirlap_1916_09-10/?pg=68&layout=s, **b** „*Népszava*, 1888 (16. évfolyam, 1–53. sz.)1888-04-01 / 14. szám”, Arcanum, colecția Ziarele Arcanum, https://adt.arcanum.com/hu/view/Nepszava_1888/?pg=52&layout=s, **c** „*Délmagyarország*, 1911. április (2. évfolyam, 75-99. szám)1911-04-26 / 95. szám”, Arcanum, colecția Ziarele Arcanum, https://adt.arcanum.com/hu/view/Delmagyarország_1911_04/?pg=288&layout=s]

◀ **Articles from Hungarian period newspapers reporting events related to the Tobacco Factory in Cluj** (**a** - issues regarding the distribution of the factory's products, *Budapesti Hirlap*, no. 247 from September 5, 1916, p.13, **b** - issues regarding a strike caused by the low quality of the raw material, *Népszava*, no. 14 from April 1, 1888, p. 3, **c** - issues regarding the factory's employees' demands regarding the number of hours worked per day and income, *Délmagyarország*, no. 95 from April 26, 1911, p. 7)

[source: **a** “*Budapesti Hirlap*, 1916. szeptember-október (36. évfolyam, 243–303. szám)1916-09-05 / 247. szám”, Arcanum, “Ziarele Arcanum” collection, https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiHirlap_1916_09-10/?pg=68&layout=s, **b** “*Népszava*, 1888 (16. évfolyam, 1–53. sz.)1888-04-01 / 14. szám”, Arcanum, “Ziarele Arcanum” collection, https://adt.arcanum.com/hu/view/Nepszava_1888/?pg=52&layout=s, **c** “*Délmagyarország*, 1911. április (2. évfolyam, 75-99. szám)1911-04-26 / 95. szám”, Arcanum, “Ziarele Arcanum” collection, https://adt.arcanum.com/hu/view/Delmagyarország_1911_04/?pg=288&layout=s]

▲ Standul expozițional al Fabricii de tutun și țigarete din Cluj, 1939.

[sursa: „A - már a román dohányjövedék (C.A.M.) irányítása alatt működő - gyár kiállítási standja Kolozsvárt. A falon a Regale cigarettamárka. - 1939”, Dohány Muzeúm, <https://dohanymuzeum.hu/kolozsvari-dohanygyar>]

▲ The exhibition stand of the Tobacco and Cigarettes Factory in Cluj, 1939.

[source: “A - már a román dohányjövedék (C.A.M.) irányítása alatt működő - gyár kiállítási standja Kolozsvárt. A falon a Regale cigarettamárka. - 1939”, Dohány Muzeúm, <https://dohanymuzeum.hu/kolozsvari-dohanygyar>]

La sfârșitul secolului al XIX-lea, angajații Fabricii Regale Maghiare de Tutun din Cluj [Magyar Királyi Dohánygyár] reprezentau aproape 3,5% din populația orașului – ceea ce făcea ca fabrica să fie cel mai mare angajator de stat al vremii.ⁱ Prin urmare, „viața” fabricii – mai precis viața *angajaților* săi – a inundat societatea vremii cu evenimente, știri, proteste, discursuri, personaje și chiar cu detaliile unei tentative de asasinat. De exemplu, în 1897, o grevă care a durat peste o săptămână a dus la demiterea directorului, iar angajații au obținut beneficii suplimentare, inclusiv înființarea unei biblioteci, a unei cantine și a unei creșe (devenind singura fabrică din Ungaria care avea toate aceste trei facilități). Acest incident a fost preluat în presa vremii.ⁱⁱ

At the end of the 19th century, the employees of the Royal Hungarian Tobacco Factory in Cluj [Magyar Királyi Dohánygyár] represented almost 3,5% of the city's population – making the factory the largest state-owned employer of the time.ⁱ Consequently, the “life” of the factory – the life of its *employees* – flooded the society of the time with events, news, protests, speeches, characters, and even an assassination attempt. For example, in 1897, a strike lasting over a week led to the director's dismissal, and the employees secured additional benefits, including the establishment of a library, a cafeteria, and a crèche (becoming the only factory in Hungary to have all these three amenities). This incident was picked up by the press of the time.ⁱⁱ

ⁱ György Gaal, *Magyarok utcája : A Kolozsvári egykori Bel- és Külmagyar utcák telkei, házai, lakói* (Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1995), p. 132.

György Gaal, *Magyarok utcája : A Kolozsvári egykori Bel- és Külmagyar utcák telkei, házai, lakói* (Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1995), p. 132.

ⁱⁱ Ghiț, „State Labour Control and Women's Resistance”; Gaal, *Magyarok utcája*, p. 132.

Ghiț, “State Labour Control and Women's Resistance”; Gaal, *Magyarok utcája*, p. 132.

► Clădirea istorică a Fabricii de tutun din Cluj, circa 1900.

[sursa: „Fabrica de tutun (Bulevardul 21 Decembrie 1989) - 1900 - Images of Old Cluj, Romania”, Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, fondul „Adrian Giurgiu”; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2022404/bjc_cv_cs_foto_456_jpg]

► The historic building of the Tobacco Factory in Cluj, circa 1900.

[source: “Fabrica de tutun (Bulevardul 21 Decembrie 1989) - 1900 - Images of Old Cluj, Romania”, “Octavian Goga” County Library, “Adrian Giurgiu” collection; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2022404/bjc_cv_cs_foto_456_jpg]

În 1924, potrivit unui ziar local, la Fabrica de tutun și țigarete din Clujⁱ erau activi 1360 de muncitori.ⁱⁱ În această perioadă, o imagine semnificativă asupra vieții muncitorilor din fabricile clujene este oferită de un ziar de patru pagini intitulat „Solidaritatea: Organul lucrătorilor și lucrătoarelor dela manufacturele de tutun și fabricile de chibrituri”.ⁱⁱⁱ Un moment crucial a avut loc în perioada 1925-1930, când au fost introduse utilaje noi la fabrica din Cluj, ceea ce a dus la o scădere semnificativă a numărului de muncitori.^{iv}

In 1924, 1360 workers were recorded as employed by the Tobacco and Cigarettes Factory [Fabrica de tutun și țigarete]ⁱ in Cluj, according to a local newspaper.ⁱⁱ During this time, a significant glimpse into the life of the factory workers in Cluj is given by a four-page newspaper called *Solidarity: Journal of the Workingmen and Workingwomen of the Tobacco Manufactories and Matches Factories* [*Solidaritatea: Organul lucrătorilor și lucrătoarelor dela manufacturele de tutun și fabricile de chibrituri*].ⁱⁱⁱ A crucial moment occurred between 1925-1930, when new machinery was introduced at the factory in Cluj, leading to a substantial reduction of the workforce.^{iv}

ⁱ Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939* (Tipografia „Ardealul” Cluj, 1939), pp. 82, 90, 120, 214, 215. Cunoscută și ca „Manufactura de tutun”, vezi Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Partea I-a • Ediția III-a* (Tipografia Națională S.A., 1937), p. 30.

Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939* (Tipografia „Ardealul” Cluj, 1939), pp. 82, 90, 120, 214, 215. Also known as “the Tobacco Manufacture,” see Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Partea I-a • Ediția III-a* (Tipografia Națională S.A., 1937), p. 30.

ⁱⁱ *Înfrățirea*, nr. 995, 26 ianuarie, 1924, pp. 1-4.

Înfrățirea, no. 995, January 26, 1924, pp. 1-4.

ⁱⁱⁱ Ziarul a fost editat de Fracisc Bruder și Nicolae Muntean; a avut opt numere publicate între 1928 și 1929. Vezi Alexandra Ghiț, „Re-reading local sources: Finding gender trade unionism in a Transylvanian factory newspaper”, *Zarah*, 11 noiembrie, 2020, https://zarah-ceu.org/re-reading-local-sources-finding-gendered-trade-unionism-in-a-transylvanian-factory-newspaper/#_ftn1.

The newspaper was edited by Fracisc Bruder and Nicolae Muntean; it had eight issues published between 1928 and 1929. See Alexandra Ghiț, “Re-reading local sources : Finding gendered trade unionism in a Transylvanian factory newspaper,” *Zarah*, November 11, 2020, https://zarah-ceu.org/re-reading-local-sources-finding-gendered-trade-unionism-in-a-transylvanian-factory-newspaper/#_ftn1.

^{iv} Ghiț, „Gendered Work, Skill, and Women’s Labor Activism”, p. 18.

Ghiț, “Gendered Work, Skill, and Women’s Labor Activism”, p. 18.

Adunarea generală a Societății „Principel Mircea”

Miercuri la 16 Maiu la ora 6 p. m. a avut loc în sala de conferințe a Bibliotecii universitare, adunarea generală a societății Principel Mircea filiala Cluj.

Adunarea, la care a luat parte elita doamnelor din Cluj, membre ale Societății cum și un număr select de intelectuali și ofițeri superiori a fost prezidată de doamna Sanda Mateiu asistată de doamnele Foca Crișan și Elena Cădariu. Doamna Mateiu a făcut o expunere limpede a împrejurărilor, cari au dat naștere acestei filiale în anul 1920, zugrăvind cu talentul ei cunoscut opera socială de protecțiune a copiilor muncitoarelor dela fabrica de tutun.

Societatea, urmărind de aproape mortalitatea copiilor acestor femei lipsite de cultură, în majoritate românce, le-a înființat 2 leagăne, unul chiar în fabrica de tutun, iar celalalt în Mănăstur, în casa cu 2 jugăre de grădină, cumpărată de Societate.

Pentru îngrijirea sugacilor societatea a organizat sub conducerea dlui profesor Gane și un curs de infirmiere, pregătind fete haronice cari să fie angajate la aceste leagăne și chiar și prin alte orașe.

Pe lângă leagănul din Mănăstur se va deschide curând și un dispensar, iar ca program de viitor dna Mateiu anunță înființarea unui sanatoriu de copii și a unei băi în grădina proprie din Mănăstur.

Toată operă aceasta de asistență se îndeplinește cu ajutorul

material prețios al Fabricii de tutun, condus de neobositul ei director dl Popescu-Agripa.

Expunerile dnei Mateiu au fost ascultate cu interes deosebit, că ele priveau una din cele mai importante și necesare acțiuni de conservare națională a neamului nostru. Aici este rolul cel mai firesc al doamnelor intelectuale, cari în să fie folositoare societății noastre.

A urmat apoi raportul despre activitatea societății, citit de dna Cădariu și al casierei dnei Crișan. S'a văzut, cum Societatea, creată din inițiativă particulară, a ajuns în 2 ani să creieze nu numai 2 instituțiuni frumoase, ci și să cumpere și casă cu o mare grădină din mijloace create de dânsa, având și un număr ce trece peste 100.000 lei.

Secretul acestor succese trebuie căutat în spiritul de inițiativă al doamnelor, în dorul de muncă, în priceperea și armonia desăvârșită ce le împodobește și le deosebete de alte societăți.

Adunarea a proclamat membrii de onoare ai Societății pe dnele Tomescu, Ștefănescu, Goangă și Lucreția Ursu, apoi pe dnii General Petala, profesor Racoviță, prof. Gane, Tripon, Ionescu dir. Regiei M. S. și pe consulul francez Aouille. S'au înscris un număr mare de membrii noi. Felicităm călduros această distințată Societate, pentru opera civilizată ce-o îndeplinește spre mândria orașului nostru.

Zilele acestea s'a pus în consumație în Ardeal tutun de lux și regal lipsit de nicotină, produsul Fabricii de tutun din Cluj, cari și-a acomodat mașinile pentru o fabricație specială. a

Pentru înlăturarea speciei cu țigări vândute în restaurante cu prețuri mari, direcțiunea fabricii de tutun din Cluj a luat inițiativa de a vinde țigărele de toate felurile și în pachet de 10 bugăji fiecare. b

Regia Monopolurilor Statului va împărți premii în valoare de 50 milioane celor mai buni cultivatori de tutun din Transilvania. c

▲ a, b & c Anunțuri din rubrica „Informații” legate de activitatea Fabricii de tutun din Cluj din ziarul *Înfrățirea*, nr. 181 din 26 martie 1921, p. 4.

[sursa: „*Înfrățirea*, martie-aprilie 1921 (nr. 161-210) / 1921-03-26 / nr. 181”, Arcanum, colecția Ziarele Arcanum; https://adt.arcanum.com/ro/view/Infrațirea_1921-2/?query=tutun+cluj&pg=155&layout=s]

▲ a, b & c Announcements from the “Informații” section related to the activity of the Tobacco Factory in Cluj from the *Înfrățirea* newspaper, no. 181 from March 26, 1921, p.4.

[source: “*Înfrățirea*, martie-aprilie 1921 (nr. 161-210) / 1921-03-26 / nr. 181”, Arcanum, “Ziarele Arcanum” collection; https://adt.arcanum.com/ro/view/Infrațirea_1921-2/?query=tutun+cluj&pg=155&layout=s]

► Articol care detaliază activitatea din anul 1923 de la Manufactura de tutun din Cluj din ziarul *Înfrățirea*, nr. 995 din 26 ianuarie 1924, p. 3.

[sursa: „*Înfrățirea*, ianuarie-februarie 1924 (nr. 980-1022): 1. 1924-01-26 / nr. 995 (Pagina 76)”, Arcanum, colecția Ziarele Arcanum; https://adt.arcanum.com/ro/view/Infrațirea_1924-1/?query=înfrățirea+995&pg=75&layout=s]

► Article detailing the activity at the Tobacco and Cigarettes Factory in Cluj in 1923 from the *Înfrățirea* newspaper, no. 995 from January 26, 1924, p. 3.

[source: “*Înfrățirea*, ianuarie-februarie 1924 (nr. 980-1022): 1. 1924-01-26 / nr. 995 (Pagina 76)”, Arcanum, “Ziarele Arcanum” collection; https://adt.arcanum.com/ro/view/Infrațirea_1924-1/?query=înfrățirea+995&pg=75&layout=s]

No. 995—1925

Anchetele noastre

Manufactura de tutun din Cluj

Activitatea din anul 1923 a acestei instituții — Producția — Incasările făcute de fabrică în anul 1923 au fost de aproape 450 milioane lei — Situația muncitorilor

Este cunoscut în deobște că una din sursele principale de venituri pentru stat sunt manufacturile de tutun a cărui vânzare, după cum iarăși se știe, este monopolizată de stat.

Dintre toate fabricile de tutun din țară, cea din Cluj ocupă locul al doilea ca mărime și ca producție.

Fabrica funcționează în condițiuni admirabile atât sub raportul tehnic cât și sub raportul calității și cantității produselor.

Producția

În ceea ce privește producția, situația se apropie foarte mult de normal.

Singura greutate pe care o are fabrica în această direcție este faptul că duce lipsă de mașini, cele de acum fiind insuficiente pentru fabricarea tutunurilor și țigărilor de calitate inferioară. Aceste mașini sunt însă de mult comandate și se așteaptă sosirea lor.

În ceea ce privește producția tutunurilor și a țigărilor de clasa I. și II., aceasta satisface în întregime cererile consumatorilor de pe teritoriul de desfacere al fabricii și care cuprinde 7 județe din Ardeal.

Fabrica produce zilnic: 2½—3 milioane de țigări și 10.000 kgr.

de tutun.

Din țigările: R. M. S., Regale și R. M. S. — Intime, se trimit mari cantități și în vechiul regal.

În fiecare lună fabrica încasează din vânzări mai bine de 40 milioane lei.

Tutunul special de Macedonia se fabrică azi exclusiv numai la București. În schimb, țigările de foi se fabrică numai în fabricile din Ardeal, deoarece acestea au lucrători specialiști cu experiență veche.

Situația muncitorilor

Fabrica lucrează cu 1360 lucrători dintre cari numai 250 sunt bărbați, restul sunt femei.

Conducătorii fabricii au organizat pentru acești lucrători un Consum unde alimentele li se vând cu prețuri mult mai mici decât cele de piață.

Pe lângă acest Consum, fabrica a mai pus la dispoziția lucrătorilor și o popotă în care li se servește ceaiul, prânzul și masa de seară cu suma de lei 870 lunar.

În legătură cu capacitatea de producție a fabricii ni s'a spus de către conducătorii fabricii că dacă ar sosi mașinile comandate, producția s'ar mări cu 1 milion și jumătate de bucăți pe zi la țigările zise Naționale.

După 1948, Fabrica de Țigarete din Cluj a trebuit să se adapteze încă o dată. Profilul muncitorului avea să se schimbe, deoarece în anii 1950 au fost implementate inițiative specifice de formare profesională. Cu toate acestea, la mijlocul anilor 1950, registrele evidențiază lucruri contradictorii: din cei 46 de angajați identificați drept lideri de producție, 28 fuseseră angajați în anii 1920 și 4 în anii 1930. Acest lucru arată că forța de muncă a fabricii din Cluj s-a menținut destul de continuu, în vreme ce au avut loc schimbări semnificative în organizarea producției. Cu toate acestea, până în 1956, numărul total de angajați a scăzut la 437.ⁱ

Following 1948, the Cluj Cigarettes Factory [Fabrica de Țigarete din Cluj] had to adapt once more. The worker's profile was bound to change, as specific skill-training initiatives were implemented during the 1950s. However, during the mid-1950s, the records sent a mixed signal: out of the 46 employees identified as production leaders, 28 had been hired in the 1920s and 4 in the 1930s. This shows that the factory's workforce in Cluj maintained strong continuity, while significant changes occurred in the organization of production. Nonetheless, by 1956, the total number of employees dropped to 437.ⁱ

ⁱ *Ibidem*, p. 24.

Ibidem, p. 24

► Ansamblul Fabricii de tutun din Cluj (colțul din stânga jos, cu o suprafață de aproape 2 ha) și împrejurimile, circa 1950-1960.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop, fotografie Tamàs Szabò]

► The Tobacco Factory in Cluj (lower left corner, with a surface of almost 2 ha) and its surroundings, circa 1950-1960.

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop's digital archive, photograph Tamàs Szabò]

La începutul anilor 1960, Fabrica de Țigarete din Cluj a început să își piardă clienții, în timp ce utilajele se perimau. În același timp, politica Partidului viza alte tipuri de mărfuri cu piețe de desfacere mai bune. De aici și decizia ca, începând cu 1962, Fabrica de Tricotaje „Someșul” (fostă „Varga Katalin”) să preia clădirile folosite anterior de Fabrica de Țigarete și chiar și o parte dintre angajații acesteia,ⁱ în timp ce producția de tutun urma să fie transferată la Timișoara (în maghiară *Temesvár*, în germană *Temeswar*). Timișoara era un alt oraș cu lungă tradiție în această industrie. În cele din urmă, fostul complex industrial din Cluj-Napoca a fost demolat în 2007, fiind înlocuit cu clădiri de birouri.ⁱⁱ

[acest excursus se bazează pe următorul articol: Dan-Ionuț Julean și Dana Julean, „Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, *sITA (studies in History and Theory of Architecture)*, Nr. 13 (2025): pp. 249-256.]

MUZEUL DE ARTA DIN CLUJ
a organizat în ultimul timp mai multe expoziții în întreprinderile industriale din localitate. La Uzinele „Carbochim” a fost deschisă o expoziție de grafică cu lucrări ale lui Gy. Szabo Béla, iar la Uzina „Tehnofrig” și la Fabrica de tricotaje „Varga Katalin” s-au organizat expozițiile de grafică „Valea Jiului în trecut și azi”.

At the beginning of the 1960s, the Cluj Cigarettes Factory [Fabrica de Țigarete din Cluj] was rapidly losing its clients, while its machines were by now too old. At the same time, the Party’s policy targeted other types of goods with better export markets. Hence the decision that, starting with 1962, the “Someșul” (previously „Varga Katalin”) Knitwear Factory would take over the buildings previously used by the Cigarettes Factory and even some of its employees,ⁱ while the tobacco production itself was transferred to Timișoara (in Hungarian *Temesvár*, in German *Temeswar*). Timișoara was another city with a long tradition in this industry. In the end, the former industrial complex in Cluj-Napoca was demolished in 2007, being replaced by office buildings.ⁱⁱ

[this excursus is based on the following article: Dan-Ionuț Julean and Dana Julean, “Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, *sITA (studies in History and Theory of Architecture)*, No. 13 (2025): pp. 249-256.]

◀ Articol care prezintă o expoziție vernisată la Fabrica de tricotaje „Varga Katalin” în ziarul *România liberă* nr. 4893 din 8 iulie, 1960, p. 2.

[sursa: „Nr. 4893” / 1960 / România liberă, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusșianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1960/07/romania_libera_1960_07_4893.pdf]

◀ Article presenting an exhibition at the “Varga Katalin” Knitwear Factory from *România liberă* newspaper no. 4893 from July 8, 1960, p. 2.

[source: “Nr. 4893” / 1960 / România liberă, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the „Ovid Densusșianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1960/07/romania_libera_1960_07_4893.pdf]

ⁱ *Ibidem*, p. 26.

Ibidem, p. 26.

ⁱⁱ Ștefan Pascu, coordonator, *Istoria Clujului* (Consiliul Popular al Municipiului Cluj, 1974), pp. 390, 458, 464; Vasile Mitrea, „Problematika patrimoniului arhitectural urbanistic”, în Vasile Mitrea, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu, editori, *Cluj-Napoca în proiecte : 50 de ani 1960-2010* (Imprimeria Ardealul, 2011), pp. 209, 212.

Ștefan Pascu, coordonator, *Istoria Clujului* (Consiliul Popular al Municipiului Cluj, 1974), pp. 390, 458, 464; Vasile Mitrea, “Problematika patrimoniului arhitectural urbanistic”, in Vasile Mitrea, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu, editors, *Cluj-Napoca în proiecte : 50 de ani 1960-2010* (Imprimeria Ardealul, 2011), pp. 209, 212.

▶ **a, b, c & d** Clădirea istorică a fostei Fabrici de tutun din Cluj, devenită Fabrica „Someșul”, în proces de demolare, 2007-2008.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop, fotografii Prof. dr. arh. Virgil Pop]

▶ **a, b, c & d** The historic building of the former Tobacco Factory in Cluj, later the “Someșul” Knitwear Factory, during its demolition, 2007-2008. [source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive, photographs PhD. arch. Virgil Pop]

▶ **e** Articol care reclamă calitatea îndoielnică a țigărilor produse de Fabrica de Țigarete din Cluj în ziarul *România liberă* nr. 5273 din 28 septembrie, 1961, p. 3.

[sursa: „Nr. 5273” / 1961 / România liberă, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusșianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1961/09/romania_libera_1961_09_5273.pdf]

▶ **e** Article presenting the questionable quality of cigarettes produced by the Cluj Cigarettes Factory from *România liberă* newspaper no. 5273 from September 28, 1961, p. 3.

[source: “Nr. 5273” / 1961 / România liberă, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the „Ovid Densusșianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1961/09/romania_libera_1961_09_5273.pdf]

NOTE

„Mărășești” cu... brazi

Pe zi ce trece, se face mai mult simțită străduința oamenilor muncii de a produce mărfuri de calitate din ce în ce mai bună. Milioane de oameni pot fi aduși drept martori pentru atestarea acestui adevăr. Numai fumătorii unor categorii de țigări fabricate la Cluj nu sînt mulțumiți de calitatea acestora. Și oamenii au dreptate. La O.C.L. Produse industriale din Bala Mare, într-un depozit poți vedea o întreagă colecție de țigări nelumabile: „Carpași” verzi de mușegal (așa au sosit din fabrică!), „Favorit” tari ca niște electrozii, „Mărășești” cu... brazi (nu se știe cum, dar zeci de pachete sau țigările umplute cu tutun și... surcele destul de mari din lemn de brad!).

Ultima „noutate” sînt țigările „Mărășești” umplute cu un pic de tutun și... multă bandă de izolat! Apariția în țigări a benzii negre de izolat cablurilor electrice este cu atât mai izbitoare, cu cît această materie primă e mult mai scumpă ca obișnuitul praful negricios de tutun clasa a III-a sau a IV-a cu care se umple țigările „Mărășești” la Cluj. Fumătorii din țară, care au consumat la București, Brașov, Sibiu sau Tg. Mureș țigări „Mărășești” fabricate la St. Gheorghe sau București, pur și simplu nu-și recunosc țigările favorite dacă le luminează pe cele din Cluj.

De ce această enormă deosebire? — se întrebă lumătorii. Întrebare la care ar trebui să dea o dată răspuns concret Ministerul Industriei Alimentare care coordonează și activitatea fabricilor de țigări.

No. 2387

A

KOLOZSVÁR
CLUJ

No. serial	No. topografic	+	Suprafața		NOTĂ
			Jug.	st. □	
1.	830	<p>Dohányjórészt kővelésű békés kővelésű</p> <p>Casă cu 3 etaje, din cărămidă, acoperită cu tiglă, constând din: la subsol: 1 cameră și dependințe, la parter: 9 camere, 2 bucătări și dependințe, la etajul I: 9 camere, 2 bucătări și dependințe, la etajul II: 9 camere, 2 bucătări și dependințe, la etajul III: 9 camere, 2 bucătări, dependințe și curte, în Pia. Șoncai nr. 16 - "Magyarul" Székelyek épült események feléll. emeletes házi mag. áll.</p> <p>a földhözvált. 1 szoba és mellék helyiség a földszinten: 9 szoba, 2 konyha és mellék helyiségek a I. sz. emeleten: 9 szoba, 2 konyha és mellék helyiségek a II. sz. emeleten: 9 szoba, 2 konyha és mellék helyiségek a III. sz. emeleten: 9 szoba, 2 konyha mellék helyiségek, és udvar Hegedűs Sándor utca, 16. sz.</p>	173	B/1h-18	
2.	830/2	Tűrn. urak	146		

Foia de posesiune.

Întreț la 22. Sept. 1921, N° 4834 -
 Pret de cump. 1.200.000 Lei.
 În baza contractului de
 vânzare cumpărare din 6 Sept. 1921
 și având în vedere documentul
 cuprins în act notarial public,
 din 31. Aug. 1921, se prenotează
 dreptul de proprietate, asupra
 imobilului de sub N° ser. A+1, în
 favoarea;
 4. Regiei Monopolurilor Sta-
 tului -

F cu titlu de
 drept cumpărare
 Justificarea
 prenotării
 B.5.
 Restabilire
 B.13.
 B.7.

◀ ▲ a detaliu din foaia de posesiune și b detaliu din foaia de proprietate. Extras de carte funciară nr. 96749/17.06.2015, Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară - Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Cluj - Biroul de Cadastru și Publicitate Imobiliară. Este lizibilă suma cu care Regia Monopolurilor Statului a achiziționat clădirea în 1921. [sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

◀ ▲ a detail from the possession sheet and b detail from the property sheet. Extract from the land register no. 96749/17.06.2015, National Agency for Cadastre and Land Registration - Cluj Cadastre and Land Registration Office - Cadastre and Land Registration Bureau. The amount with which the State Monopolies Régie purchased the building in 1921 is legible. [source: authors' archive, photograph the authors]

Am venit și am plecat: locuirea înainte de comunism*

In and out: dwelling before Communism*

* Vezi și Julean și Julean, „Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, pp. 249-256.

See also Julean and Julean, “Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, pp. 249-256.

Înainte de comunism, *imobilul studiat* a cunoscut *două faze de folosință* semnificative pe care le redăm, în cele ce urmează, corelat cu *situația istorică* descrisă anterior, în capitolul „Cadru: Strada Gheorghe Șincai nr. 16, Cluj-Napoca”:

- *de la darea în folosință până în 1921, când a funcționat ca un imobil de raport tipic burghez, cu apartamente de lux, prevăzut cu multiple dotări și anexe gospodărești;*
- *între anii 1921 și 1948, când a trecut în patrimoniul Regiei Monopolurilor Statului, deși și-a păstrat în linii mari structura funcțională, unele apartamente și-au pierdut caracterul*

Before Communism, *the studied building* experienced *two significant phases of use*, which shall be detailed in the following, and which are correlated with the historical context previously presented in the chapter “Setting: 16 Gheorghe Șincai Street, Cluj-Napoca”:

- *from when it was placed in service until 1921, it functioned as a typical bourgeois revenue house, featuring luxury apartments, with multiple amenities;*
- *from 1921 to 1948, when the building was administered by the State Monopolies Régie; although it mostly preserved its functional layout, some apartments lost their original character,*

inițial, fiind subcompartimentate; același lucru se poate observa și în ceea ce privește anexele.

O analiză arhitecturală a situației anterioare Primului Război Mondial (vezi planșa de la p. 37) relevă că imobilul era prevăzut cu opt apartamente principale, câte două la fiecare nivel suprateran, iar la demisol cu o locuință de serviciu și numeroase dependențe, astfel: fiecare din cele două scări de serviciu comunica cu câte o spălătorie și cu depozite de cărbuni/lemne aferente apartamentelor pe care le deservea; accesul în locuința de serviciu a portarului se făcea din curte. La nivelul demisolului exista un wc de serviciu, iar locuința portarului/îngrijitorului nu era prevăzută cu dotări sanitare. Imobilul era racordat la rețeaua publică de apă și canalizare, precum și la rețeaua de electricitate. Încălzirea se făcea prin sobe de teracotă, combustibilul utilizat fiind cărbuni/lemne. Toate apartamentele aveau o baie principală prevăzută cu wc și cazan pentru prepararea apei calde menajere, racordat la lavoar și la cada de baie. Separat exista un wc de serviciu. Fiecare apartament avea o intrare principală, care printr-o logie, asigura accesul spre holul de intrare în locuință, dar și spre un hol de serviciu. Acesta avea și rol de oficiu între

as they had been subdivided; the same can be observed regarding the annexes.

An architectural analysis of the situation prior to World War I (see the plate on p. 37) shows that the building was designed to host 8 apartments, two on each above ground level, while the semibasement floor hosted the porter/caretaker's apartment and numerous amenities as follows: both servants' staircases, each communicating with a communal laundry room, and individual coal/firewood storage rooms corresponding to the above-ground apartments. The access to the porter/caretaker's apartment was straight from the inner courtyard. There was also a servants' toilet on the semibasement floor, while the porter/caretaker's apartment was not equipped with sanitary facilities. The building was connected to the public water and sewer system, as well as to the electric power grid. The apartments were heated using terracotta stoves; coal or firewood served as fuel. All apartments had a main bathroom equipped with a toilet and a boiler for heating water – which was connected to the washbasin and the bathtub. Additionally, a separate servant's toilet was provided. Each apartment had a main entrance, which, through a loggia, facilitated access to the vestibule, as well as to a service hallway. This hallway was also

¹⁸ Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939* (Cluj: Tipografia „Ardealul” Cluj, 1939), pp. 82, 90, 120, 214, 215. Numită și „Manufactura de tutun”, vezi Borteș, *Călăuza orașului Cluj*, p. 30.

Octavian Buzea, *Clujul : 1919-1939* (Cluj: Tipografia “Ardealul” Cluj, 1939), pp. 82, 90, 120, 214, 215. Also known as “Manufactura de tutun” [the Tobacco Manufacture], see Borteș, *Călăuza orașului Cluj*, p. 30.

sufragerie și bucătărie; aici era amplasat și liftul pentru cărbuni/lemne. Toate bucătăriile erau dotate cu mașină de gătit și chiuvetă din fontă, fără să fie prevăzute cu sistem de preparare a apei calde menajere. În bucătărie exista o nișă sau o cameră pentru servitoare. Accesul servitorilor se făcea din curte, pe scările de serviciu. Conform principiilor vieții burgheze, zona de serviciu era complet izolată, iar accesul servitoarei și/sau activitățile cu caracter secundar (aprovizionarea, întreținerea locuinței, relația cu furnizorii etc.) nu perturbau cu nimic viața locatarilor burghezi. Practic, servitorii și angajatorii lor nu împărțeau decât intrarea în imobil. Poarta principală, precum și ușile fiecărui apartament erau prevăzute cu sonerie electrică.

O analiză arhitecturală a situației din perioada interbelică, după ce Statul Român a cumpărat imobilul și a început să fie utilizat ca locuințe de serviciu pentru angajații Fabricii de tutun și țigarete,¹⁸ ilustrează modul în care au început și primele alterări funcționale, prin subcompartimentarea unora dintre apartamente, deoarece în imobil au primit locuință diverse categorii de angajați. Dotările au rămas în principal aceleași, doar numărul locatarilor s-a mărit. Nu se

used as a service area between the dining room and the kitchen; the coal/firewood freight elevator was also located here. All kitchens were equipped with a range cooker and a cast iron sink, although there were no centralised options for heating the water. The kitchen also hosted a maid’s room or niche. Servants could access the apartments by using the dedicated staircases, reachable from the inner courtyard. Adhering to the principles of bourgeois life, the servants’ area was segregated, ensuring that the maid’s access and/or secondary activities (home maintenance, relationship with suppliers, etc.) did not disturb the masters’ life in any way. Basically, servants and masters shared only the building’s entrance. The main gate, as well as the doors of each apartment, were provided with brass doorbell push buttons.

An architectural analysis, during the interwar period, after the Romanian State bought the building and began to use it as employee housing for the Tobacco and Cigarettes Factory [Fabrica de tutun și țigarete],¹⁸ reveals the first alterations that were carried out. Thus, some of the apartments were subdivided, as various categories of employees received housing in the building. The amenities remained mostly the same; however, the most significant change could be observed in

poate reconstitui fizic situația, prin documente de arhivă, decât la nivelul anilor 1940, când în imobil locuiau 10-14 familii,¹⁹ iar spălătoria din aripa sudică fusese transformată într-o mică locuință. Datorită intervențiilor în alcătuirea funcțională a unora dintre apartamente, prin subdivizare, s-au impus și transformări în compartimentarea demisolului, fiind necesare mai multe magazine/depozite de cărbuni/lemne. Se observă faptul că locuințele de la demisol (fără baie și wc propriu), precum și cele de la ultimul nivel (fără cadă de baie și fără cazan pentru prepararea apei calde) erau cele mai modeste. În plus, la parter, apare un nou „apartament”, cu o singură încăpere, fix lângă intrare, prevăzut doar cu lavoar, destinată cel mai probabil portarului (acest apartament utiliza același wc comun de la demisol). În total, în locul celor opt apartamente supraterane, s-a ajuns formal la doisprezece, în timp ce la demisol erau încă două locuințe. Totodată, este interesant și faptul că, probabil, în funcție de statutul locatarilor, doar în unele apartamente mai figurează nișa pentru servitoare. Pe de altă parte, la momentul respectiv, unele dintre aceste „apartamentări” au fost superficiale, deoarece, „separarea” propriu-zisă nu a

the number of tenants, which increased. No documents have been found in the archives predating the 1940s, which could facilitate a reconstitution of the living arrangements. Yet, during the 1940s, 10 to 14 families are confirmed to have lived in the building.¹⁹ During this time, the laundry room located in the South wing was transformed into a small apartment. Due to the interventions undertaken that led to the subdivision of some of the apartments, subsequent transformations were imposed, as more coal/firewood storage rooms were required. The plans from this period indicate that the dwellings on the semibasement level (lacking a private bathroom or toilet), as well as the ones on the uppermost level (lacking a bathtub and a boiler for hot water) were the most modest ones. In addition, on the ground floor, a new one-room “apartment” was created, adjacent to the entrance, equipped solely with a washbasin. Most likely it was intended for the porter/caretaker (this apartment was using the shared toilet on the semibasement level). In conclusion, instead of the initial 8 plus 1 apartments, there were 12, plus 2 more on the semibasement level. At the same time, another interesting fact is that only some of the apartments retained the niche for the

¹⁹ Arhiva Companiei de Apă Someș S.A., Dosar 597.

The Archive of the “Compania de Apă Someș S.A.,” Folder No. 597.

► Planșă sintetică cu planurile clădirii în perioada interbelică. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).

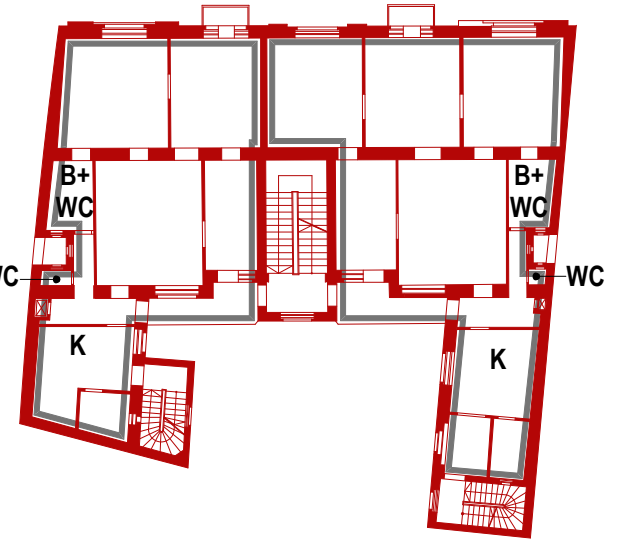
► Synthesis plate with the plans of the building during the interwar period. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

a

b

c

d

e

Legendă:

- WC - vas WC
- B - cadă de baie
- S - cadă de duș
- K - bucătărie
- - perimetrul unui apartament

Legend:

- WC - toilet seat
- B - bathtub
- S - shower
- K - kitchen
- - the perimeter of an apartment

fost una foarte clară, recurgându-se doar la numerotare separată, încăperile comunicând în continuare liber/direct – probabil că în aceste apartamente au locuit familii înrudite (fie frați, fie două generații etc.), acest lucru fiind vizibil și din analiza numelor locatarilor. Formal, doar patru apartamente au rămas nealterate, funcționând conform principiilor după care au fost proiectate: unul dintre apartamentele de la parter, cele două apartamente de la etajul I și unul dintre apartamentele de la etajul al II-lea. Epoca servitorilor se apropia treptat de final...

maid – a detail which most certainly reflects the status of the (new) tenants. Moreover, as the plans show, some of the subdivisions were superficial, as an actual “separation” was not established. The “apartments” were assigned separate numbers, while it is obvious that some of the rooms were still communicating freely – probably these apartments were inhabited by related families (such as siblings or different generations of the same family, etc.). This detail becomes even clearer when analysing the names of the tenants. Formally, only four apartments retained their initial layout, functioning in accordance with the original design: one of the apartments on the ground floor, the two apartments on the first floor, and one of the apartments on the second floor. The era of the servants’ presence was gradually coming to an end...

- ▶ Clădirea istorică a Fabricii de tutun din Cluj, circa 1900. [sursa: „Cluj-Napoca tobacco factory in the 1900s”, Wikipedia Commons; <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cluj-tobacco-1900s.jpg>]
- ▶ The historic building of the Tobacco Factory in Cluj, circa 1900. [source: “Cluj-Napoca tobacco factory in the 1900s,” Wikipedia Commons; <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cluj-tobacco-1900s.jpg>]

FĂRĂ RECLAMĂ!

Medic, artist, funcționar, bancher sau proot dacă ești
COSTUM LA MODA
Prima croială la firma POP găsești. Croitoria artistică

VASILE POP

NEM KELL REKLÁMI!

tudja orvos, művész, bankár, pap.
Divatfőnökyt, prima munkát
POP SZABÓNÁL kap.

VASILE POP

URISZABÓSÁGA CLUJ f

Str. Regina Maria No. 6—8 etaj.

Secretul

ELEGANȚEI ACESTUI DOMN
ESTE FOARTE SIMPLU

In fiecare dimineață își face
ghețele sau pantofii cu crema

GLADYS

Oricine îl va imita, va avea
aceeași înfățișare distincă.
Încălțăminte caracterizează
pe om. Încălțăminte îngri-
jită, elegantă și durabilă veți
avea numai prin „Gladys”.
Tratamentul zilnic cu crema
„Gladys” dă rezultate ex-
cepționale. Pielea încălțăminte-
i se păstrează proaspătă și
moale. Luciul se menține.

Un om de gust,
un om îngrijit,
nu pleacă de ac-
asă fără să aibă
încălțăminte
făcută cu crema
GLADYS.

GLADYS, O CREMĂ FOARTE SPORNICĂ, DECI ECONOMICĂ g

BELVÁROSI KÁVÉHÁZ

VARGA FERENC KOLOZSVÁR

Mátyás király-tér 31

Telefon:

29—73

h

AUGUSZTIH és NAGY

gépjármű és tartozék szaküzlete
KOLOZSVÁR

Honvéd-utca 18. Tel. 18-30

MÁVAG cséplőkörzet-
ügynökség, OPEL
autó és BNG motor-
kerékpár képviselő,
autóalkatrész lerakat.

i

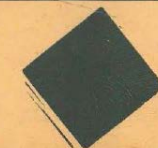

Kérjük mindenütt az ország-
szerte elismert kiváló minőségű

URSUS SÖRT

URSUS EGYESÜLT
KOLOZSVÁRI ÉS TORDAI
SÖRGYÁRAK R.T.

KOLOZSVÁR

j

Reclame de epocă din Cluj.

[sursa: a, b & g Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Partea I-a • Ediția III-a* (Cluj: Tipografia Națională S.A. Cluj, 1937), pp. 4, 17, 6; c, d, e & f Iosif/József Szigethy, *Monografia Clujului* (Cluj: Tipografia „Victoria”, 1939), pp. 224, 200, 234, 259; h, i, j, l & n Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék* (Kolozsvár [Cluj]: Minerva, 1943), pp. 8, 627, 424, 2; k & m József Szigethy, *Ghidul orașului Cluj / Kolozsvár cím-tára* (Cluj: s.n., 1946), pp. 29, 10]

Vintage advertisements from Cluj.

[source: a, b & g Petru Borteș, *Călăuza orașului Cluj : Parte I • 3rd Edition* (Cluj: Tipografia Națională S.A. Cluj, 1937), pp. 4, 17, 6; c, d, e & f Iosif/József Szigethy, *Monografia Clujului* (Cluj: Tipografia „Victoria”, 1939), pp. 224, 200, 234, 259; h, i, j, l & n Ödön Boga, *Kolozsvári lak- és címjegyzék* (Kolozsvár [Cluj]: Minerva, 1943), pp. 8, 627, 424, 2; k & m József Szigethy, *Ghidul orașului Cluj / Kolozsvár cím-tára* (Cluj: s.n., 1946), pp. 29, 10]

Restaurant
și berărie k

»CARUL CU BERE« CLUJ

Propr. :

Const. Săndulescu
Str. Reg. Maria 53
colț cu Piața Mali-
novszky, vis-a-vis de
Teatrul Naționala.

După teatrul și cine-
ma numai la restau-
rantul „Carul cu bere”
vă puteți distra. —
Serviciul prompt și
conștiincios. Prețuri
moderate, vizitați-l
pentru convingere.

Kolozsvár legnăfnásabb szállodája a
**NEW-YORK
SZÁLLODA**

Folyó hideg-meleg víz.
Központi fűtés.
Családi kényelem.
Figyelmes kiszolgálás.

Étterem - Kávéház - Grill

l

Dr. FRIED ZOLTÁN
GUTTAN - KÉSZÜVES
Str. Regina Maria - Deák Ferenc-utca 27. m

Készíti: kóst, olajt, műszert, beretvát,
Végeg-nálkésztől a szakbavagó munkát.
Festőesek dolgozik, szűrtan szedél,
Megtehető cég me, Kolozsvárt Dr. FRIED!

n

**A BAGOLYVÁR
ÉTTEREM**

az éri kőbőség (alálkőbőhelye,
ahol kellemesen szórakozhat

TULAJDONOS:
BŐLYA DÉNES
Hécs-utca 8. Telefon: 14-80

ECATERINA D'ES. GOMSA

Carte de Bucate

PENTRU FRAZINA MENAGERĂ

EDITURA SOCEC & Co SAR

ARANJAREA BUCĂTĂRIEI

Bucătăria, cât de simplă ar fi, să fie cât se poate de luminată, spre a putea umbra de jur-impjurul ei; lângă masă să avem totdeauna un clește, o lopăciță și un vârlă.

În mijlocul bucătăriei să avem o masă mare, cu sertar; pe lângă un perete, un dulap mic cu uși și cu sertar, în care lînem oalele cu unt, untul, etc., iar deasupra să aibă un raft constituit din 2-3 rînduri, pe care să fie fiecare rînd al raftului, hîrtie și peste aceasta, așezînduți cuți mari de tîncheș acoperite, sau borcane cu capace, toate etichetate, conținînd: ouz, grîs, arpică, ango, făină, hîrtie freceată, pesmet pisat, zahăr pisat, migdale, stafide curățite, etc.

De altă parte, așezăm un dulap mai mare; cu mai multe rafturi, sau un singur raft mare; acoperim rafturile dulapului cu damilă de hîrtie, apoi așezăm în rîndul de jos oalele mari; în rîndul al doilea, oalele mai mici; în rîndul al treilea, cratițele mai mici; în rîndul al patrulea diferitele vâleș de porcelan; deasupra dulapului, patrulea diferitele vâleș în mijloc un cântar (balanță), apoi deoparte și de cealaltă mișină, răsnița de cafea, mașina de cafea cu lapte, mașina cu sîrît, etc.

În alt perete, batem un alt raft mic (fig. 86), pe care așezăm cutiile, sau borcanele mai mici etichetate, conținînd: scorișoară, cuișoare, pipir boabe, mișbahar pisate și nepisate, boia de arde, boabe de enupur, magheran, chimion, etc.

Lînga masă, batem în perete, tabla cu lingurile, (fig. 88), lingură pentru strecuratul supoi, lingură pen-

tru luarea spumei, lingură de spumă și lingură de copt goșoi, uscățele, etc.

Tot în bucătărie avem nevoie și de o bancă lungă, pe care așezăm vasele cu apă și hîrtăcișe, pentru spălătul și limpezitul vaselor (vezi fig. 91 și 92), și un coș, în care să se scurgă vasele.

În fațada bucătăriei așezăm, pe perete, vasele de aramă, cele de tînchea, tăvile, formele de diferite prăjituri, creme, gelatine, etc.

Pe un alt perete așezăm vasele de lemn, precum: scândura de făței și alte diferite scândurele, ciocanul de carne, vergoana de lîns alutud, cutiul de lemn pentru tocarea pățîgelelor vinete, sticle de par, copoaia de cozonaci, o farfurie de lemn rotundă pentru mămăliguță, un săculeț, în care înțim diferite linguri de lemn și făcăciul de mestecat, mămăliga, solnița de lemn, etc. Mai este necesar să avem în bucătărie o mașină de tocat carne și un tocător.

În altă parte a bucătăriei și lînga masă, așezăm o etajeră anume pentru capace (fig. 79).

Tot așa de necesar este să avem în bucătărie și un spălător cu lighian, precum și un serpoș.

Fiecare masă de bucătărie să aibă sertarul ei, fiind într'unul servețele de bucătărie și anume: unele pentru ștergul farfuriilor, altele pentru pahare, iar altele mai groase, pentru tacamuri și pentru vasele de fer; în celălalt sertar, înțim diferite cuțite de bucătărie.

Curățenia în bucătărie este oglinda bunii menajere, care, în fiecare zi va curăți și va ține în cea mai perfectă ordine atît vasele, cît și celelalte obiecte, aparținătoare bucătăriei.

Neapărută trebuie să avem în bucătărie și de un încălzitor de farfurii, cu ajutorul căruia încălzim farfuriile de masă, cât și cele cu care servim.

Din fiecare bucătărie n'ar trebui să lipsească și chiar este necesar să avem, o cămară luminoasă, spațioasă, ios cîmăntată, uscată și bine încălzită, care să treacă curente de aer prin ea; aici să domnească cea

12

mai mare curățenie. Ferestrele să fie deschise, avînd o plază de cărmă.

În mijlocul camerei să avem o masă mare, pe care să punem diferitele mîncări rămase, precum: lapte, unt, brînzeturii etc., toate bine acoperite; tot asemenea să avem în cămară un raft mare pe care să așezăm conservele, compoturile, dulceleții, magiul, marmelada, lichourile, siropurile și sticle cu bulion; de altă parte să avem așezată o ladă curată cu capac, bine încheiată, și desprîntă în două, în care să păstrăm făină, și făină mai puțnă fină, știut fiind că făina măcinată mai de mult, și cu mult mai bună ca cea de curînd măcinată; tot în cămară să avem un cuier de care să agățăm diferitele cărnuri, păsări, stîmniș, sau un dulap închis cu sîrmă, pînă la tutrebutințarea lor; tot în cămară vom păstra și vasele cu untură și untul topit, ouăle, etc.

Orice materii greu mirositoare și mucede, vom clăti să le depărțăm din cămară, căci prin trecerea lor în putrezire, infectează aerul, precum și toate celelalte substanțe, care se află în cămară.

Dacă nu avem pîmînt bun, atunci tot în cămară vom păstra pînăna, atît iarna cît și vara.

Atît în bucătărie cît și în cămară să domnească curățenia.

Spălătul vaselor

Vasele de cafea cu lapte și de ceai, precum: paharele, ceștile, mașina de cafea și cratițele, în care păstrăm laptele, să fie totdeauna separat spălate; celelalte vase, precum: farfuriile, castronele, sosierele, etc., se spală apoi spălate în leșie caldă, bine limpezite, în apă caldă, în apă rece, și puse în coș, să se scurgă, apoi șterse bine și puse la locul lor.

Îndată ce am adunat de pe masă tacamurile, le punem în căldurașă de tacamuri cu apă caldă (fig. 94), de unde le scoatem și le ștergem, apoi frecate cu piatră rasă, sau cu cenușe curată, le spălăm, tot în apă caldă,

13

apoi limpezite în apă rece, șterse bine și puse la un loc cald, să se sfînte bine și așezate la locul lor.

Curățirea tacamurilor de argint, se face astfel: mai întîi le spălăm numai în apă caldă și le ștergem; dacă au pete, le frecăm cu un praș anume pentru argintărie.

Vasele de fer (soalele, cratițele), le spălăm de grăsimi în apă caldă cu spălătoare separat, apoi aruncînd apă, le frecăm cu cenușe curată, apoi limpezim în leșie caldă, limpezite, scurse, șterse și puse fiecare la locul lor.

Vasele de aramă (piușia, ștefneșie, tîngirea de spumă, etc.) le frecăm mai întîi, cu alieie anumită Putzing, apoi bine frecate pînă capătă lustru cu o bucată de lînă.

Vasele de tînchea, precum: tăvile, diferite forme de gelatină, budinca, etc., se spală cu și cele de fer, cînd își pierd lustru pe dinăfară, le putem da lustru, trecîndu-le din cînd în cînd cu o cără de postav mutată într'un amestec de sodă pisată, sâpun ras și iarbă pisată, numită coada calului (Zinn-Kraut), care se găsește la farmacie; după aceea le spălăm cu apă caldă, le limpezim și evlinate cu o cără curată și uscată.

Lemnăria de bucătărie o spălăm mai întîi în leșie ferbinte, apoi frecata cu paie (sau cu perie) și molos pisat și din nou spălată cu leșie ferbinte; pe urmă o limpezim în apă de var, pe eparat într'un hîrdău mai mare.

Apa de var o preparăm, mestecînd bine, într'o strachină o lingură var stins cu puțnă apă, apoi scurs în hîrdău cu apă curată și rece, mestecînd cu o cără mare, cu care limpezim lemnia, de cîte ori o miuim în hîrdău, spre a nu se așeză varul la fundul hîrdăului. În leșie să se pună tot numai cîte un vas de lemn nu toate deodată, căci lemnia se înțegrește.

Lucrul principal la spălătul vaselor este să avem 3 spălători, una pentru spălătul paharelor, alta pentru spălătul vaselor de grăsimi, și una pentru spălătul vaselor în leșie; după ce am terminat cu spălătul vaselor limpezim fiecare spălătoare, separat și o punem să se usuce.

24

Dealungul mesei, începînd dela capetele opuse, se va pune cîte o zăharăniță și cîte o chisea cu spumă de frișcă precum și cîte un coșuleț, acoperit cu un șervet brodat, pe care aranjăm diferite prăjituri de ceai; se va mai așeză la fiecare cap al mesei, cîte o chisea cu unt proaspăt, în figuri, sau un unt de sardele, ori de raci (vezi la unturi); afară de acestea se va mai pune și cîte o farfurie de sticlă cu sandvișuri și cîte o farfurie cu friptură rece și puțnă lăcătă în felii subțiri. Afară de acestea, să nu uităm a pune la fiecare capăt de masă, cîte o solniță. Se mai poate adăoga cartofi copti, ouă și castane

Fig. 93.

coapte, care vor fi puse în șervete făcute anume pentru acest scop și așezate pe farfuriile încălzite. Pentru înfrumusețarea mesei, se pot așeză la fie-

25

care extremitate a mesei și două coșulețe ovale, cu flori, dar scurt tăiate.

Îndată ce comensii au ocupat loc, li se va servi pe o tavă, ceștile cu ceaiul ferbinte; ceștile se vor așeză pe mici șervete la stînga fiecărui tacam.

Exemple de aranjarea mesei cu ceai:

Fig. 106.

1. Ceai cu rom și peșamei englezești; cap de mistret; risole; mere în gelatină;
2. Ceai cu rom și cu spumă de frișcă; prăjituri de ceai; suncă cu aspic; galatină de curcan; cărnași în halat; brînză; poame;
3. Ceai cu rom și frișcă; peșamei de Graz; pastete de iepure; torte; liquer dulce; castane coapte;
4. Ceai cu cognac și cu spumă de frișcă; pâine mozaică; friptură rece; cascaval de Pentel; prăjitul; poame.

Masă pentru deiu.

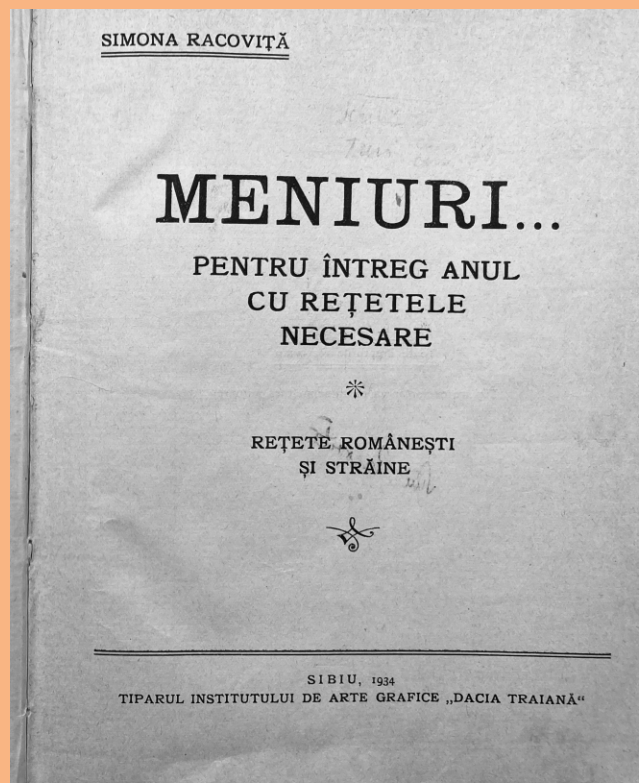
Fig. 107.

Cărți de bucate de epocă

În cele două cărți se pot identifica aspecte legate de mediul casnic, preocupările pentru întâlnirile cu caracter social, dar și deschiderea față de rețete străine și ingrediente neautohtone, exotice. Mediul casnic din această perioadă – atât cel spre care se tindea în publicații, cât și cel din realitatea de zi cu zi – este în concordanță cu valorile europene din epocă. De remarcat că în subsolul paginilor cărții Simonei Racoviță sunt introduse subtile reclame la diverse produse, în vreme ce cartea Ecaterinei Comșa cuprinde și ilustrații cu vase și veselă de epocă.

Vintage cookbooks

In the two books, one can identify aspects related to the domestic environment, a preference for social gatherings, and an openness to foreign recipes and non-autochthonous, exotic ingredients. The domestic environment during this period – both as depicted in the publications and in everyday life – aligns with the European values of the era. Notably, Simona Racoviță's book includes subtle advertisements in the footer of its pages, while Ecaterina Comșa's book features illustrations of period dishes and tableware.

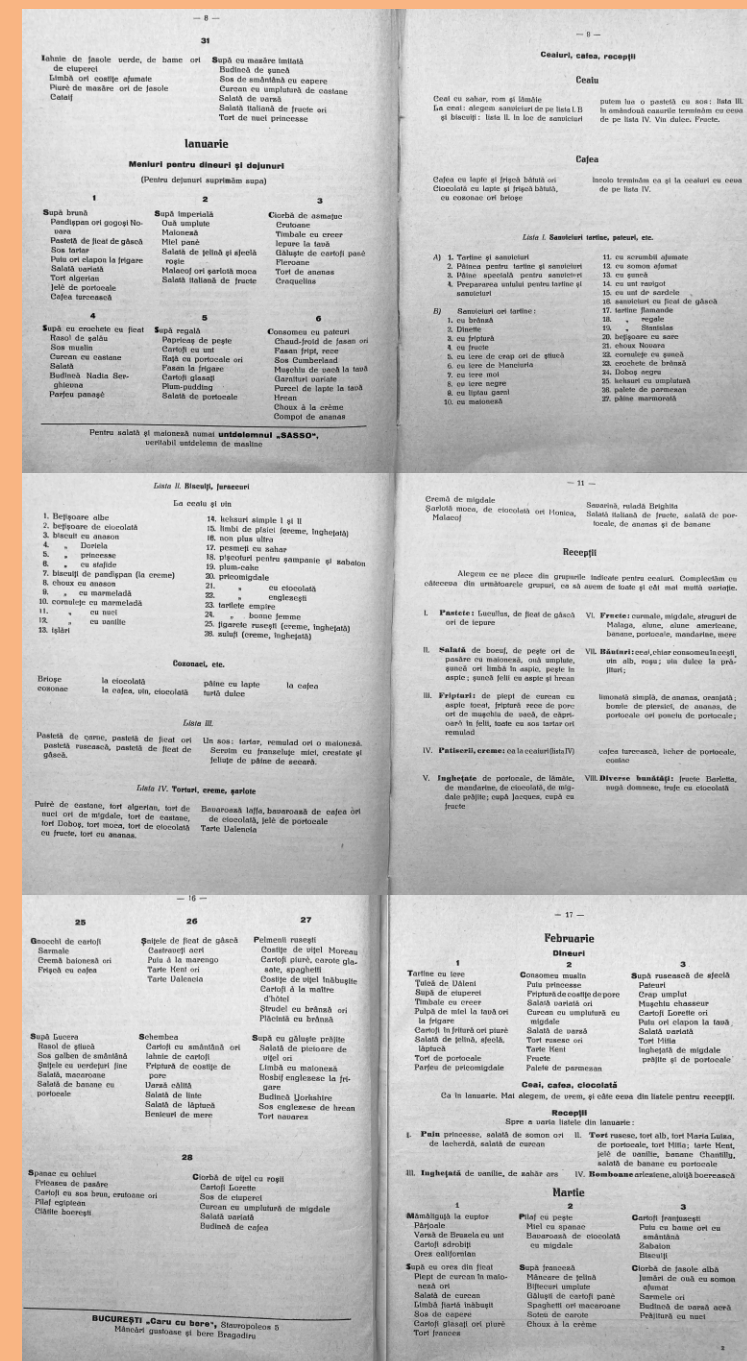

▲ ▲ Simona Racoviță, *Meniuri... pentru întreg anul cu rețetele necesare : Rețete românești și străine* (Sibiu: Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1934), pp. 8-11, 16-17.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]

▲ ▲ Simona Racoviță, *Meniuri... pentru întreg anul cu rețetele necesare : Rețete românești și străine* (Sibiu: Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1934) pp. 8-11, 16-17.

[source: authors' archive, photographs the authors]

CALENDARUL PIETEI

	IANUARIE	FEBRUARIE	MARTIE	APRILIE	MAI	IUNIE	IULIE	AUGUST	SEPTEMBRIE	OCTOMBRIE	NOIEMBRIE	DECEMBRIE	
 <p>Legume și zarzavat</p>	<p>Andive Praz Cartofi Telină Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Anăive Praz Cartofi Telină Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Urzici Ștevie Măcriș Spanac Ridichi de lună Mânătărci Sbărcoigi Cartofi Telină Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Urzici Ștevie Măcriș Spanac Salată verde Revent Ridichi de lună Mânătărci Sbărcoigi Cartofi Morcovi noi Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Sparanghel Spanac Mazăre Fasole Bame Salată verde Revent Conopidă Carote Gulii Ciuperci Cartofi noi Morcovi Pătrunjel</p>	<p>Sparanghel Spanac Mazăre Fasole Bame Salată verde Roșii Ardei Vinete Gulii Conopidă Varză Aaghinare Cartofi Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Castraveți Dovlecei Mazăre Salată verde Bame Salată verde Roșii Ardei Vmete Gulii Conopidă Varză Aaghinare Cartofi Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Castraveți Dovlecei Fasole Salată verde Roșii Ardei Vmete Gulii Conopidă Varză Aaghinare Cartofi Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Spanac Castraveți Dovlecei Aaghinare Ridichi Fasole Roșii, Ardei Vinete, țarote Conopidă Varză Praz, Telină Gulii Cartofi Morcovi Sfeclă Ciuperci</p>	<p>Spanac Fasole Roșii Ardei Vinete Carote Ciuperci Varză Varză roșii Praz Telină Gulii Cartofi Morcovi Sfeclă</p>	<p>Spanac Conopidă Varză Varză roșie Praz Telină Gulii Napi Salată verde Carsovi Pătrunjel Sfeclă</p>	<p>Ceapă Varză Praz Andive Telină Gulii Cartofi Morcovi Pătrunjel Sfeclă</p>	
 <p>Fructe</p>	<p>Mere Pere Mandarine Portocale Nuci</p>	<p>Mere Portocale Nuci</p>	<p>Mere Portocale Nuci</p>	<p>Mere Portocale Nuci</p>	<p>Cireșe de Mai Fragi Căpșuni</p>	<p>Cireșe Vișine Zmeură Fragi Căpșuni Afine</p>	<p>Cireșe Vișine Zmeură Afine Coacăze Agrise Caise Piersici</p>	<p>Caise Piersice Reine-Claude Prune Agrise Miere Mere Cantalupi Turkeștani Pepeni Caise Turkeștani Pepeni vezzi</p>	<p>Miere Piersici Prune Mere Pere Cantalupi Turkeștani Pepeni vezzi Struguri</p>	<p>Struguri Miere Pere Cantalupi Turkeștani Pepeni vezzi Struguri</p>	<p>Struguri Miere Pere Cantalupi Turkeștani Pepeni vezzi Struguri</p>	<p>Mere Pere Mandarine Nuci</p>	
 <p>Peste</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Biban Știucă Somn Caras</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Biban Știucă Somn Caras</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Biban Știucă Somn Caras</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Biban Știucă Somn Caras</p>	<p>Biban Știucă Somn Caras Păstrăvi de mare Calcan Scorbii de mare Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Scorbii Biban, Somn Știucă, Caras Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Caracudă Păstrăvi Scorbii Biban, Somn Știucă, Caras Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Plătici Caracudă Biban, Știucă Somn, Caras Păstrăvi Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Plătici Caracudă Biban, Știucă Somn, Caras Păstrăvi Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Mreană Plătici Caracudă Biban, Știucă Somn, Caras Păstrăvi Raci</p>	<p>Morun Nisetru Păstrugă Ceșă Șalău Crap Lin Mreană Plătici Caracudă Biban, Știucă Somn, Caras Păstrăvi Raci</p>		
 <p>Carne tocată</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte Batal</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte Batal Miel</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte Batal Miel</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte Batal Miel</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte Batal Miel</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	<p>Carne de vacă Vițel Porc Purcel de lapte</p>	
 <p>Păsări</p>	<p>Găini Rațe Gâște Curcani</p>	<p>Găini Rațe Gâște Curcani</p>	<p>Găini Rațe Gâște Curcani</p>	<p>Găini, rațe Gâște Pui tineri</p>	<p>Găini, rațe Gâște Pui tineri</p>	<p>Găini, rațe Gâște Pui tineri</p>	<p>Găini, rațe Gâște</p>	<p>Găini, rațe Gâște</p>	<p>Găini Rațe Gâște</p>	<p>Găini Rațe Gâște Curcani</p>	<p>Găini Rațe Gâște</p>	<p>Găini Rațe Gâște Curcani</p>	
 <p>Vânat</p>	<p>Iepuri Fazani Sitari Rațe sălbatece</p>	<p>Sitari Rațe sălbatece</p>	<p>Sitari Rațe sălbatece</p>	<p>Sitari</p>				<p>Prepelite Rațe sălbatece</p>	<p>Potârnichei Prepelite Rațe sălbatece</p>	<p>Iepuri Potârnichei Fazani Prepelite Sitari</p>	<p>Iepuri Potârnichei Fazani Prepelite Sitari Rațe sălbatece</p>	<p>Iepuri Fazani Sitari Rațe sălbatece</p>	
 <p>Diverse</p>				<p>Ouăle se pun la păstrare</p>	<p>Se fac conserve de: Mazăre Bame Sparanghel</p>	<p>Se fac conserve de: Fasole Compoturi de: Cireșe, Vișine Piersici, Caise</p>	<p>Se fac conserve de: Dovlecei Compoturi de: Pere, Reine-Claude</p>	<p>Se fac conserve de: Dovlecei In sare Ardei și fasole verde</p>	<p>Se fac conserve de: Chiveci In sare Ardei și fasole verde</p>	<p>Se pun la murat în sare Castraveți pentru iarnă</p>	<p>Varză la murat. Se fac proviziile de iarnă: Cartofi, zarzavat etc.</p>		

Vom vota pentru pace!

Pe unul din panourile „Casei Alegătorului” din Ferentari unde sunt înfățișați cetățeni depunându-și voturile în urnă, se poate citi: „Am semnat pentru pace, votam pentru pace”. Tot mai adânc pătrunde în conștiința celor ce muncesc marea însemnătate a alegerilor pentru Sfaturile Populare în lupta pentru apărarea păcii. Alegerile vor duce la întărirea puterii noastre de stat, la întărirea regimului de democrație populară care are la temelie politica de pace a Partidului.

Tot ceace clădim, tot ce gândim și făurim e pus în slujba păcii; pentru ca să construim ne trebuie pacea ca aerul. Clădim uzine și hidrocentrale în locuri odinioară pustii, ne pregătim pentru Planul Cincinal în cursul căruia vom dubla producția industrială. Academia discută proiectul de electrificare a țării; construim școli, cămine culturale și sanatorii, ridicăm la o viață nouă regiuni altădată inapoiate. Ne crește inima de bucurie că din fabricile noastre ies tractoare și strunguri, care altădată se importau din străinătate, că în universități pătrund tot mai mulți fii de muncitori și țărani muncitori, că în stațiunile balneare vin la odihnă oameni ai muncii și nu trântori și imbuibați, că în conacele moșierilor s'au făcut case de naștere, iar Duminicile tot mai multă lume pornește spre câminul cultural și tot mai puțină spre cârciumă. Ne răsună în urechi răsetele copiilor din căminele fabricilor și cântecetele vioase ale flăcăilor și fetelor de pe lanurile gospodăriilor colective. Ni-i scumpă viața aceasta nouă, care crește în regimul de democrație populară, ni-i dragă nu numai pentru că-i frumoasă ci și pentru că

a transformării celor 10 milioane semnatari ai Apelului în luptători activi pentru pace. Să lămurim tuturor celor cărora le e scumpă pacea, care vor să-și vadă familia, copiii, ferii de urgență războiului, că au datoria față de ei înșiși, de ai lor, față de poporul întreg, nu numai ca la 3 Decembrie să voteze pentru pace, dar să și contribuie pentru a face din campania electorală un prilej de mobilizare a întregului popor muncitor la luptă holărlă pentru pace. Să apărăm pacea prin fapte! Să întâmpinăm alegerile dând un nou avânt întrecerii socialiste, obținând noi succese în producție, realizând și mai mari economii, îndeplinind la timp planul de însămănțării!

Foștii moșieri și patroni, chiaburii și speculanții, spionii imperialiști și provocatorii titoiști sornează de furie că din rândurile poporului muncitor vor fi aleși 80.000 de deputați în Sfaturile Populare, care și vor închina toate puterile luptei pentru întărirea Patriei și apărarea păcii. Dușmanul își va arăta colții, căci el își dă doar seama că alegerile vor face să-și fie mai adevoe a unelti, că votul dela 3 Decembrie va fi un vot împotriva claselor exploatare, împotriva imperialismului. E datoria de onoare a fiecărui partizan al păcii să-și sporească vigilența și să preîntâmpine orice ticăloșie ar pune la cale dușmanii păcii. Să folosim campania electorală spre a arăta fiecărui om iubitor de pace fața hădă a dușmanului, să amintim tuturor împotriva cui am dobândit toate cuceririle noastre și împotriva cui avem să le apărăm și să le sporim. Campania electorală să ducă la o și mai mare izolare și demascare a dușmanului de clasă, uneală a imperialismului selos de războie și de sânge. Chiaburul să nu poată găsi urechi încrezătoare pentru soaptele-i veninoase, să fie demascați răspânditorii zvonurilor războinice.

SERIA III ANUL XIX Nr. 1865

4 PAGINI 4 LEI

Miercuri 18 Octombrie 1950

Cei mai buni fii ai poporului muncitor în frunte cu conducătorii Partidului și Guvernului sunt propuși candidați pentru Sfaturile Populare

Susținem cu toții, ca unul, candidatura tovarășului Gheorghiu-Dej!

— au spus ieri muncitorii dela „Grivița Rosie”

Razele soarelui de toamnă luminează aleile împrejmuite cu verdețea și flori ale atelierelor „Grivița Rosie”. Cu ani în urmă, aci nu creșteau flori; aci, în această curte, la 16 Februarie 1933, au fost răpuși muncitori care luptau eroic împotriva mizeriei și a faszării țării, împotriva subjugației țării de către imperialiștii franco-anglo-americani care pregăteau războiul antisovietic. În fata sanatoriului de noapte, construit anul trecut după modelul sanatoriului de noapte din U.R.S.S., se află locul unde au căzut atunci primele victime.

Azi, muncitorii dela „Grivița Rosie” s'au adunat să propună pe candidatul lor în Sfatul Popular al Bucureștiului, Capitala Patriei noastre libere.

Approane patru mii de cefriști s'au strâns într-o hală uriasă unde înainte se făcea revizia vagoanelor regale; de câțiva ani, hala a fost renovată și transformată în sală de mese pentru muncitori, iar acum ea este împodobită cu steaguri roșii și tricolore, cu inscripții entuziaste de luptă

Aplauze puternice și strigăte de aprobare izbucnesc când vorbitorul declară: „Trebuie să spunem deschis că sunt excluși dela aceste alegeri dușmanii noștri, slugile imperialismului. Ei sunt aceia care țineau poporul muncitor în întuneric, în timp ce o mână de exploatare se schimbau între ei la cârma țării! Să arătăm tuturor cetățenilor cinstiți că votând pentru Frontul Democrației Populare votează pentru întărirea Patriei, să nu rămână cetățean cinstit care nu și-a scos cartea de alegător, care nu folosește dreptul său de vot!”

La tribună urcă tovarășul Gheorghie Ilescu, până de curând muncitor electrician, astăzi referent tehnic, om cunoscut de mai toți muncitorii; el are aproape 20 de ani vechime în întreprindere și e decorat cu „Medalia Muncii”

„Tovarăși! Incepe el. Cred că cea mai vie dorință a noastră, cei care muncim la „Grivița Rosie” este să propunem pe cel mai iubit fiu al clasei muncitoare (Gheorghiu-Dej!) în frunte cu conducătorii

lupta ce l-au dus faima peste granițe. Numele lui se leagă de viața fiecăruia dintre noi. Pentru viitorul fericit al acestei vieți a noastre și a copiilor noștri, susținem cu toții, ca unul, candidatura tov. Gh. Gheorghiu-Dej!”

Urcă la tribună tovarășul Bălanescu. Victoria, muncitoare frunțasă la secția a IV-a mecanică! Incă înainte de a lua cuvântul, fața ei strălucitoare de bucurie arată limpede ce părere au muncitorii despre propunerea făcută de tov. Ilescu. „Din toată inima mea dragi tovarășii, sunt de acord cu această propunere, și-mi las în fata voastră angajamentul ca până la 3 Decembrie, în cinstea iubitelui nostru candidat, să depășesc normele cu 25% și să lucrez deodată la două mașini!”

„În lupta pentru pace în care sub geniala îndrumare a tovarășului Stalin, ne-am avântat laolaltă cu toate popoarele lumii, alegerile vor însemna un nou prilej de a întări Patria noastră” — spune înflăcărat U.T.M.-istul Radu Vasile. În aplauzele călduroase ale multimei au mai vorbit mulți

In adunări populare, oamenii muncii propun cu entuziasm drept candidați în alegerile pentru Sfaturile Populare, pe cei mai buni fii și fiuce ai poporului muncitor în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej. Sunt propuși: activiști ai Partidului și ai organizațiilor de massă; membri ai Comitetelor Provizorii; muncitori fruntași, țărani membri ai gospodăriilor colective, țărani muncitori individuali, intelectuali, meseriași.

Muncitorii Ateliereilor Grivița Rosie ovaționează îndelung propunerea pentru desemnarea tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej drept candidat pentru Sfatul Popular al Capitalei.

Muncitorii și muncitoarele dela fabrica C.A.M.-Belvedere au propus drept candidat al lor pentru Sfatul Popular al Capitalei pe tovarășa

Ana Pauker

Am venit și am plecat: locuirea în timpul comunismului*

In and out: dwelling during Communism*

* Vezi și Julean și Julean, „Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, pp. 249-256.

See also Julean and Julean, “Three Narratives Surrounding the Tobacco Factory in Cluj”, pp. 249-256.

◀ Prima pagină a ziarului *Scânteia* nr. 1865 din 18 octombrie, 1950, p. 1.

[sursa: „Nr. 1865” / 1950 / *Scânteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/10/scanteia_1950_10_1865.pdf]

◀ Front page of an issue of *Scânteia* newspaper no. 1865 from October 18, 1950, p. 1.

[source: “Nr. 1865” / 1950 / *Scânteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densusianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/10/scanteia_1950_10_1865.pdf]

Industrializarea forțată a constituit mijlocul prin care comunismul s-a înrădăcinat în România. Acest proces politic și economic a produs de fapt proletariatul, cei „mulți”, masa „pentru care fusese gândită conducerea Partidului”.²⁰ Industria, simbolul progresului, a devenit un scop în sine, cu efecte grave asupra vieții și formei urbane: avântul economic și arhitectural s-a transformat într-o *politică de schimbare a orașelor*. Mii de oameni au fost strămutați din mediul rural în cel urban, pentru a distruge orice urme ale vechii structuri sociale și pentru a construi o *țară nouă*. Spre finalul anilor 1950 și începutul anilor

Forced industrialisation was the means by which Communism took root in Romania. Actually, this political and economic process produced the proletariat – the newly rising social class, “the many.” This mass of people was the one “for which the leadership of the Party was intended.” (our translation)²⁰ Industry, the symbol of progress, became an end in itself, having serious effects upon the urban life and environment: the economic and architectural boost turned into a *policy for transforming both towns and cities*. Thousands of people were relocated from the countryside to pursue an urban life. Thus, every trace of the old social structure was supposed to be wiped out, while a new

1960, Partidul Comunist a început implementarea unui program amplu de construire de locuințe colective, atacând, după caz, zonele centrale ale orașelor, axele principale și redefinind periferiile orașelor istorice. Cu toate acestea, centrele istorice au început să fie agresate abia prin anii 1970, odată cu definirea noilor idei (direcții) privind reconstrucția urbană.²¹

Astfel, pe fondul general creat de acest fenomen, dar și în contextul crizei de locuințe de după Al Doilea Război Mondial, asistăm și la *un proces de redefinire a locuirii colective*. Clujul este un caz particular, într-o serie lungă de exemple: populația orașului a crescut între 1966 și 1989 de la 185 663 la 318 147, cu un spor migrator de 106 000, constituit în principal din cei veniți din mediul rural, în timp ce sporul natural a fost de numai 26 484.²² În Cluj, în urma politicii intensive de creștere a fondului locativ, implementată pe toate căile²³ de către regimul totalitar (în principal prin edificarea marilor ansambluri la marginea intravilanului – cartierele dormitor limitrofe zonei centrale, un număr foarte redus de locuințe unifamiliale, creșterea pe înălțime a blocurilor de locuit, reducerea importanței spațiului public, încurajarea unei politici urbane care să susțină cantitatea nu

country was taking shape. Towards the end of the 1950s and the beginning of the 1960s, the Communist Party began the implementation of an extensive program of building collective housing. The central areas of the cities and/or the main urban routes were targeted first; however, at the same time, the peripheries of the historical cities were undergoing a redefining process. Nonetheless, concrete actions, that would affect the historical centres, began only in the 1970s, once the new directions regarding the urban reconstruction became clear.²¹

Consequently, with this general phenomenon as a backdrop, alongside the context of the housing crisis following World War II, *the concept of collective housing itself was being redefined*. Cluj was a particular case, among a long list of examples: the city's population increased between 1966 and 1989 from 185,663 to 318,147, of which 106,000 mainly migrated from the countryside, while the natural increase was of only 26,484 people.²² In Cluj, following the intensive policy of increasing the number of housing units, implemented by any possible means²³ (mainly by building housing ensembles on the cities' outskirts – the dormitory neighbourhoods adjacent the central area, a very small number of single-family homes, increasing the number of

²⁰ Silviu Aldea, *Reinterpretând simbolurile socialismului* (Cluj-Napoca: Tact, 2015), pp. 12-13.

Silviu Aldea, *Reinterpretând simbolurile socialismului* (Cluj-Napoca: Tact, 2015), pp. 12-13.

²¹ Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, pp. 5, 38-40; Ana-Maria Zahariade, *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 / Architecture in the Communist Project. Romania 1944-1989* (București: Simetria, 2011), pp. 18-19, 74-75, 91.

Giurescu, *The Razing of Romania's Past*, pp. 5, 38-40; Ana-Maria Zahariade, *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989 / Architecture in the Communist Project. Romania 1944-1989* (Bucharest: Simetria, 2011), pp. 18-19, 74-75, 91.

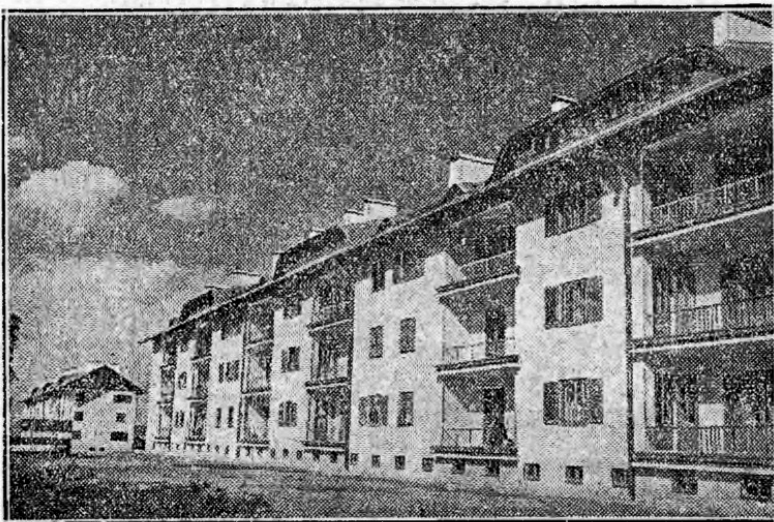
²² Vasile Mitrea, „Locuirea. De la plombe la marile ansambluri”, în Vasile Mitrea, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu, editori, *Cluj-Napoca în proiecte : 50 de ani 1960-2010* (Cluj-Napoca: Imprimeria Ardealul, 2011), pp. 156-180, p. 156 și Norbert Petrovici, *Zona urbană. O economie politică a socialismului românesc* (Cluj-Napoca: Tact, 2017), p. 143.

Vasile Mitrea, „Locuirea. De la plombe la marile ansambluri”, în Vasile Mitrea, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu, editori, *Cluj-Napoca în proiecte : 50 de ani 1960-2010* (Cluj-Napoca: Imprimeria Ardealul, 2011), pp. 156-180, p. 156 and Norbert Petrovici, *Zona urbană. O economie politică a socialismului românesc* (Cluj-Napoca: Tact, 2017), p. 143.

²³ Mitrea, „Locuirea. De la plombe la marile ansambluri”, p. 156.

Mitrea, „Locuirea. De la plombe la marile ansambluri”, p. 156

Cartierul muncitoresc „Steagul Roșu“

Întă un aspect al cartierului muncitoresc „Steagul Roșu“ din orașul Stalin. În aceste locuințe confortabile s'a mutat de curând un nou grup de muncitori și tehnicieni frunțași, împreună cu familiile lor. În numeroase alte orașe și centre industriale se construiesc

de asemenea locuințe pentru muncitori și tehnicieni. În cursul anului 1950, se vor clădi locuințe muncitorești în valoare de peste 5,5 miliarde lei.

Principalele centre unde se construiesc locuințe muncitorești sunt: București, Reșița, Hunedoara, Petroșani, orașul Stalin, Turda, Cluj, Ploești, Galați, etc.

Pe măsura dezvoltării industriei noastre socialiste, odată cu creșterea volumului acumulărilor socialiste, va crește cifra investițiilor prevăzute pentru construirea de locuințe pentru oamenii muncii.

▲ Articol din care reiese importanța atribuită realizării de locuințe pentru „oamenii muncii“ din ziarul Scânteia nr. 1865 din 18 octombrie, 1950, p. 1.

[sursa: „Nr. 1865“ / 1950 / Scânteia, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densușianu“ Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/10/scanteia_1950_10_1865.pdf]

▲ Artide highlighting the importance attributed to the construction of housing units for “the working people” from Scânteia newspaper no. 1865 from October 18, 1950, p.1.

[source: “Nr. 1865” / 1950 / Scânteia, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densușianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/10/scanteia_1950_10_1865.pdf]

► Articol de propagandă în vederea alegerilor deputaților Sfatului Popular, din ziarul Scânteia nr. 1901 din 30 noiembrie, 1950, p. 1.

[sursa: „Nr. 1901“ / 1950 / Scânteia, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densușianu“ Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/11/scanteia_1950_11_1901.pdf]

► Propaganda article for the elections of the deputies of the People's Councils, from the newspaper Scânteia no. 1901 from November 30, 1950, p.1.

[source: “Nr. 1902” / 1950 / Scânteia, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densușianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1950/11/scanteia_1950_11_1901.pdf]

Republica Populară Română Patrie a oamenilor muncii de toate naționalitățile

Câteva zile doar ne desparte de marea sărbătoare a alegerilor, zuta în care milioane și milioane de cetățeni vor alege deputații Sfatului Popular.

Legea electorală stabilește că au dreptul de a alege și de a fi aleși toți cetățenii Patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, fiind lipsiți de drept de vot numai foștii sau actualii exploatare.

Iată de ce alegerile sunt întâmpinate cu inima plină de bucurie de poporul român ca și de toate naționalitățile conlocuitoare. Printre candidați găsim, alături de zecile de mii de muncitori și țărani români, oameni ai muncii maghiari ca Istvan Kiraly, președintele gospodăriei colective din Sărmășel, regiunea Mureș, sau Pál Elisabeta, muncitoare la uzina „Ianoș Herbak” din Cluj, meseriașul evreu Grün Mayer, propus pentru Sfatul Popular al raionului Timișoara.

Unuia German, Comitetul Antifascist German, Comitetul Democrat al Populării Ruse și Ucrăinene, Comitetul Democrat Evreesc și alte comitete ale naționalităților conlocuitoare, intrând în compunerea Frontului Democratice Populare, iau parte activă la campania electorală.

Cât de departe este viața de astăzi a naționalităților conlocuitoare din țara noastră de viața umilitoare, de prigoana cumplită, teroarea și batocura la care au fost supuse acestea sub regimul burghezo-mosieresc. E destul să amintim că începând cu constituția din 1866 și până la 23 August 1944, burghezia a venit cu peste 400 de legi, decretate și regulamentate, prin care se lăuau măsuri împotriva oamenilor muncii din rândul naționalităților conlocuitoare. Aceștia erau de două ori oprimați: ca oameni ai muncii și ca

fapte. Naționalitățile au posibilitatea de a folosi limba maternă în școli și instituții și de a-și dezvolta din plin cultura națională. Azi funcționează în limbile naționalităților conlocuitoare 3036 cămine de zi, grădinițe și școli elementare de ciclu I și II, 140 școli medii de toate gradele, 92 școli profesionale, școli de calificare profesională și cursuri de specializare. Au fost tipărite manuale școlare în 14 limbi. În învățământul superior avem 17 facultăți în limba maghiară la Cluj, Tg. Mureș și Timișoara.

Numerose teatre de Stat, 1700 cămine culturale, cercuri artistice funcționează în limba maghiară, germană și sârbă, idis etc.; au loc emisiuni radiofonice speciale. De la 23 August 1944 până la 1 Iulie 1950, cărțile tipărite în limbile naționalităților conlocuitoare cuprind peste 2500 titluri cu un tiraj total de peste 15.000.000 exemplare.

În cele mai înalte funcții de Stat, în Preziulul Marii Adunări Naționale, în Guvern, în Comitetele Provisorii, în Armată și Milizie, în rândul asessorilor populari, judecătorilor, directorilor de întreprinderi și președinților de gospodării colective găsim alături de oameni ai muncii români și fii ai naționalităților conlocuitoare. Unul din nenumăratele exemple ale grijii Partidului și Guvernului pentru lichidarea situației de înapoiere economică-culturală în care au fost ținute naționalitățile conlocuitoare e însuși faptul că, prin raționare, fostele județe secuiești, atât amar de vreme oropsite de slăpănire burghezo-mosierească, au fost legate de puternicul centru industrial, orașul Stalin, în cadrul aceleiași regiuni ceea ce le deschide minunate perspective de dezvoltare. Aceste mărețe cuceriri ale naționalităților conlocuitoare nu le putea întâmpla decât un regim de Stat condus de clasa muncitoare, care înlăturând pe exploatare de la putere și smulgându-le principalele poziții economice, a lovit în însăși rădăcina aspirării naționale. În țara noastră ideologia frăției între popoare a devenit Ideologie dominantă de Stat. Aceasta dă

naștere Stat. Aceasta dă Republicii Populare Române o forță și o coeziune internă pe care nu le putea avea România burghezo-mosierească, în care domnea vrăjmașia națională.

În vreme ce în țara noastră naționalităților conlocuitoare li se asigură prin fapte deplină egalitate în drepturi, țările capitaliste alinau tot mai mult în mizeria fascismului, exploatarea sălbatică a maselor muncitoare și pregătirea în vederea unui nou război, mergând mână în mână cu persecuții sălbătice împotriva raselor și națiunilor „inferioare”. În Statele Unite aproape 18 milioane negri sunt lipsiți de cele mai elementare drepturi cetățenești și sunt prigoniți după metode tipic hitleriste.

Alegerile dela 3 Decembrie vor fi un prilej de unire și mai strânsă a poporului muncitor român și a maselor muncitoare ale naționalităților conlocuitoare în lupta comună pentru pace și socialism. Inșei Statul Popular, în sânul căruora vor conlucra frățește fiii și fiicele poporului român și naționalităților conlocuitoare, vor fi un factor de întărire a unității poporului muncitor, indiferent de naționalitate, în lupta împotriva dășmanului de clasă și a oricăror forme de naționalism. Experiența istorică i-a învățat pe muncitorii și țărani muncitori români că anii de cruntă teroare sovini ai regimului burghezo-mosieresc n-au lovit numai în naționalitățile conlocuitoare ci au lovit deopotrivă în înțreg poporul român, slăbindu-i rezistența împotriva fascismului și imperialismului, ajutând burgheziei și mosierismului să-și întărească exploatarea. Iată de ce luptând pentru lichidarea oricăror manifestări ale naționalismului burghez, demascând fățarnica teorie burgheză a „unității naționale”, Partidul arată celor ce muncesc călea spre noi victorii în lupta pentru socialism.

Oamenii ai muncii, de toate naționalitățile, fii egali în drepturi și deopotrivă de dragi Republicii Populare Române, Patria noastră comună, strângeți-vă și mai mult în jurul Partidului, în jurul regimului de democrație populară și votați cu toții candidații Frontului Democratice Populare, mândri că în felul acesta vă îndalțați o înaltă îndatorire patriotică și pașii înainte spre noi izbâzi, spre o viață fericită!

calitatea, politica de îndesire și, nu în ultimul rând, procesele tehnologice prin tipizare și prefabricare), s-a înregistrat o adevărată dinamică în evoluția spațiului locuibil, între următorii parametri: în 1948 erau 21 885 de unități locative, iar în 1992 s-au înregistrat 112 813 unități locative, deci de 5.3 ori mai multe.²⁴ Treptat, între anii 1948 și 1989, coordonatele tradiționale ale vieții urbane s-au pierdut, iar tendința generală era de a se anula orice model de locuire urbană de tip burghez. În toate situațiile muncitorimea era favorizată, inclusiv în acordarea unei locuințe satisfăcătoare, iar intelectualii rămâneau pe ultimul loc. În cazurile extreme, proprietatea privată a devenit bunul tuturor și, practic, al nimănui. Folosirea și întreținerea spațiilor comune și, mai ales, a celor deținute în comun („la comun”) devin cele mai problematice aspecte.²⁵ Nu se poate vorbi despre integrare în context social sau cultural și nici de afirmare de identitate. În ceea ce privește *locuirea, viața omului nou* trebuia să fie una absolut comună.

În concordanță, în *viața imobilului studiat*, se pot identifica trei faze ale locuirii colective, pentru perioada 1948-1989, definite în linii mari astfel:

floors of apartment buildings, reducing the importance of public space, encouraging an urban policy that supports quantity over quality, the densification policy, and, last but not least, technological processes employing standardisation and prefabrication), the dynamics of this sector became quite active: in 1948 there were 21,885 housing units, while in 1992 there were 112,813 housing units. This meant an increase by 5.3 times.²⁴ Gradually, between 1948 and 1989, the traditional attributes of urban life were lost; the general tendency was to level out any feature of the bourgeois urban way of living. In every circumstance the working class was favoured, including in the provision of decent housing, while the intellectuals remained last. In extreme cases, *private property* became the common property – actually meaning *no one's property*. The use and maintenance of common spaces and, especially, those owned in common became the most problematic aspects of urban life.²⁵ Social or cultural integration was off the agenda, and so was the affirmation of one's identity. As far as *housing* is concerned, *the life of the new man* was intended to be absolutely *ordinary*.

Accordingly, in the life of the studied (former) revenue house, between 1948-1989, three stages of collective housing can be identified, broadly defined as follows:

²⁴ Ibidem.

Ibidem.

²⁵ Acest tip de locuire a fost, de asemenea, o consecință a mentalității social-politice sovietice, care a lăsat o amprentă indelebilă asupra regimului comunist român. Prin urmare, se poate face o legătură clară cu modelul sovietic al locuințelor proprietate a statului, cunoscute sub numele de „apartament comunal” – *kommunal'naya kvartira*, generic denumite *kommunalka*. Vezi și Henry W. Morton, „Housing in the Soviet Union.” *Proceedings of the Academy of Political Science* 35, Nr. 3 (1984): pp. 69–80, accesat 21 iunie, 2024. <https://doi.org/10.2307/1174118>.

This type of housing arrangement was also a consequence of the Soviet social and political mentality which definitely left its print upon the Romanian Communist Rule. Thus, a clear connection can be made with the state-owned public housing model of the Soviet “communal apartment” – *kommunal'naya kvartira*, commonly known as *kommunalka*. See also Henry W. Morton, „Housing in the Soviet Union.” *Proceedings of the Academy of Political Science* 35, No. 3 (1984): pp. 69–80, accessed June 21, 2024. <https://doi.org/10.2307/1174118>.

► Anunț pe o plăcuță metalică fixat pe fața interioară a porții de intrare de la începutul anilor 1950, 2025.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

► Notification regarding the garbage disposal on a metal plaque fixed on the inner side of the entrance gate from the early 1950s, 2025.

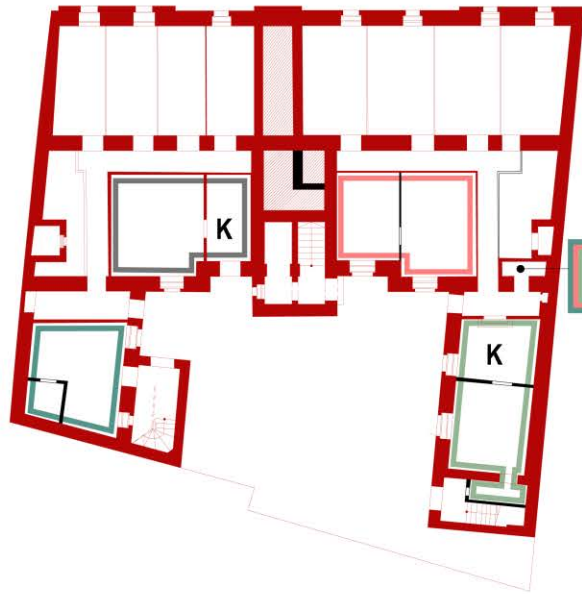
[source: authors' archive, photograph the authors]

- **anii 1950 cu procesul de acomodare a noilor locatari în vechile apartamente**, când vechea structură, compartimentare și alcătuire funcțională a imobilului, anterioare Celui de-Al Doilea Război Mondial, sunt încă păstrate, dar utilitățile sunt folosite „la comun” – impropriu și deloc confortabil; viața privată este oprimată; deși unele dintre apartamente fuseseră deja subcompartimentate formal, în această fază ele încep să nu mai fie locuite doar de familii înrudite, ci sunt (re)atribuite chiar și unor locatari nou veniți;

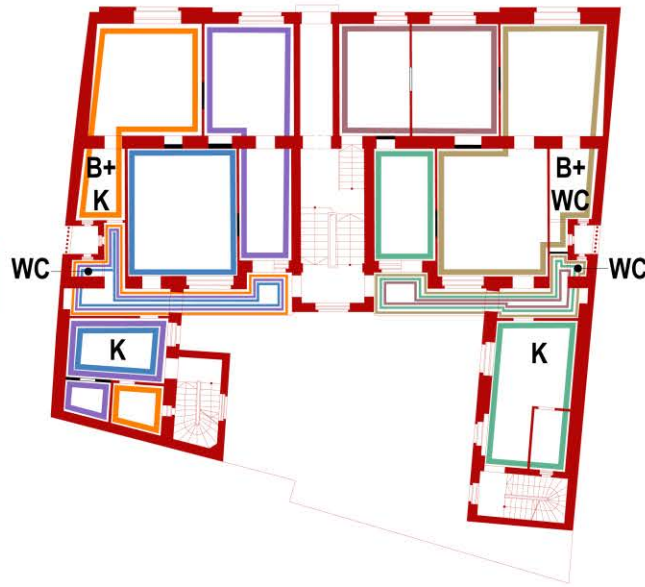
- **the 1950s – the process of accommodating the new tenants in the old apartments**; the original layout and functional configuration of the building, prior to World War II, were still preserved; however, the amenities were used “in common” – an improper and uncomfortable aspect; private life was oppressed; although some of the apartments had already been formally subdivided, during this stage, they were no longer inhabited only by related families, as they were (re)assigned even to newly arrived tenants;

▶ Planșă sintetică cu planurile clădirii în anii 1950. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).

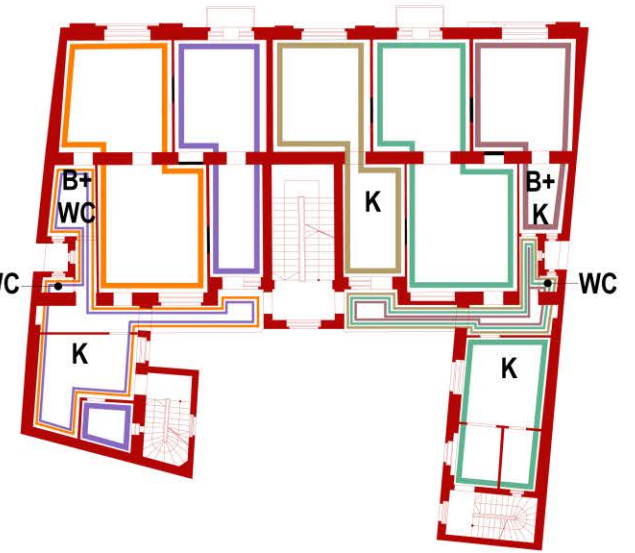
▶ Synthesis plate with the plans of the building during the 1950s. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

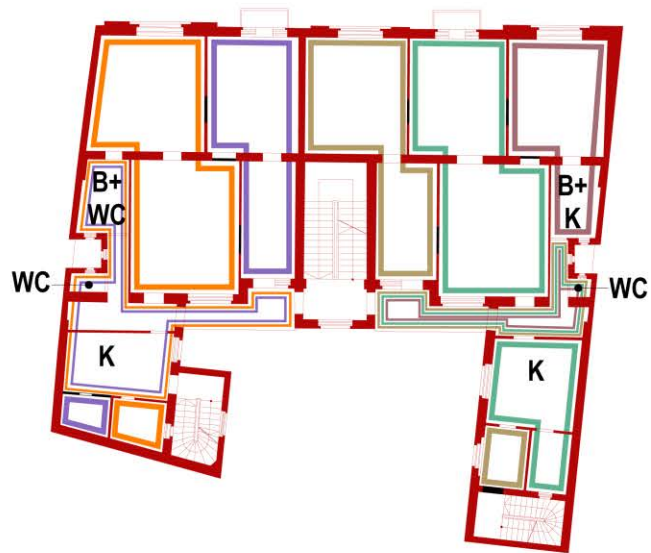
a

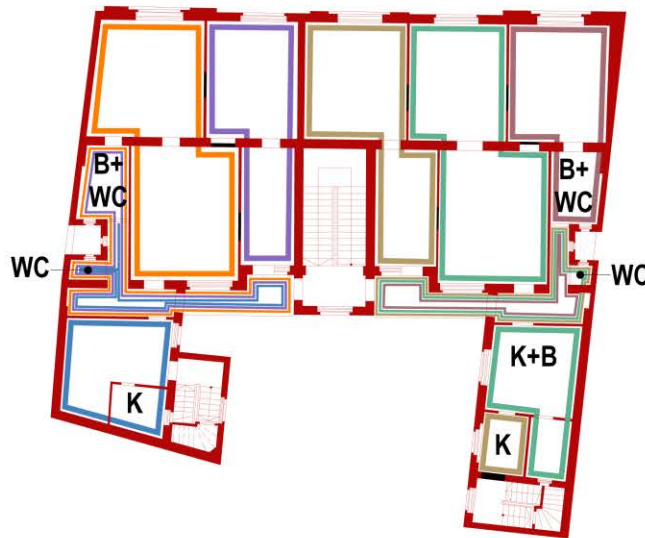
b

c

d

e

Legendă:

WC - vas WC

B - cadă de baie

S - cadă de duș

K - bucătărie

— - perimetrul unui apartament

Legend:

WC - toilet seat

B - bathtub

S - shower

K - kitchen

— - the perimeter of an apartment

CARNE HUS
001 R. K. V. UNI
M. 212

PIINE HENYER

CEC

Primele intervenții

În primii 10 ani de la instaurarea comunismului, noile intervenții s-au concentrat pe inserții punctuale de imobile colective. De exemplu, strada Horea, din apropierea gării, a fost puternic afectată de bombardamente; prin urmare, aici au fost realizate nu mai puțin de 9 imobile. La nivelul orașului mai pot fi identificate alte 7 zone în care au fost realizate astfel de intervenții.ⁱ

First interventions

During the first decade of Communism, new interventions primarily focused on the occasional insertion of collective buildings. For instance, Horea Street, near the train station, was severely impacted by bombings; therefore, no less than 9 new buildings were erected here. At the city level, 7 other areas can be identified where similar interventions were carried out.ⁱ

◀ Imobilul cu o lungime de 92,5m de la nr. 100, strada Horea, 1961.

[sursa: „15_cj_loc_245.jpg / 28M”, Arhiva digitală a Uniunii Arhitecților din România, Arhiva de fotografii și diapozitive UAR, colecția negative pe sticlă, fotografie Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3075/locuinte-vedere-exterioara>]

◀ The building with a length of 92.5m at no. 100, Horea Street, 1961.

[source: “15_cj_loc_245.jpg / 28M”, The digital archive of the Union of Romanian Architects, photographs and slides archive of UAR, glass negative collection, photograph Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3075/locuinte-vedere-exterioara>]

ⁱ Ștefania-Liliana Boca, „Centralități secundare. Sistemalizare și proiecte nefinalizate în Cluj(-Napoca) între anii 1958-1989” (teză de doctorat, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, 2026), fig. 2 / p. 34.

Ștefania-Liliana Boca, “Centralități secundare. Sistemalizare și proiecte nefinalizate în Cluj(-Napoca) între anii 1958-1989” (PhD thesis, Technical University of Cluj-Napoca, 2026), fig. 2 / p. 34.

▶ Imobilul (pe sub care trece strada Fericirii) de la nr. 67, strada Horea, 1961.

[sursa: „15_cj_loc_235.jpg / 34M”, Arhiva digitală a Uniunii Arhitecților din România, Arhiva de fotografii și diapozitive UAR, colecția negative pe sticlă, fotografie Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3065/locuinte-vedere-exterioara>]

▶ The building (under which Fericirii Street passes) at no. 67, Horea Street, 1961.

[source: “15_cj_loc_235.jpg / 34M”, The digital archive of the Union of Romanian Architects, photographs and slides archive of UAR, glass negative collection, photograph Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3065/locuinte-vedere-exterioara>]

▶ Imobilul de capăt al străzii, de la nr. 112, strada Horea, 1961.

[sursa: „17_CJ_Loc_391.tif / 6M”, Arhiva digitală a Uniunii Arhitecților din România, Arhiva de fotografii și diapozitive UAR, colecția negative pe sticlă, fotografie Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3085/locuinte-vedere-exterioara>]

▶ The building at the end of the street, at no. 112, Horea Street, 1961.

[source: “17_CJ_Loc_391.tif / 6M”, The digital archive of the Union of Romanian Architects, photographs and slides archive of UAR, glass negative collection, photograph Corvin Stasek; <https://arhiva.uniuneaarhitectilor.ro/a-3085/locuinte-vedere-exterioara>]

MĂJĂRI

E știut că una din plăcerile anostimpului de iarnă sînt reunitiunile în familie sau între prieteni. Plăcerea însă este și mai mare dacă tratatia la aceste oizite nu este prea costisitoare.

Pateuri cu carne sau brînză

Facem o cremă dintr-un pahar de făină, 200 gr unt (sau 250 gr margarină). Separat facem un aluat din 3 pahare făină, jumătate linguriță cu sare, 2 linguri untdelemn, o lingură oțet. Lăsăm să se odihnească. Împărțim acest aluat în 6 buciți. Întindem fiecare buciță cu suculorul, de grosimea unei mîchi de cultit și ungem ușor cu crema de mai sus. După ce le-am uns pe toate, întindem fiecare foaie în patru și repetăm operația cu mai sus de 3 ori. Crema trebuie să ajungă pînă la unge de 3 ori aceste foi. După fiecare uns lăsăm să se odihnească 10—15 minute. La sfîrșit, întindem foile cam de jumătate centimetru grosime și tăiem buciți de 10 cm lungime și 15 cm lățime. Punem în mijloc carne tocată sau brînză. Îndolăm partea de 15 cm și dăm la copt într-o tavă unsă cu unt. Obținem aproape 30—35 pateuri.

Plăcintă cu carne sau mere

3/4 pahar untdelemn, 3/4 pahar lapte, 30 gr drojdie, bine frăumtintă, o lingură zahăr, puțină sare, făină cît să se facă un aluat nu prea tare. Împărțim în două, ungem o tavă cu untdelemn, întindem foile și punem una pe fundul tavii, carne sau mere la mijloc și altă foaie deasupra. Dăm la cuptor. După ce s-a copt, tăiem pătrate după placere. Plăcinta cu carne se servește caldă.

Prepararea cărnilor

tor ca să nu fie complet crudă. Cînd se răcește amestecăm în ea un ou crud.

Prepararea merelor
Un kg și jumătate mere mari le radem, amestecăm cu 7—8 linguri zahăr, 2 linguri pesmet alb, scortisoară. Le legăm puțin la foc, și cînd sînt reci le punem la plăcintă. E bine să presărăm pesmet pe foaia de jos înainte de a pune merete. Cînd e coaptă plăcinta, se presară zahăr pudră.

CITEVA APERITIVE CU JUMĂRI

Pateuri
Centițăți
250 gr făină, 250 gr margarină sau unt, puțină sare și apă sau lapte. Amestecăm făina cu sare și apă sau lapte, pînă facem un aluat nu prea ritros pe care-l întindem foaie, de grosimea unui deget. Ungem foaia cu o parte din unt și o împărțim, lăsăm aluatul la rece 10—15 minute. Apoi repetăm operația, fără a mai frămînta aluatul de 2—3 ori, pînă cuprindem tot unutul, lăsăm de fiecare dată 10—15 minute aluatul la rece. Apoi întindem iarși foaia, lăsăm pînă la sfîrșit să se odihnească, pusem în mijloc jumări tocate marunt, dăm arena odăugăm și mazăre din conserve, lipim colturile pătrătuțului în forma de plic și le coacem în cuptor, în tavă unsă.

Tarte
Tot cu aluat frămîntat, ca cel din rețeta de mai sus, capotăm în formulițe mici de tarte, usor. Le coacem în cuptor 15 minute. Cînd sînt gata răsturnăm țările pe tavă și le ungem cu jumări de porc amestecate cu puțină verdeață. Mai lăsăm cîteva minute în cuptor. Se servește cald.

Aluat fraged cu jumări de porc
300 gr făină se amestecă cu 200 gr jumări, date prin mîșină, puțină sare și două arena l ou. Se face din aceste ciuțilați un aluat, se întinde o foaie și se face cu paharul rônțele. Se coc în tavă neunsă 20 minute, în foc potrivit.

SFAT PRACTIC
Cum curșăm sticlele cu gîtl murdar de smolă
Aproximien capătul sticlei de loc și pe mîmura ce smolă se moare, le șalăm bine cu lege sau sodă. Clătim cu 2—3 ori.

ARTA CULINARA

DIN ACELAȘI ALUAT MAI MULTE FELURI DE FURSECURI

Aluatul: 250 gr făină, 200 gr unt sau margarină, 200 gr zahăr praf, 2 ouă întregi, 1 gălbenuș, coajă rasă de lămție sau 280 gr făină, 150 gr untură, 1 pachet praf de copt. Aluatul se lucrează cu cuțitul. Se adaugă 2 ouă întregi și un gălbenuș, vanilie, 3 linguri zahăr.

Se face un aluat care se frămîntă repede. Se face din el diferite fursecuri.

1) Fursecuri cu spumă. Se întinde o foaie subțire, se taie rônțele cu păhărelul de țuică, se pune pe fiecare cu lingurița cîte puțin albuș de ou (bătut cu zahăr). Se coc. Coapte se lipesc cîte două cu marmeladă acrișoară.

2) Cocarde. Se întinde o foaie potrivit de groasă, din care se taie rozete cu o formă din tablă. Se coc. Pe fiecare se pune cîte o grămăjoară de marmeladă, iar în virș cîte un miez întreg de alună.

3) Se întinde foaia, se taie rônțele cu paharul de țuică. Se coc, apoi se lipesc cîte trei cu cremă de nucă între ele (nucă mcinată se opărește cu oțetă lapte îndulcit cît să dea o cremă alăfioasă, se pune vanilie sau coajă rasă de lămție). Se ung cu cremă și pe margini,

apoi se tăvălesc prin nucă tocată.

4) Sărutaro de logodnic. Se fac din același aluat mingiulișeci nucă. Se pun pe tavă. Se face pe fiecare cu degetul o adncitură, se pune în ea puțină marmeladă, iar deasupra o migdală sau miez de nucă.

PRĂJITURELE PRĂITE ÎN ULEI SAU UNTURĂ

Coca: 350 gr făină, 3 ouă întregi, praf de copt, 150 gr zahăr, 3 linguri smîntînă, un praf de sare sau 300 gr făină, 150 gr zahăr, 70 gr unt, 2 ouă, 2 linguri smîntînă, coajă rasă de lămție, 1 lingură rom sau coniac.

TRANDAFIRAȘI

1) Din unul din cele două aluaturi se întinde foaie, se taie rônțele, se crestează fiecare rônțea de 4—5 ori, așa ca mijlocul să rămînd întreg. Se pun cîte 4—5 una peste alta, se lipesc apăsîndu-se cu degetul în mijloc. Se coc în untură încinsă. Cînd sînt coapte, se pune pe fiecare cîte o vișină din dulceață și se presară cu zahăr praf. Arată ca niște frumoși trandafirasi.

2) Se întinde foaie, se taie rônțele și pătrate; se crestează în cruce. Virșurile se ridică în sus. Se dau la cuptor.

CIND NE SOSESC MUSAFIRI LA MASĂ PE NEAȘTEPTATE

Facem repede unul din aceste mici platouri, care sînt gustoase și aspectuoase și nu ne iau mai mult de 10 minute. Desfăcînd o cutie de pește sau paté de ficat și un borcan cu compot, vom completa masa.

1) Cupe din parizer. Felii de parizer se prăjesc în ulei încins. Feliile iau forma unor cupe (din cauza pielii care se stringe). Aceste cupe le umpleți cu un sote din mazăre de conservă. Aranjați pe un platou, punînd în mijloc cartofoi prăjiți.

2) Omletă cu salam rusec și salată: Faceți din 2—3 ouă, sare și puțin lapte, toate bine bătute, o omletă pe care o aranjați pe un platou, încunjurată cu felii de salam rusec sau un alt salam, se servește cu salată verde sau castraveți murați.

3) Ouă cu slănină. Puneți la fript într-o cratiță 2 felii de slănină afumată. Cînd este aurie, se sparge deasupra un ou, se sărează, se pipărează și se lasă să se coacă cîteva minute. Aceasta este o porție și faceți altele porții cîte persoane sînteți la masă.

Draga NEAGU gospodină din Piatra Neamț

Femeia devine Femeia
Revista Femeia – reinventând revista feministă Femeia (română) fondată în 1878 – publica lunar articole sociale, politice, culturale și educative propagandistice, subliniind condiția femeii (muncitoare/comuniste) moderne:

„după război, multe femei s-au pomenit dintr-odată cap de familie, cu copii de crescut [...]. Și atunci femeile s-au pomenit obligate să-și găsească ceva de lucru. Marea lor majoritate erau analfabete. Și marea noastră grijă a fost să le venim în ajutor [...] treptat, unele dintre ele au prins gustul, au început să citească și s-au descurcat. [...] noi puneam atunci accentul pe tinere și pe mame cu copii de întreținut, unde, pe lângă noțiuni de social-democrație strictă, căpătau și cunoștințe cu cultură generală [...] care să le ajute nu doar să ocupe o funcție, ci să-și și amelioreze propriul statut social.”

Femeia becomes Femeia
Femeia magazine – reinventing the feminist magazine Femeia (română) founded in 1878 – published monthly social, political, cultural, and educational propaganda articles, highlighting the condition of the modern (working/communist) woman:

“after the war, many women suddenly found themselves heads of families, with children to raise [...]. And then women found themselves forced to find some work. The vast majority of them were illiterate. And our great concern was to come to their aid [...] gradually, some of them got the taste, started reading and managed. [...] at that time, we focused on young women and mothers with children to support, where, in addition to notions of strict social-democracy, they also acquired knowledge of general culture [...] that would help them not only to hold a position, but also to improve their own social status.”

„În gospodăria dv. folosiți articole electrice de uz casnic: practice, igienice, consum minim de energie electrică”

„Pentru sezonul de primăvară și vară confeccionați-vă rochiile din imprimurile «Șantung» și «Rips-Corina», țesături elegante din mătase neșifonabilă”

DORIȚI SĂ AVEȚI UN TRUP ARMONIOS

Georgina Hurmuzache, din lotul R.P.R. de gimnastică, care ne-a reprezentat la Olimpiada de la Melbourne, vă recomandă câteva exerciții simple de gimnastică, pe care le exemplifică.

1-2. Așezați-vă cu picioarele încrucișate, având spatele bine îndreptat. Duceți mâinile la ceafă și trageți coatele mult spre spate. Inspirați profund. Reveniți la poziția inițială, expirând (repetati exercițiul de 20 de ori).

Mișcați la umeri, cu coatele cât mai aproape de corp. Ridicați alternativ mîna stînga, apoi cea dreaptă inspirînd. Ridicați cît puteți de sus mîna cu degetele bine întinse. Brațele trebuie ridicate perfect vertical (de cîte 10 ori pentru fiecare braț).

3. Așezați-vă cu fața în jos, apucîndu-vă vîrfurile ambelor picioare cu mîinile. Trageți de ele, astfel încît să luați poziția arcurii din fotografie (repetati de 10-15 ori).

4. Poziția inițială: așezați, cu picioarele bine întinse și mîinile depărtate, rezemate lateral. Ridicați picioarele cu gînuchi bine întinși ducînd mîinile lateral în dreptul umerilor. Apoi reveniți (exercițiul se repetă de 10 ori).

5. Poziția inițială: descriați mai sus, duceți alternativ cîte un picior cu gînuchii îndoiți către umăr. Aptați cu mîinile (exercițiul de cîte 10 ori cu fiecare picior).

6-7. În picioare, ridicați cîte un picior cu gînuchii îndoiți, trîgînd mîinile, întinse oblic mult în sus, spre spate.

În momentul în care vă pierdeți echilibrul, ghemuiți-vă la pămînt cît mai relaxat (executați aceasta cît mai repede de cîte 10 ori pentru fiecare picior).

Dacă doriți să-urmați sfatul, luați aminte: gimnastica trebuie făcută cu întimplator, cî de 2-3 ori pe săptămîna, într-o cameră bine aerisită sau, în timpul verii, în aer liber.

Manila ROZEN

CUM SĂ LUPĂM ÎMPOTRIVA ALCOOLISMULUI

Ca medic, care de peste zece ani lucrez pe tărîmul ocrotirii sănătății populației, nu pot decît să felicit din toată inima redacția revistei „Femeia” pentru sprijinul pe care-l acordă luptei împotriva alcoolismului.

Să reținem neapărat: un om beat e un om intoxicat, un om bolnav de o boală pe care, e adevărat, și-a provocat-o singur.

Cînd consumul zilnic al băuturilor alcoolice, făcut chiar în cantități nu prea mari, devine obișnuită, apare intoxicația cronică. Această otrăvire continuă a organismului nu poate rămîne fără urmări foarte grave.

toțuși, nu mă pot stăpîni să nu spun că pe prim-plan stau voința, nivelul de cultură al individului și ajutorul colectivității.

Țin să mai răspund unei întrebări care mi-a fost pusă adesea. „Alcoolismul cronic se poate trata?”

Da. La baza tratamentului, care se face în spitalele noastre de specialitate (neuropsihiatrie), stă cura de dezintoxicare și dezobșnuință.

Prin injecții cu diferite substanțe (vitamina B₁, acid nicotinic, stricnină, în doze progresive, insulina, medicamente ce provoacă somnol terapeutice etc.), printr-un

Tăticule, am venit să-ți spun că azi e ziua mea

Desen de Geta BRĂTESCU

Dintr-o beție poți muri brusc — dintr-o intoxicație cronică te pîndeste o viață chinătoare de om bolnav!

Prevenirea acestei stări, profilaxia alcoolismului, este o problemă complexă, aparține, în care,

regim echilibrat și bogat în diferite vitamine, prin liniște, cîteodată cu ajutorul hipnozei medicale, prin medicamente care fac de nesuferit gustul și chiar mirosul băuturii alcoolice și multe altele, se pot obține rezultate minunate.

Cu cît tratamentul se aplică mai din timp, cînd sistemul nervos, stomacul, ficatul și inima încă nu sînt prea tare prinse, cu atît rezultatele sînt mai bune.

CE SPUNE JURISTUL

Beția este un viciu, cu consecințe personale și sociale, care se oglîndesc clar în justiție.

Din statisticile de la noi și din alte țări reiese că starea de beție este în 60% din cazuri, cauza crimelor ce se comit. Circa 38% din infractori au comis faptele lor în stare de beție. 48% din copiii infractorilor sînt descendenții unor părinți alcoolici. În general, 74% din delincvenți au folosit în mod abuziv alcoolul.

Diferitele dispoziții legale ce sancționează infracțiunile prevăd că beția este circumstanța agravantă în cazul comiterii unei infracțiuni și că deci se vor aplica sancțiuni sporite în asemenea cazuri.

De pildă, decretul 143 din 21 iunie 1952, care reglementează circulația pe drumurile publice, în art. 27, prevede sancționarea conducătorului vehiculului, dacă acesta conduce în stare de ebrietate, cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani.

Codul penal, în art. 467, al. 3, agravează pedeapsa pentru omorul fără voie dacă se va dovedi că conducătorul vehiculului a fost în stare de beție voluntară, aplicînd și măsura interdicției de a mai exercita profesia pe timp limitat sau pentru totdeauna.

La 15 iunie 1957 s-au elaborat instrucțiuni privind sancționarea contravențiilor la dispozițiile referitoare la apărarea ordinii și li-

Insăși contribuția bolnavului este de cele mai multe ori hotărîtoare. Consider însă că greșesc cei ce afirmă că alcoolismul este în mare măsură o boală pe care și-o poate vindeca numai bolnavul. Utilă este participarea activă a bolnavului prin voința sa, încrederea și dorința de a se însănătoși. Trebuie să-l ajutăm însă noi medicii, familia, activii noștri obștești, hotărîți pe bună dreptate să lichideze alcoolismul.

Dr. V. IVANOV
șef de laborator, Centrul de educație sanitară al Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale

neștei obștești. În aliniatul o se prevede pedeapsa celui care dă băuturi alcoolice unui minor sub 16 ani în cantitate ce i-ar provoca o stare de ebrietate; de asemenea se pedepșește și cel care va mai da băuturi unei persoane care se află în vădită stare de ebrietate.

Toate acestea sînt restricții și sancțiuni care au drept scop apărarea societății și individului însuși.

Cîte fapte abominabile nu s-au comis în stare de beție! Soțul care-și ucide în bătaia soției, frații care ajung la fratricid sub imperiul beției pentru neînțelegeri neînsemnate! Cîți oameni nu am văzut căindu-se cumpit, dar zădărnici, pentru că și-au distrus viața lor și a celor ce le sînt dragi, într-un moment cînd mintea le-a fost întunecată de otrava blestemată a alcoolului.

Sentimentul responsabilității ridică pe om deasupra celorlalte ființe, dîndu-i acea superioritate care constituie baza civilizației. Și tocmai acest sentiment este distrus de băutura, făcîndu-l pe cel ce bea să cadă tot mai jos.

Sînt convins că dacă cei care au vieții beției s-ar putea vedea cu ochii celor din jur, mulți s-ar lecu pentru totdeauna.

Blanche POPILIAN
avocată

▲ Articole din revista *Femeia* despre întreținerea corpului, respectiv despre lupta împotriva alcoolismului (a & b - nr. 8 din august 1957, pp. 8, 20). [sursa: a & b „Nr. 8” / 1957 / *Femeia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/08/femeia_1957_08_08.pdf]

▲ Articles from *Femeia* magazine about body maintenance, respectively the fight against alcoholism (a & b - no. 8 from August 1957, pp. 8, 20). [source: a & b “Nr. 8” / 1957 / *Femeia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densusianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/08/femeia_1957_08_08.pdf]

► Coperte ale revistei *Femeia* prezentând o bobinătoare preluând un apel telefonic, respectiv un model care a reprezentat România la Congresul modei de la Moscova (a - nr. 10 din octombrie 1957, p. 1, b- nr. 7 din iulie 1957, p. 1).

[sursa: a „Nr. 10” / 1957 / *Femeia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densușianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/10/femeia_1957_10_10.pdf, b „Nr. 7” / 1957 / *Femeia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densușianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/07/femeia_1957_07_07.pdf]

► Covers of the *Femeia* magazine presenting a female worker taking a telephone call, respectively a model who represented Romania at the Fashion Congress in Moscow (a - no. 10 from October 1957, p. 1, b- no. 7 from July 1957, p.1).

[source: a "Nr. 10" / 1957 / *Femeia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densușianu" County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/10/femeia_1957_10_10.pdf, b "Nr. 7" / 1957 / *Femeia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densușianu" County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/femeia/1957/07/femeia_1957_07_07.pdf]

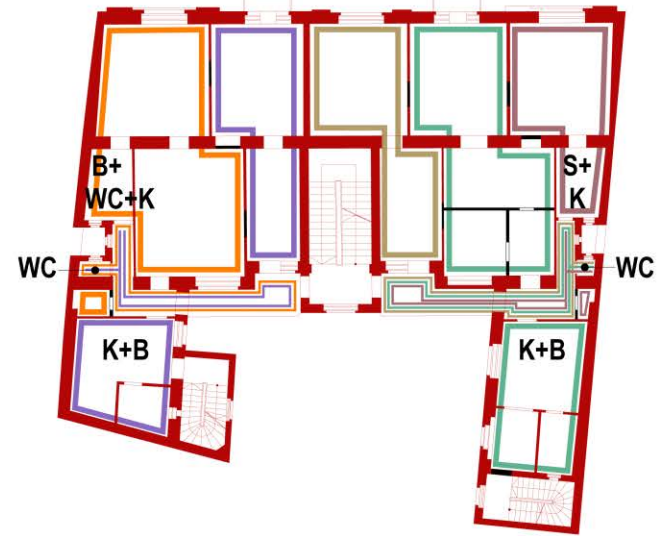
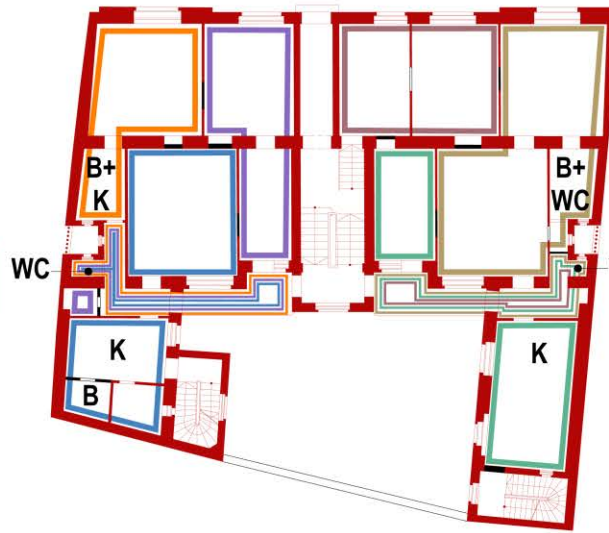
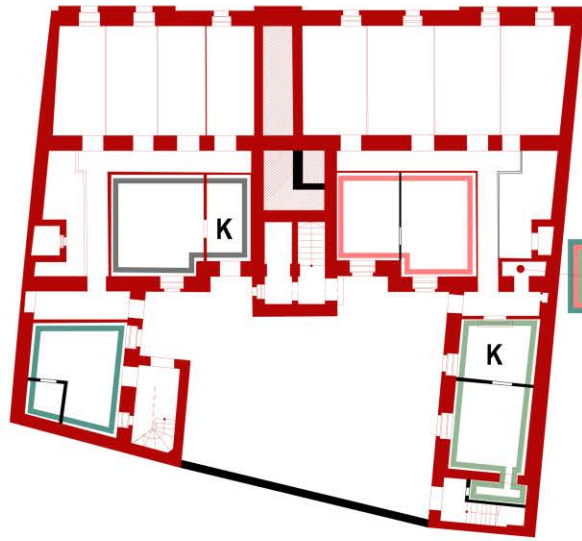

- **anii 1960-1975/1980 marcați de un proces de densificare**, când vechea structură, compartimentare și alcătuire funcțională a imobilului, anterioare Celui de-Al Doilea Război Mondial, sunt complet alterate; scade tot mai mult confortul – sunt locuințe fără băi, locuințe fără bucătării, în unele cazuri băile devin și bucătării, bucătăriile devin și băi, iar wc-urile utilizate în comun sunt folosite de un număr incredibil de mare de persoane;

- **1960-1975/1980 – marked by a process of densification**; the original layout and functional configuration of the building, prior to World War II, were completely altered; the level of comfort decreased continuously – this stage records housing units lacking bathrooms, housing units lacking kitchens, and, in some cases, bathrooms which became also kitchens, and kitchens which became also bathrooms, while shared toilets were used by an incredibly large number of people;

► Planșă sintetică cu planurile clădirii între anii 1960 și 1975/1980. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).

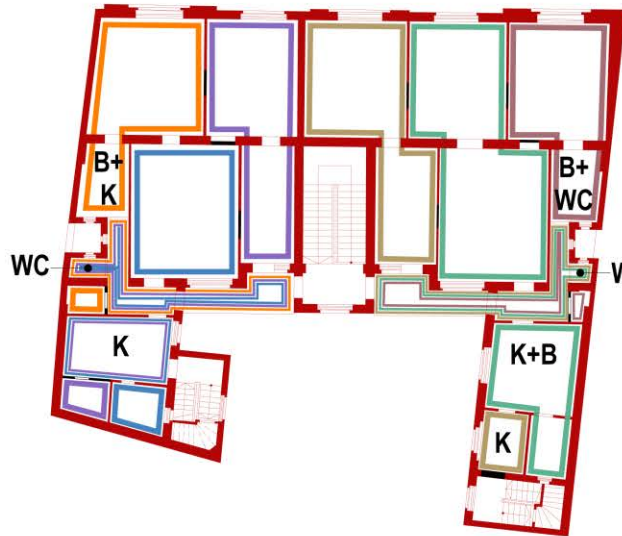
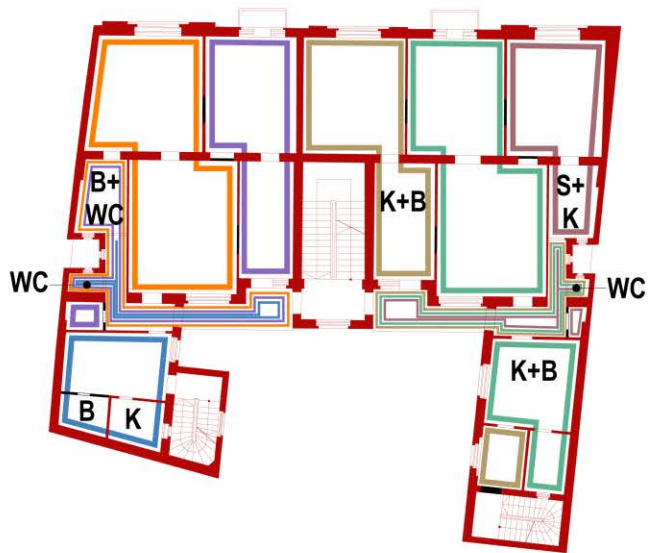
► Synthesis plate with the plans of the building between 1960 and 1975/1980. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

a

b

c

Legendă:

WC - vas WC

B - cadă de baie

S - cadă de duș

K - bucătărie

— - perimetrul unui apartament

Legend:

WC - toilet seat

B - bathtub

S - shower

K - kitchen

— - the perimeter of an apartment

d

e

Embleme ale noii orânduiri

Au trecut mai mult de 15 ani, după Cel de-Al Doilea Război Mondial. Necesitatea de unități locative era foarte mare, iar construcțiile rezidențiale de mari dimensiuni, realizate acum, aveau (și) scopul de „a sistematiza” orașul, creând o nouă estetică urbană – „emblemă a noii orânduiri”. Totodată, se pun în discuție și primele cartiere rezidențiale (Grigorescu, Gheorgheni, Mănăștur).

Emblems of the new rule

More than 15 years have passed since World War II. The need for housing units was very high, and the large-scale residential constructions built during this period (also) “systematise” the city, creating a new urban aesthetic – “an emblem of the new rule”. At the same time, the first residential neighbourhoods (Grigorescu, Gheorgheni, Mănăștur) are now being discussed.

◀ Vedere din Piața Păcii (astăzi Piața Lucian Blaga) din Cluj, anii 1960. Colțul nord-estic, după construirea blocului „Croco”.

[sursa: arhiva digitală Prof. dr. arh. Virgil Pop fotografie autor necunoscut]

◀ View from Păcii Square (today Lucian Blaga Square) in Cluj, the 1960s. The northeastern corner, after the construction of the “Croco” block of flats.

[source: Prof. PhD. arch. Virgil Pop’s digital archive, photograph by unknown author]

► Vedere din Piața Abator din Cluj, anii 1960.

[sursa: „Piața Abator”, Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, „Colecția de cărți poștale”; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2022404/bjc_cs_cpo_10_JPG]

► View from Abator Square in Cluj, the 1960s.

[source: “Piața Abator”, “Octavian Goga” County Library, “Colecția de cărți poștale”; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/2022404/bjc_cs_cpo_10_JPG]

► Vedere din Piața Mihai Viteazu, anii 1960.

[sursa: „Blocuri de locuințe construite în perioada comunistă în Cluj-Napoca”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, fotografie Tamàs Szabò; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_93ea17b3_60ea_416d_85c4_570e91595c25]

► View from Mihai Viteazu Square, the 1960s.

[source: “Blocuri de locuințe construite în perioada comunistă în Cluj-Napoca”, Ethnographical Museum of Transylvania, photograph Tamàs Szabò; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_93ea17b3_60ea_416d_85c4_570e91595c25]

Clujul nu face parte dintre acele orase ale patriei noastre, care — așa cum e cazul Sucevei, Hunedoarei sau Piteștiului — au suferit în ultimele două decenii schimbări structurale, explozive, de natură să le modifice complet fizionomia. Cu toate acestea, împlinirile pe care le-a cunoscut, mai puțin spectaculoase poate, în raport cu orașele amintite, împliniri însumate de-a lungul anilor, oferă privitorului imaginea tonică a unui arbore atins de freamătul primăverii, cu ramuri încercate de podoaba mugurilor și a lăstarilor, întinerit. Rod al politicii chibzuite a partidului comunist și a statului nostru socialist de înflorire a tuturor localităților și a întregii întinderi a țării, primăvara la care ne referim a înscris destule creștături pe răbojul deschis între Feleac și Cetățuie pentru ca un reportaj al Clujului contemporan să-și justifice rostul. L-au întreprins însă alții, înaintea noastră și, de altfel, nu aceasta va fi tînta rîndurilor de față. Ele își propun să rețină atenția asupra aportului, adeseori puțin observat, al proiectanților la înnoirile orașului de pe malurile Someșului: parcurgîndu-i străzile, străbătîndu-i cartierele noi, vom căuta să deslușim cîteva trăsături ale profesiunii de arhitect, ale obștei arhitecților clujeni. așa cum se recomandă ele privitorilor prin opera o dată cu care au fost consacrate.

Ne aflăm cu cîteva zile în urmă la poalele dealului Cetățuie, acolo de unde porcede încînfătorul aranjament de scări și rampe, de alei, chioșcuri și pergole de pe a căror cunună se desfășoară larg o neîntrecută panoramă a orașului. În urmă cu două milenii, grecii ar fi construit pe această acropolă temple de marmură; feudații transilvăneni s-au mulțumit să o însemne cu o redută, de unde i se trage și numele de Cetățuie. Astăzi, de-a lungul străzii Dragalina, malul învecinat al riului e străjuit de un șir de elegante blocuri, alit de firesc înscrise

în mediul lor, încît par a sta aici de cînd lumea, crescute de-a dreptul din abruptul colinei. Cu zece ani în urmă, nici edificiile alb ogîndite în apele Someșului, nici aleile, scările ori feeria iluminatului nocturn nu existau decît în abstractia unor linii desenate pe calc. Odinioară, Dragalina, Strada Scărilor, purtau un cu totul alt renume, de cartier mizer și insalubru, cartier al celor

prin tradiție, în două chipuri deosebite. Întii pentru că o confruntare cu istoria seculară a orașului, consemnată în prestigioase monumente, pretinde criteriile de valoare extrem de exigente, pretinde respect și măsură, îndeamnă la cum-pătare, trezește urmașilor breslei o sfîciune ușor de înțeles. Apoi, pentru că pîlda predecesorilor e covîrșitoare: sînt foarte puține edificii

discretă a unor cartiere insalubre (Dragalina, Intre Ape), completarea citorva pietre (Mihai Viteazul, Păcii, Abatorului), în general ezitarea în a tulbura armonia centrului istoric constituit. Grija firească pentru confortul concetățenilor, pentru condițiile lor de locuit — amintim că numai în ultimii patru ani au fost construite aici aproape 6000 de apartamente — si-a găsit expresia în cti-

Făget sau chiar mai departe, la Cheile Turzii, la Vlădeasa ori spre obirșia Someșului — constituie un vechi obicei al localnicilor, iar grădina botanică și grădina publică se numără printre mindriile lor. Totuși, pădurile învecinate erau complet neamenajate iar suprafața parcurilor orășenești destul de restrînsă. Începînd de anul trecut, se desfășoară însă lucrările de amenajare a unui parc de 100 ha pe terenuri degradate, aflate în preajma cartierului Gheorghieni, parc ce va include un lac de 40 ha, destinat practicării de sporturi nautice. Pădurea Hoia va căpăta caracterul de pădure-parc, la fel ca și o parte din pădurea Făget, unde va continua echiparea cu cabane, camping, motel și se va rezerva spațiul necesar unei viitoare grădini zoologice.

Creația arhitecților din bătrîna cetate a Clujului a ieșit de mult din umbra zidurilor acestuia. Ea se afirmă tot mai mult ca o valoare de sine stătătoare. A vedea numai latura pozitivă a anonimatului la care ne referem înseamnă a simplifica, a schematiza realitatea. Exercițiul profesioniștilor de arhitect într-un oraș multiseclar presupune căutări, eforturi, renunțări și nici măcar nu izbuteste de fiecare dată. Infruntarea monumentelor poate fi uneori decisivă, căci edificiile noi nu pot exista decît în armonie cu orașul, valoarea lor arhitecturală nu se realizează decît printr-o măiestrită înscriere într-un cadru dat. O asemenea infruntare nu oferă sorti de izbîndă decît creatorului decis să lupte de la egal la egal și această îndrăzneală nu mai poate fi compatibilă cu modestia, cu anonimatul. Chiar dacă numele arhitectului nu se va afla înscris pe fatadă, temerara sa faptă va înflori pe buzele tuturor, în vorbe de laudă sau de-contestare.

Nu e întimplător că mai toate edificiile cu adevărat contemporane și avînd o notă de originalitate sînt amplasate departe de centrul istoric, evitînd confruntarea nemijlocită

cu monumentele orașului. Casa Radio, Spitalul oncologic, Facultatea de medicină veterinară, noul Hotel turistic, Sala sporturilor, Bazinul de înot — toate, clădiri care rețin atenția — se află în afara perimetrului central, dincolo de porțile cetății medievale. Este o primă și timidă încă tentativă de ieșire din anonimat. În această situație contradicția este totuși pur și simplu ocultă, specificul locului este mai mult sau mai puțin ignorat. Altfel se prezintă lucrurile în cazul centralei telefonice, amplasate fortuit în imediata vecinătate a edificiului poștei, în cel mai vechi teritoriu al cetății. Decis să primească lupta, autorul a susținut-o cu mult curaj. Nu vom analiza aici în detaliu construcția centralei telefonice și nici nu vom încerca să apreciem dacă autorul ei, arhitectul Vasile Mîțrea, a învins sau a fost învins într-o confruntare care, la drept vorbind, abia acum începe. Subliniem numai că anonimatul a fost destrămat. Chiar dacă primul semn care ne-a parvenit despre clădirea amintită a fost o... anonimă sosită în urmă cu un an pe adresa redacției — anonimă scrisă sub forma unui S.O.S. — chiar dacă, discutînd cu cîteva tineri intelectuali localnici am surprins, în expresii mai puțin vehemente, aceeași notă critică, important ne pare faptul în sine că se discută, că s-a stîrnit interesul public. Desigur, nimeni nu-i poate fi indiferentă opinia publicului, judecata celor pentru care creează. Tocmai de aceea, este necesar ca ieșirea din anonimat a arhitecților clujeni să se soldeze cu noi realizări, care, înfruntînd veacurile, să poată sta cu cinste alături de cele mai izbutite opere ale înaintașilor, continuîndu-le bunul renume.

Începutul anunțat de siluetele noilor cartiere, de construcțiile publice amintite este doar o promisiune: ea se cere onorată.

Arh. Gh. SASĂRMAN

CARTIERELE DE IERI ȘI DE AZI ALE CLUJULUI

surghiuniți de sărăcie dintre zidurile „cetății“.

Un panou și cîteva inscripții prezintă într-o semnificativă antiteză faima veche și faima nouă a locului. Ne-a atras atenția în mod deosebit o frază înscrisă în piatră, prin care este imortalizat numele întreprinderii executante a lucrărilor. Nici un cuvînt despre proiectanți, despre colectivul de arhitecți și ingineri de la Direcția de sistematizare, arhitectură și proiectarea construcțiilor — Cluj, întii autori ai izbutitului ansamblu arhitectural de astăzi. Am reținut acest amănunt deoarece el reușește să definească o trăsătură particulară a profesiei cercetate: anonimatul. Anonimatul, propriu creației populare, se impune arhitectului clujean mai ales

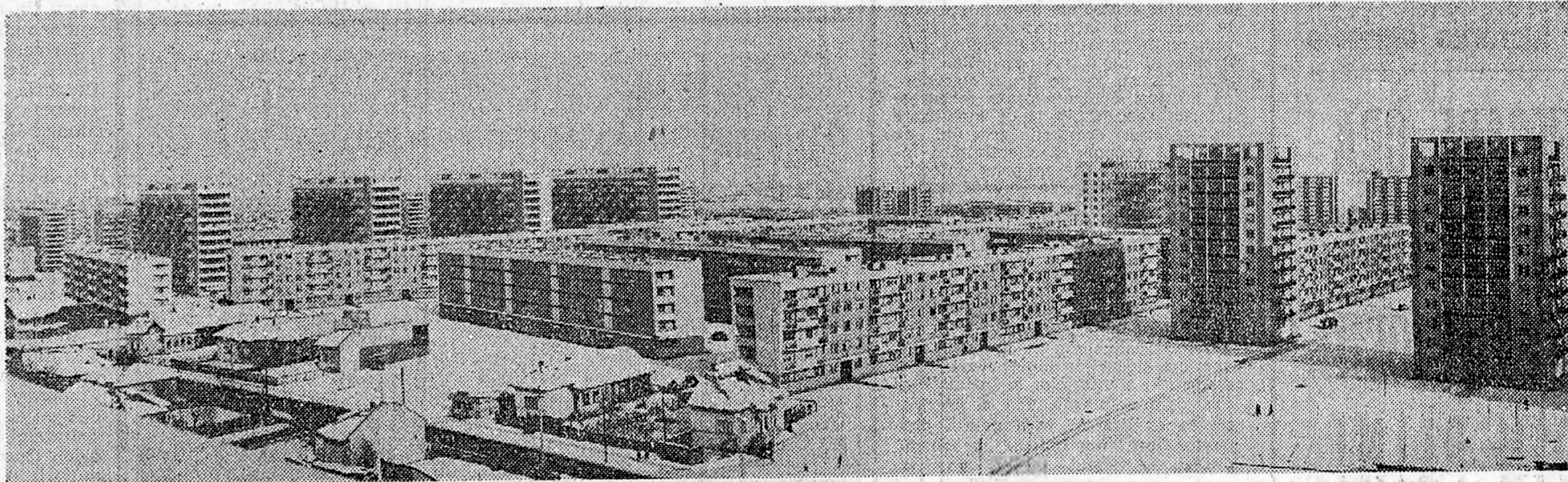
Cronică de arhitectură

ale Clujului care să poarte semnătura vreunui autor și dacă există cumva asemenea inscripții — căci noi n-am întîlnit — ele aparțin probabil unor lucrări insignifiante.

Atenție și respect pentru personalitatea urbei dovedesc multe realizări ale proiectanților localnici, refacerea străzii Horia în spiritul în care fusese concepută, asanarea

toria de cartiere noi, care evită orice suprapunere stridentă, sau alterarea unor binecunoscute siluete. Este cazul cartierelor Grigorescu și Gheorghieni, al noului cartier Mănaștur, aflat încă în proiectare.

Considerația pentru tradiție a arhitecților din Cluj nu se limitează însă la aspectul ei pasiv, de conservare a unor valori recunoscute ale zestrei monumentale a orașului. Este de netăgăduit faptul că, în efortul de a contribui la o mai prosperă viață a urbei, specialiștii de aici dezvoltă valorile latente, preschimbă neajunsurile în avantaje, desfășurînd o creație veritabilă, vîdînd imaginație și talent. Ne vom referi spre exemplificare la pasiunea clujeanului pentru natură. Excursia de sfîrșit de săptămîină — la Horia,

Cartierul Gheorghieni : o panorama semnificativă pentru Clujul de astăzi

◀ ▲ Articol care sintetizează (elogios) realizările arhitecturale și urbanistice ale anilor 1960, *Scînteia* nr. 8008 din 18 martie, 1969, p. 2.

[sursa: „Nr. 8008” / 1969 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1969/03/scanteia_1969_03_8008.pdf]

◀ ▲ Article summarising the architectural and urban achievements of the 1960s, *Scînteia* no. 8008 from March 18, 1969, p. 2.

[source: “Nr. 8008” / 1969 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densusianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1969/03/scanteia_1969_03_8008.pdf]

MARIA DELEANU
ALLA DELEANU

Carte de bucate

proteinelor să calculeze în calorii, devine mai ușor procesul de asimilare. Este vorba de gustul și aspectul care se prezintă alimentelor. Digestia și absorbția sînt funcții fiziologice care stau sub controlul sistemului nervos central al creierului, așa cum a demonstrat Pavlov. Pentru declanșarea sînt necesare stimuli pozitivi, este necesar un context cîntar, care este realizat de aerul permanent între cei ce se ocupă cu arta culinară, o cură igienică, un sport precis, o mare economie de timp și un tează de experiență. Viața fiecărui organism, a fiecărui sistem celular în parte, se bazează pe energia potențială completă. Substanțele alimentare par să fie energie echivalentă cu cantitatea de căldură obținută prin arderea lor. Alți experți potențială cît și metabolismul energetic se calculează în calorii, unități de măsură care reprezintă cantitatea de căldură necesară pentru ridicarea temperaturii unui gram de apă cu un grad. Prin acest procedeu s-a constatat că :

- 1 g protide eliberează 4,1 calorii
 - 1 g lipide eliberează 9,3 calorii
 - 1 g glucide eliberează 4,1 calorii
- Pentru adultul necesitatea calorică raportată la 1 kg greutate corporală în timp de 24 ore, cu aceleași condiții de viață, variază în funcție de muncă, anotimp, vîrstă, sex etc.
- Răspuns la condițiile de viață și de muncă, cantitatea optimă de calorii pentru un adult, în 24 ore, și pe greutate se poate calcula astfel : în repaos la pat — 25 calorii, pentru viața sedentară — 35 calorii, pentru muncă ușoară — 40 calorii, pentru muncă medie — 40 calorii și pentru muncă grea 60—70 calorii.

Valoarea biologică a alimentelor este determinată de conținutul în substanțe nutritive energetice, plastice și catalitice care trebuie să se găsească în anumite proporții pentru realizarea unei rații echilibrate.

În alcătuirea unui regim alimentar complet trebuie avut în vedere că toate principiile alimentare (protide, glucide, lipide, vitamine, săruri minerale) sînt răspîndite în proporții variate în diferite alimente naturale de origine animală sau vegetală, predominant în unele stăruiele energetice, fie cele plastice.

Deșeură că nu trebuie neglijat nici faptul că un regim alimentar trebuie adaptat particularităților organismului, în funcție de vîrstă, de sex, de vîrstă, climat și anotimp.

Proteinele sînt principii nutritive care fac parte din grupa alimentelor energetice, fiind elemente de bază ale substanței vii. Viața în cea mai mare proporție în protoplasmă și nucleii celulari sînt realizate se găsesc în alimentele din regnul animal (carne, pește, ouă, iar în cel permanent între cei ce se ocupă cu arta culinară, o cură igienică, un sport precis, o mare economie de timp și un tează de experiență. Pentru cerințele alimentare normale ale omului sînt necesare în greutate de 70 kg care efectuează o muncă moderată cu un necesar de aproximativ 2 000 calorii, este nevoie de o cantitate minimă de 80—100 g proteine pe zi.

Necesarul minim de proteine este în funcție de modul de preparare a alimentelor (crude sau găluite), de proporțiile în care sînt amestecate cu grăsimi și zahăruri, de concentrația și calitatea lor. Un aport exagerat de proteine produce pe baza acțiunii dinamice creșterea și producția de căldură, excesul fiind utilizat în cea mai mare măsură în scop energetic și în cea mai mică măsură reținut în organism ca proteine de rezervă.

Elementul de carbon sau zahărurile sînt cei mai importanți factori energetici disponibili mai ales în regnul vegetal, care furnizează organismului circa 70% din energia necesară corpului uman. Adăugatul trebuie să primăvească zilnic circa 400 g zahăruri, respectiv 75 g din materie sucantă a alimentelor.

În regnul vegetal, zahărurile se găsesc sub formă de celuloză și amidon (boabele cerealelor conțin amidon, tuberculii de cartofi etc.) și mai găsesc în fructe (mere, pere, struguri etc.) și în legume (morcovi, sfeclă, dovlecei etc.).

În regnul animal se găsesc în organe și țesuturi, sub formă de glicogen, iar sub formă de glicozid în sânge și organe. Ficatul și mîna sînt organele cele mai bogate în glicogen.

Lipidele sau grăsimile sînt principii nutritive necesare organismului prin aportul lor de acizi grași indispensabili rației alimentare, prin rolul fundamental energetic.

Cantitatea necesară de grăsimi pentru o rație normală este aproximativ 70—140 g pe zi, aproape 15—20% din aportul zilnic de calorii.

Grăsimile sînt obiecte de proveniență animală : untul, frișca, smîntîna, seul, albușina, untura. Mai sînt folosite și grăsimi din regnul vegetal : uleiul de floarea soarelui, ulei de rapișdă, de nucă, de balaine.

Vitaminele sînt compuși organici indispensabili organismului, datorită prezentei în cantități minime este absolut necesară. Lipsa lor alimentară produce tulburări caracteristice, tulburări numite avitaminoze.

MARTIE

- Mămăliguță cu ceapă
- Bolus de carne tocată umplută cu orez
- Compot de gutui
- Bory din carne de vitel
- Friptură de vitel la tavă cu cartofi cu ceapă
- Ruladă cu frișcă
- Supă de linie
- Crup cu orez
- Găluști cu marmeladă
- Papanasi fierți
- Limba în sos de smîntîna
- Prajitură cu orez
- Colțunași cu brînză
- Fieci prăjiți cu piure de cartofi și murturi
- Turti jeffin II
- Supă de mazăre uscată cu smîntîna
- Creier pane cu morcov și unt
- Bucatară cu brînză de vacă
- Rinichi cu smîntîna
- Creierii cu varză călită
- Clătuc
- Bory cu perișoare de pește
- Plăcuțe de crap
- Crez cu lapte
- Fasole boabe cu maioneză
- Pirjole moldovenești cu sfeclă, cu unt și smîntîna
- Strucii cu mere
- Supă de chimen
- Pîrtaie de praz
- Păstrăve cu cremă
- Mincare de toamnă
- Chiflele marinată
- Papanasi cu brînză de vacă
- Supă de morcovi
- Ruladă de iarnă cu salată de varză roșie
- Compot de mere
- Bory de gălîn
- Clătuca de gălîn
- Melc
- Supă de mazăre (cremă)
- Chiflele de cartofi umplute cu varză acru
- Bucatară

APRILIE

- Șnițel umplut cu brînză
- Melc cu spanac
- Tranzi cu nucă
- Ruladă de cartofi cu legume
- Șnițel de miel
- Ruladă cu frișcă
- Bolus de cartofi cu brînză
- Boabă de miel cu salată verde
- Boabă de carne raso
- Creier de salată
- Pajitură cu carne
- Prajitură "viscol"
- Bory de miel
- Sote de spanac cu pînză
- Bolus cu nucă
- Văzrecă
- Clătucă de cîmpereci cu mămăliguță
- Brudet cu dovlecei
- Supă de spanac (cremă)
- Melc cu smîntîna și mămăliguță
- Bucatară
- Melc cu chiperid
- Supă cu pateuri de carne
- Bolus cu salată verde
- Bolus cu smîntîna
- Șnițel de cartofi cu legume
- Șnițel de miel
- Ruladă cu frișcă
- Suflet de parmezan
- Suflet din carne tocată cu cartofi, piure și salată verde
- Șnițel de oțet
- Colțunași cu brînză de vacă
- Ulei pane cu morcov și unt
- Brost
- Papanasi fierți
- Compot de mere
- Bory cu perișoare de pește
- Șnițel umplut la ceapă cu murturi
- Pînză cu mere
- Bolus de cîntec de spanac
- Pulă de porc la tavă cu salată verde
- Papanasi cu brînză și smîntîna
- Melc cu chiperid
- Șnițel de miel cu piure de cartofi
- Turti jeffin I

290 291

Mîncări din limba, creier, ficat, rinichi, uger

- 293 Limbă fiartă
- 1 limbă de vacă sau 3—4 limbi de porc (cam 1 kg), 2 cepe, 1 păstăie de morcov, 1 foaie de dafin, 4—5 boabe de lenibahar, sare, sos de bulion, de muștar, sau de bulion.
- Se spală limba în cîteva ape, se rade cu cuțitul și se îndepărtează gîlbele, se așază în cratiță cu apă rece și se pune la fiert la foc mic. După ce se la spuma, se adaugă ceapa, zarzavatul, lenibaharul, foaia de dafin și sarea. Se lasă să fiarbă încet, acoperit cu capac, la foc mic, trei ore. Se scoate din apă, se așază pe un fund de lemn și se curăță cu ajutorul cuțitului, trăgînd pielea de la virți spre rădăcina limbii.
- Se taie felii, se așază pe o farfurie de servit și se toarnă pe deasupra sos de hrean, de muștar, sau de bulion.
- 294 Limbă cu mîslină
- 1 limbă de vacă sau 3—4 limbi de porc (cam 1 kg), zarzavat de toată ziua, 20 g mîslină, 3—4 cepe, 1 foaie de dafin, 2—3 boabe de lenibahar, 2 păstăie de morcov, 1 lingură oțet, 2 linguri ulei, 1 lingură zahăr, sare, 1 lîmție, păstăie de morcov.
- Se fierbe limba cu zarzavatul de supă (v. 293). Cînd limba este aproape fiartă, se scoate din zeama în care a fiert, se curăță și se taie felii de grosimea unui deget. Ceapa, tăiată foarte mărunt,

se prăjește în ulei pînă ce se moale, se adaugă bulionul, oțetul, zahărul, mîslinaburul, sarea și un pahar din zeama în care a fiert limba (necesită zeama trebuie degreșată). Se adaugă mîslinile bine spălate și lîmte în apă caldă 2—3 ore, și felile de limbă. Se lasă să fiarbă timp de 15—20 min. Se poate servi rece sau caldă, garnisită cu păstăie păstrunjel tocat și cîteva felii de lîmție.

- 295 Limbă în sos de smîntîna
- 1 limbă de vacă sau 3—4 limbi de porc (cam 1 kg), zarzavat de supă, 1 pahar smîntîna, 1 lingură plină de unt, 1 lingură lîmte, 1 pahar din zeama în care a fiert limba, 1/2 ceapă, mărar tocat.
- Se fierbe limba (v. 293) și se taie felii de grosimea unui deget. Se pune untul într-o cratiță, se lasă să se infierbească și se prăjește în el jumătate de ceapă rasă, se adaugă lîmte, se stinge cu zeama în care a fiert limba, apoi se pun smîntîna și felile de limbă. Se lasă să fiarbă la foc mic timp de 10—15 min, se adaugă mărarul tocat, după care trebuie să mai dea un cloot, două. Se servește fiertă.
- 296 Creier fiert
- 1 creier de vacă, sau 2 creieri de vitel, 1/2 lîmție, 1 lingură unt topt, sare, sîpăr, salată verde.
- Se ține creierul în apă rece o oră. Se curăță de pielea și se pune la fiert cu apă caldă și puțină sare timp de 15—20 min. Se scurge apoi, iar creierul se taie felii, se așază pe farfurie de servit și se prăjește cu zeama de lîmte și untul topt. Se presară puțin pînză și se garnisește cu salată verde. Se poate servi și rece, în acest caz untul topt se înlocuiește cu ulei bun.
- 297 Creier pane
- 1 creier de vacă sau 2 creieri de vitel sau de porc, 2 ouă, 2 linguri făină, 4 linguri pesmet, sare, 2 linguri unt sălbă, sote de mazăre, morcov și fasole verde.
- Se fierbe creierul (v. 296), se lasă să se răcească, apoi se taie felii de grosimea degetului, se sărează, se dă prin ou, apoi prin făină, din nou prin ou și apoi prin pesmet. Se prăjește în untura sau uleiul fierbînt. Se servește cu sote de mazăre, morcov și fasole verde.

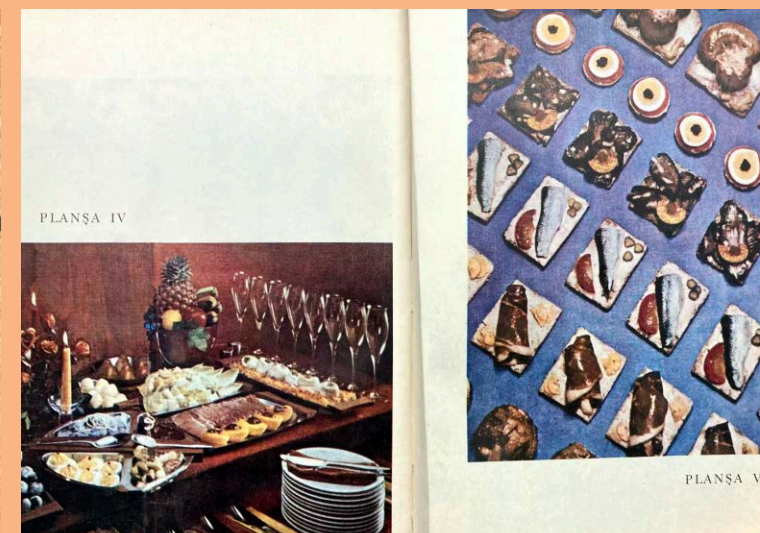
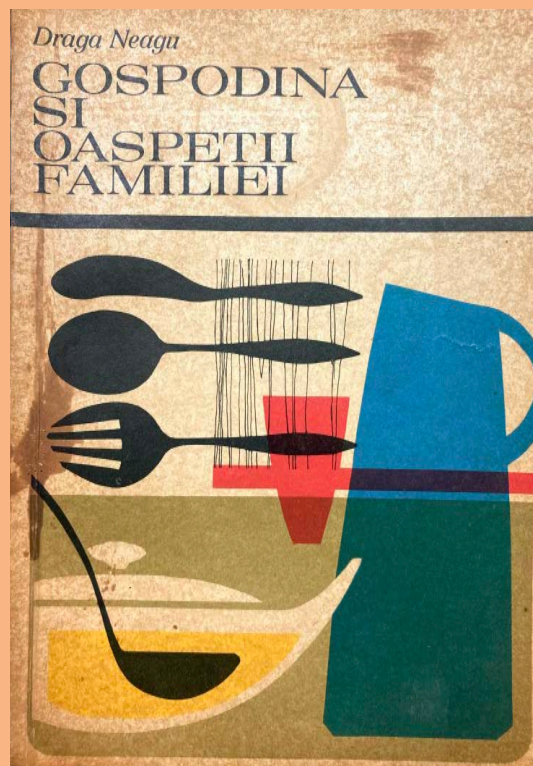
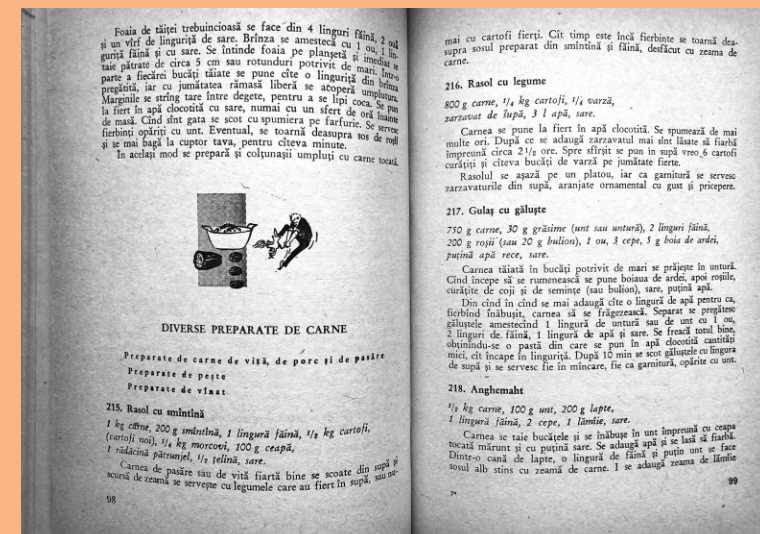
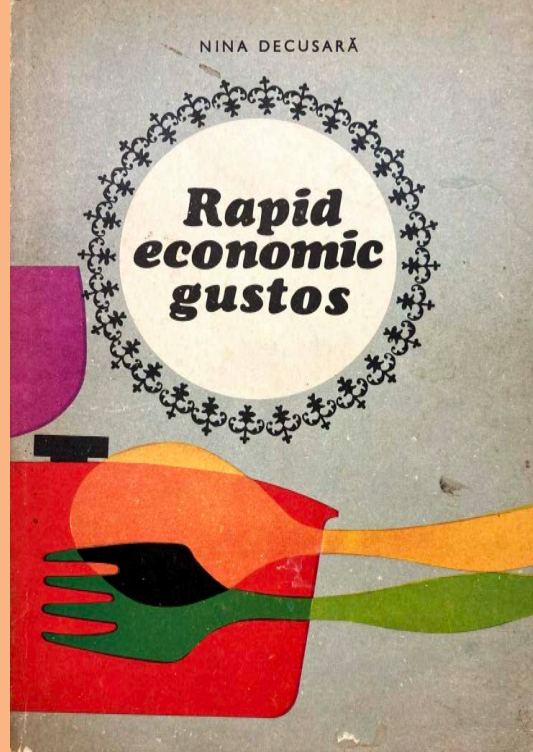
Cărți de bucate de epocă

Tiparele cărților de bucate se schimbă în această perioadă: apare preocuparea pentru latura științifică a gătitului (capitole despre calculul caloriilor, rolul diferitelor vitamine și minerale etc.) și, cel puțin la nivel de titlu, se pune accentul pe *eficiență* și *economie*. Cu toate acestea, la o privire în detaliu, rețetele folosesc aceeași gamă de ingrediente de dinainte de război. De observat importanța care se acordă, în continuare, laturii estetice a prezentării preparatelor.

Vintage cookbooks

The pattern of cookbooks from this period is different: there is a greater emphasis on the *scientific* aspect of cooking (chapters on calories, the role of various vitamins and minerals, etc.) and the emphasis is now on *efficiency* and *economy* – at least as far as the title goes. However, upon closer examination, recipes use the same range of ingredients as before the war. One should note the importance that is given to the aesthetic of the dishes, which is still very important.

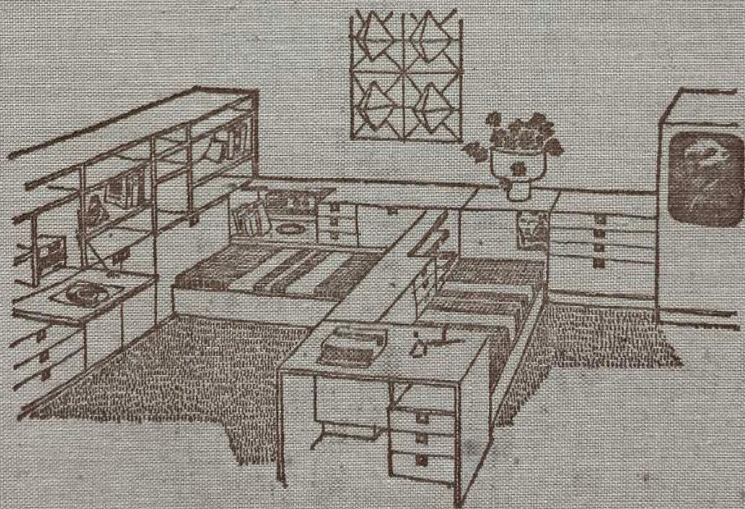
- ▶ Nina Decusară, *Rapid, economic, gustos* (București: Editura Tehnică, 1969), pp. 98-99. [sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]
- ▶ Nina Decusară, *Rapid, economic, gustos* (Bucharest: Editura Tehnică, 1969), pp. 98-99. [source: authors' archive, photographs the authors]
- ◀ Maria Deleanu și Alla Deleanu, *Carte de bucate, ediția a II-a* (București: Editura Tehnică, 1973), pp. 4-5, 108-109, 290-191. [sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]
- ◀ Maria Deleanu and Alla Deleanu, *Carte de bucate, 2nd edition* (Bucharest: Editura Tehnică, 1973), pp. 4-5, 108-109, 290-191. [source: authors' archive, photographs the authors]
- ▶ Draga Neagu, *Gospodina și oaspeții familiei* (București: Editura Tehnică, 1968), planșa 4-5. [sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]
- ▶ Draga Neagu, *Gospodina și oaspeții familiei* (Bucharest: Editura Tehnică, 1968), plate 4-5. [source: authors' archive, photographs the authors]

A

Z

editura științifică și enciclopedică

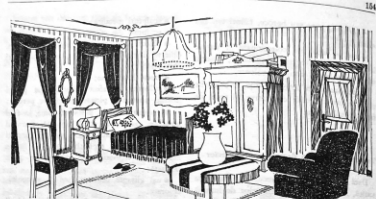

Fig. 241. Transformarea unui dormitor de stil vechi într-un dormitor modern: a. încăperea înainte de transformare; b. încăperea după transformare.

Alături (fig. 241 joo), desenat din același unghi, aceeași încăpere transformată, modernă. După simplificare, camera pare mult mai mare, mai luminoasă și mai elegantă. De ce?

În primul rând, pălăria din multe mai joasă; lălmășea patului s-a micșorat, de aceea și lălmășea dulapului. Au dispărut ornamentele inutile și lucrurile mărunte plasate în toate colțurile, favorizând depozitarea prafului. Ferestrele par mult mai mari și mai frumoase, peretele mai lung, datorită faptului că s-au scos draperiile prime cu șnururi pe părți și lambrechinele de deasupra gălăniilor.

Acesta este de fapt primul lucru pe care trebuie să-l facem când ne modernizăm interiorul: să înlăturăm elementele istorice din camera de pe lângă geată, bătrânești, înlocuindu-le cu un voal de nafton, care lasă să treacă lumina. Arhitectura modernă are marea merit de a «retreventa» scările. Lumina înfrumusețează întotdeauna o încăpere, indiferent de stilul ei, și pune în valoare formele mobilei: să fie puternică, trebuie să mai facem câteva modificări: să sugrăvim pereții în culori deschise, odihnitoare. Dacă uși, cu tavane albe, care accentuează luminozitatea; să confecționăm huse în culori deschise, care atenuează culoarea închisă a mobilierului vechi și, dacă este cazul în anumite situații, să corectăm anumite defecte de proporții sau de formă ale încăperii cu ajutorul oglinzilor. Într-adevăr, pare paradoxal, dar oglinzile bine plasate, în afară de faptul că adesea au un rol psihologic deosebit, pot atenua unele imperfecțiuni. Astfel, o cameră îngustă devine spațioasă dacă pe una din laturile lungi plasăm o oglindă. O cameră de dimensiuni normale devine mare dacă înlocuim un perete în oglindă. O oglină dublează întotdeauna încăperea.

Compartiment fig. 241 se observă că: au dispărut ambele complicate ale tabouletului, a dispărut perna cu pălării, flori și franjuri, a dispărut noapiera înaltă, cu perdelele, lampa cu volanșe din mijlocul patului; au dispărut covorașele mici care strălucesc suprafața camerei. Toate acestea au fost înlocuite sau simplificate în așa fel încât spațiul să cîștige și ochii să se odihnească pe forme estetice «gărbite».

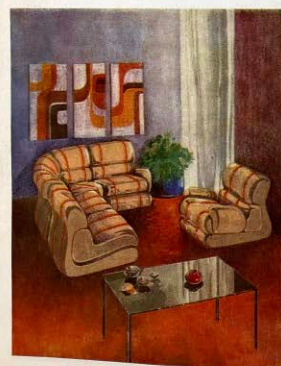
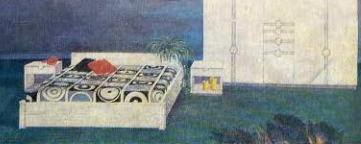
2.5.2. SOLUȚII ȘI IDEI PRACTICE PENTRU MODERNIZAREA APARTAMENTELOR

În aparatele unei încăperi se poate schimba prin lucrul de amenajare, prin iluminare, prin culoare și prin reamenajare mici lucruri constructive.

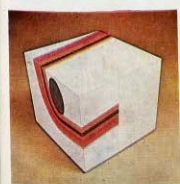
Planșă 1.33. Dormitor modern.

Planșă 1.35. Dormitor modern.

Planșă 1.34. Colți din camera de zi.

Planșă 1.36. Mobilier pentru camera copiilor care se strînge într-un colț.

Planșă 1.37. Mobilier de fabricație combinată multifuncțional care ocupă un spațiu restrîns (în poziție deschisă).

O nouă estetică

La mijlocul anilor 1970 publicațiile educative militează pentru soluții și idei practice, pentru spații luminoase – „pentru a «reinventa» soarele”. În contrast cu aceste texte, procesul de industrializare a țării face ca situația locativă din zonele urbane să fie, de fapt, cu totul alta: conform Legii nr. 5/1973 – privind administrarea fondului locativ și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași – norma locativă (pentru locuințele din fondul locativ de stat) este de 10 m² suprafață locuibilă pentru fiecare persoană.

A new aesthetic

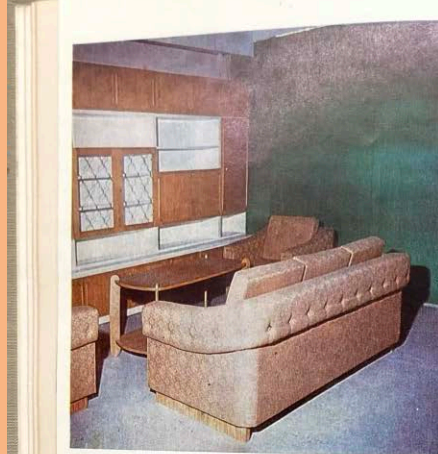
In the mid 1970s, educational publications advocated practical solutions and ideas, bright spaces – that would “reinvent the sun.” In contrast to these texts, the country’s industrialisation process led, in fact, to a completely different pattern: according to Law no. 5/1973 – on the administration of the housing stock and the regulation of relations between owners and tenants – the housing norm (for housing in the state housing stock) is 10 m² of living space per person.

▶▶ Ecaterina Oproiu și Tatiana Corvin, coordonatori, *Enciclopedia căminul* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975), pp. 84-85, 104-105, 154-155, planșa 1.10-1.13, planșa 1.33-1.37.

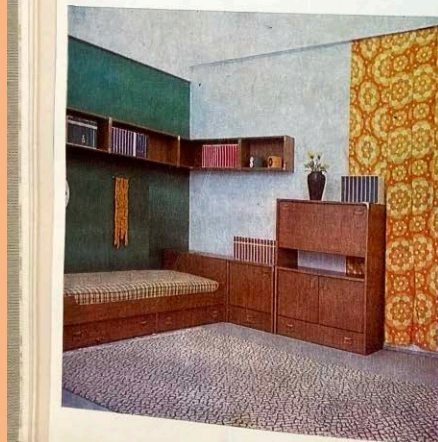
[sursa: arhiva autorilor, fotografiile autorii]

▶▶ Ecaterina Oproiu and Tatiana Corvin, coordinators, *Enciclopedia căminul* (Bucharest: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975), pp. 84-85, 104-105, 154-155, plate 1.10-1.13, plate 1.33-1.37.

[source: authors' archive, photographs the authors]

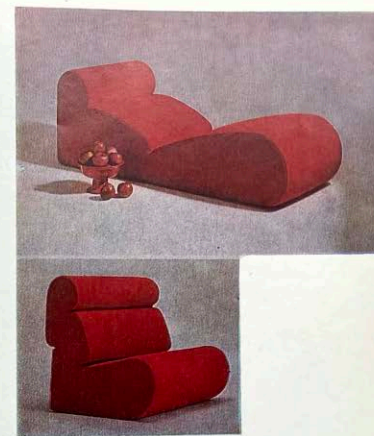

Planșa 1.10 Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

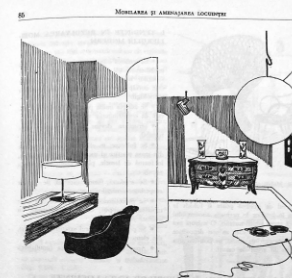
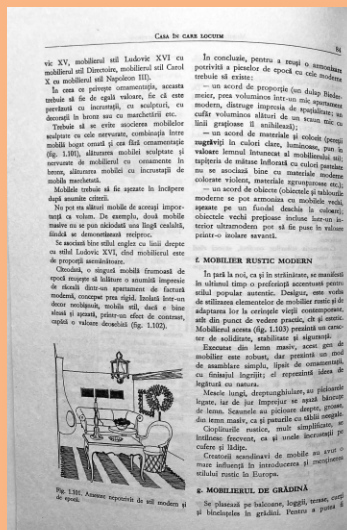
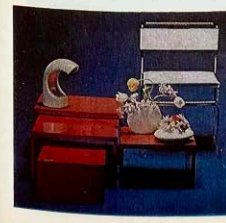

Planșa 1.11. Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.12. Fotoliul transformabil în canapea.

Planșa 1.13. Măsuțe suprapuse.

Planșa 1.10 Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.11. Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.12. Fotoliul transformabil în canapea

Planșa 1.13. Măsuțe suprapuse

Planșa 1.14. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.15. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.16. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.17. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.18. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.19. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.20. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.21. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.22. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.23. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.24. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.25. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.26. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.27. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.28. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.29. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.30. Camera de copii. Variante de mobilier

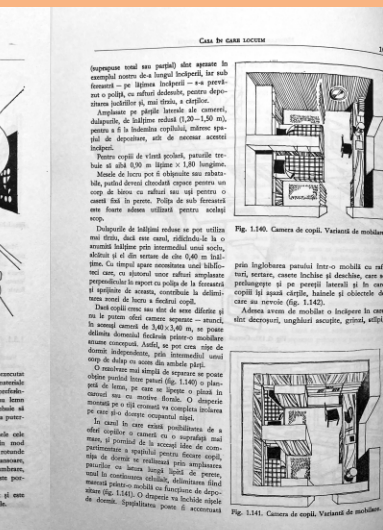
Planșa 1.31. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.32. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.33. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.34. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.35. Camera de copii. Variante de mobilier

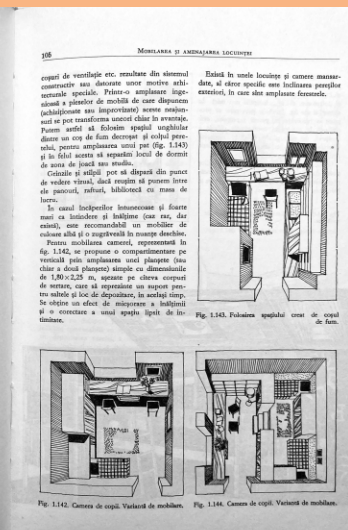
Planșa 1.10 Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.11. Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.12. Fotoliul transformabil în canapea

Planșa 1.13. Măsuțe suprapuse

Planșa 1.14. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.10 Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.11. Mobilier de fabricație românească pentru camera de zi

Planșa 1.12. Fotoliul transformabil în canapea

Planșa 1.13. Măsuțe suprapuse

Planșa 1.14. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.15. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.16. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.17. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.18. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.19. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.20. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.21. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.22. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.23. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.24. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.25. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.26. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.27. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.28. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.29. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.30. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.31. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.32. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.33. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.34. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.35. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.36. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.37. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.38. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.39. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.40. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.41. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.42. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.43. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.44. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.45. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.46. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.47. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.48. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.49. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.50. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.51. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.52. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.53. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.54. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.55. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.56. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.57. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.58. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.59. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.60. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.61. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.62. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.63. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.64. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.65. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.66. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.67. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.68. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.69. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.70. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.71. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.72. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.73. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.74. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.75. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.76. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.77. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.78. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.79. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.80. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.81. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.82. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.83. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.84. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.85. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.86. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.87. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.88. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.89. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.90. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.91. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.92. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.93. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.94. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.95. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.96. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.97. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.98. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.99. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.100. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.101. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.102. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.103. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.104. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.105. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.106. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.107. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.108. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.109. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.110. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.111. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.112. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.113. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.114. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.115. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.116. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.117. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.118. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.119. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.120. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.121. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.122. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.123. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.124. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.125. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.126. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.127. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.128. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.129. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.130. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.131. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.132. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.133. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.134. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.135. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.136. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.137. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.138. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.139. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.140. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.141. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.142. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.143. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.144. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.145. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.146. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.147. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.148. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.149. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.150. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.151. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.152. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.153. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.154. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.155. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.156. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.157. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.158. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.159. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.160. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.161. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.162. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.163. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.164. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.165. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.166. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.167. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.168. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.169. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.170. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.171. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.172. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.173. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.174. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.175. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.176. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.177. Camera de copii. Variante de mobilier

Planșa 1.178. Camera de copii. Variante de mobilier

O formă rapidă de deservire

— Motoscutterul e gata! spuse bucătăreasa șefă Iolanda Haidu. Tovarășe Bărabaș, poți să-l iei în primire! Și... la drum!

— Gata și transportul pentru cartierul gării!

Din fața bucătăriei de bloc din Cluj, motoscuterul o și porniră spre cele opt centre de desfacere situate în diverse cartiere ale orașului. Alte motoscutere porniră spre domiciliile unor cetățeni care comandaseră telefonic diverse meniuri, în timp ce alți consumatori care locuiesc în preajma bucătăriei de bloc își ridică preparatele chiar de aci, de la „centrală“

Așadar, un sistem de deservire complex și, totodată, practic, care se ramifică pînă în cele mai îndepărtate cartiere și care poposește și la domiciliul consumatorului. În felul acesta, în prezent sînt deserviți peste 1300 de clujeni, iar în lunile de vară vor fi mult mai mulți. În ajutorul consumatorilor mai vin și alte unități de alimentație publică: 5 restaurante-cantină, 5 braserii, un restaurant lacto-vegetarian, 5 unități „Gospodina“ și trei bufete-expres. Acestea, prin varietatea preparatelor de bucătărie și de cofetărie pe care le pun la dispoziție, înlesnesc servirea unor prinzuri sau cine consistente, economisesc timpul ce trebuie afectat preparării meniurilor. Motive suficiente, considerăm, ca să solicițăm păreri și eventualele sugestii ale unor consumatori asupra acestor forme de deservire.

— Apreciez calitatea mâncărilor servite prin bucătăria de bloc, ne spune și doctorița AURELIA DUNCA. Propun însă ca unele preparate — ca de pildă, friptura — să se servească și separat, nu numai împreună cu restul meniului respectiv.

— De circa trei ani, sînt o clientă aproape permanentă a bucătăriei de bloc, ne spune gospodina ILEANA FARKAȘ. Preparatele sînt consistente, variate. Consider, de aseme-

PĂRERI
SUGESTII
PROPUNERI

nea, ca fiind bună măsura luată, de a se afișa anticipat lista cu meniuri pe întreaga săptămînă următoare.

Felcerul TEODOR MIȚU, de la Inspectia de stat pentru igiena și protecția muncii, e și el client al bucătăriei de bloc. Declarindu-se mulțumit de deservirea de aci, el nu uită însă să facă observația cuvenită unui șofer al unității, care a încălcat regulile de igienă, intrînd în sala de preparare a mâncărilor fără a îmbrăca halatul alb.

— De la „Gospodina“ — ne spune tovarășa ELISABETA BERTALAM — îmi procur numeroase sortimente de semipreparate. Ar fi bine să se vegheze însă ca să se mențină mereu aceeași calitate a sortimentelor.

Pasta de pește, de pildă, nu mai are același gust ca înainte.

De bune aprecieri se bucură și restaurantul-cantină „Cina“ (responsabil tov. Ciupe), precum și restaurantul lacto-vegetarian din Piața Libertății. Un restaurant-cantină foarte frecventat este „Crișul“ (responsabilă Elena Sas). Aici, se pot procura anticipat bonuri care dau posibilitatea luării mesei pe bază de abonament. Apreciînd buna funcționare a acestui restaurant-cantină, tov. lectoră universitară MARIA COSMA remarcă faptul că localul este neîncăpător și propune lărgirea lui.

— Propunem — ne spune ceferistul GH. COSMA — să se deschidă unități de alimentație publică și în cartierul Dimbul Rotund, unde locuiesc mulți muncitori de la Atelierele C.F.R. „16 Februarie“, de la Uzina „Tehnofrig“ etc. Asemenea propuneri se fac și de locuitori ai cartierelor Iris și Mănăstur. Gospodinele doresc să existe și aici secții „Gospodina“. braserii sau alte unități care să asigure o deservire corespunzătoare.

Aceste propuneri sînt interesante și ar putea fi luate în discuție. Prin asigurarea în mod continuu a unei varietăți de preparate și de semipreparate, prin deservirea atentă a consumatorilor, prin extinderea comenzilor și a transporturilor de preparate la domiciliu, ca și prin alte măsuri ce vor fi socotite de cuviință, vor putea fi satisfăcute în condițiuni din ce în ce mai bune cerințele consumatorilor.

S. MIRCESCU

◀ Articol care laudă rețeaua de unități de alimentație publică „Gospodina“ din Cluj, Scînteia nr. 6045 din 24 martie, 1964, p. 3.

[sursa: „Nr. 6045“ / 1964 / Scînteia, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusșianu“ Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1964/03/rominia_libera_1964_03_6045.pdf]

◀ Article praising the “Gospodina” public catering chain in Cluj, Scînteia no. 6045 from March 24, 1964, p. 3.

[source: “Nr. 6045” / 1964 / Scînteia, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densusșianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/romania_lib/1964/03/rominia_libera_1964_03_6045.pdf]

► Articol care explică cum rețeaua de unități de alimentație publică „Gospodina” ajută „femeilor salariate la economisirea din timpul destinat aprovizionării și preparării mâncărilor” – un fapt care este în antiteză cu imaginea femeii polivalente construită de publicațiile educative din epocă. *Scânteia* nr. 8974 din 20 noiembrie, 1971, p. 2.

[sursa: „Nr. 8974” / 1971 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1971/11/scanteia_1971_11_8974.pdf]

► Article explaining how the network of public catering units “Gospodina” helps “employed women to save time on food procurement and preparation” – a fact that contradicts the image of the versatile woman constructed by educational publications of the time. *Scânteia* no. 8974 from November 20, 1971, p. 2.

[source: “Nr. 8974” / 1971 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the “Ovid Densusianu” County Library Hunedoara-Deva, https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/scanteia/1971/11/scanteia_1971_11_8974.pdf]

Dintr-un interviu acordat unui reporter al ziarului local de către directorul Direcției comerciale județene Vilcea, Gh. Tomescu, cititorii au aflat că în orașul Rm. Vilcea se va înființa, în fine, o unitate „Gospodina”. „Era și timpul”, și-au spus ei. Într-adevăr, în alte orașe din țară există, de multă vreme, asemenea unități de alimentație publică destinate să ajute în special femeilor salariate la economisirea din timpul destinat aprovizionării și preparării mâncărilor. În Rm. Vilcea — localitate a cărei dezvoltare a făcut în ultimii ani pași importanți — comerțul nu a întreprins însă aproape nimic în acest sens. Se înțelege de ce publicul a așteptat cu interes deschiderea acestei unități speciale. Intimplarea a făcut să o vizităm chiar în ziua inaugurală. Spațiul afectat este bun, vadul este bine ales. Dar principalul rămâne — fără îndoială — oferta de preparate și semipreparate. Cu ce și propunea noua unitate să ispitească clientela? Vitrina frigorifică afișa doar vreo șapte sortimente, dacă includem în calcul și bucățile de telemea și cutiile de brinză topită care se găsesc din belșug și la „Alimentara” din colț. Fiește, o asemenea „diversificare” și o astfel de „ispită” nu era de natură să atragă o clientelă numeroasă. L-am întrebat pe responsabil dacă a văzut, în alte orașe, unități cu un profil similar, din experiența cărora să se inspire.

— N-am văzut în viața mea o asemenea unitate. Eu am fost, plină mai ieri, canașiu.

— Și atunci după care idei ați organizat această unitate?

— După nici o idee. Am primit dispoziție și am înființat-o. Am făcut și eu cum m-am priceput. Dar n-o să meargă treaba — a pronosticat el sceptic. În acest local era un bufet grozav: scotea lunar sute de mii de lei.

— Din vânzarea băuturilor, nu?

— Păi, băuturile sînt baza...

Despre rețeaua de unități „Gospodina” am mai scris și în alte rânduri. De fiecare dată observațiile critice erau urmate de declarații ale factorilor de răspundere prin care se dădeau asigurări că situația se va ameliora, că cerințele cumpărătorilor vor fi luate în seamă, în cadrul noilor măsuri de diversificare a rețelei comerciale. Într-adevăr, an de an rețeaua comercială se îmbogățește cu noi localuri, se fac eforturi pentru generalizarea experienței pozitive în diversificarea preparatelor oferite publicului, se organizează expoziții, concursuri etc. Toate acestea vor rămâne, în conti-

nuare, fără rezultatele scontate pe planul adaptării la cerințele publicului dacă, așa cum s-a întimplat la Rm. Vilcea, reprezentanții comerțului local, o dată întorși acasă de la expoziții și din schimburile de experiență, procedează tot ca mai înainte.

Din păcate, o asemenea concepție și asemenea practici nu sînt proprii doar conducătorilor comerțului vilcean. În municipiul Petroșani nu funcționează nici o unitate „Gospodina”, trustul de alimentație publică locală realizînd, în semestrul I, doar 16,7 la sută

să se ocupe special cu acest sector. Tovarășul D. Popescu, director adjunct al întreprinderii, afirmă că în unitățile „Gospodina” se obține cel mai înalt indice de rentabilitate, productivitatea pe salariat ridicîndu-se la 6—7000 lei pe zi, sume realizate leu cu leu, din vânzarea unor preparate ieftine și foarte căutate. Aceste cifre demonstrează negru pe alb că dezvoltarea activității „Gospodinei” este nu numai impusă de cerințele publicului, ci este foarte rentabilă, că aceste unități nu sînt un fel de apendice incomod al rețelei

din volumul desfacerilor din producția proprie față de media pe țară de 28 la sută; în județele Alba, Botoșani, Gorj, Ilfov, Olt, Vaslui și altele situația este aproximativ aceeași. Reținerea comerțului local față de extinderea rețelei de astfel de unități este motivată stereotip: nu sînt rentabile. Iată de ce — în continuare — rostul rîndurilor de față este tocmai să demonstreze contrariul, deoarece această înțelegere îngustă a rolului pe care comerțul trebuie să-l joace în viața socială a orașelor, nu numai că nu este conformă cu interesele cumpărătorilor, dar este contrară chiar propriilor interese comerciale.

Experiința comercianților din alte județe demonstrează, prin fapte, că secretul unei activități comerciale rentabile cu reputație bună în rîndul cumpărătorilor este tocmai dezvoltarea producției proprii, diversificarea necontentită a preparatelor culinare, printre care cele de tip „Gospodina”. De pildă, la Cluj, în activitatea I.A.P. „Someșul”, „Gospodina” are o pondere în desfacerea totală de 13—14 la sută; în ultimii trei ani volumul vânzărilor prin cele 10 unități amplasate în diferite puncte ale orașului dublîndu-se, a fost necesară înființarea unui serviciu care

de restaurante, ci un sector de sine stătător, aducător de beneficii sigure.

Care este de fapt secretul succesului comercial al „Gospodinelor” clujene? Răspunsul se află în însăși înfățișarea și în posibilitățile de ofertă ale acestor unități. Deși majoritatea dispun de spații restrinse, rămii uimit de ingeniozitatea cu care este folosit fiecare centimetru pătrat pentru expunerea atrăgătoare a preparatelor, pentru depozitarea lor în condiții de perfectă igienă. Mîna de veritabil comerciant se simte peste tot. Unitățile „Gospodina” din Cluj inspiră încredere chiar și celor mai exigente cumpărătoare datorită marii varietăți de preparate și semipreparate culinare, prețului lor modest, calității lor nedezmințite. Zilnic se oferă circa 50—60 de sortimente — salate de tot felul, diferite preparate și semipreparate pe bază de pește, carne sau pasăre, pe bază de legume, afumături de casă, peste 20 de sortimente de patiserie, produse în laboratoarele „Gospodinei”, dar după rețete „de casă”. Nu e de mirare deci că, de dimineața și pînă seara, cele 10 unități sînt pline de solicitanți. Interesul sporit din partea publicului a determinat conducerea I.A.P. „Someșul” să se gîndească la o mai bună cuprindere

teritorială; în special a unor bufe merentabile, vor fi înființate unități „Gospodina” și în cartierele Grigorescu, Mănăștur, precum și în unele întreprinderi industriale mari.

Iată un alt fapt demn de menționat din activitatea comercianților clujeni. La cererea întreprinderilor „Tehnofrig” și „16 Februarie”, „Gospodina” a pătruns la locul de muncă. La „Tehnofrig” de pildă, o construcție nouă, realizată din resurse interne și prin munca patriotică a meseriașilor uzinei, a fost incredințată „Gospodinei” care oferă preparate calde și reci, cu consum pe loc sau în ambalaj pentru acasă. Considerăm această experiență deosebit de valoroasă, vrednică de a fi extinsă, în primul rînd, în întreprinderile unde lucrează în deosebi femei. Mii de salariate din întreprinderile textile, de confecții și altele ar avea de ce să mulțumească organizațiilor comerciale pentru ajutorul dat nu numai în pregătirea mâncărilor, ci și pentru economia de timp realizată prin eliminarea timpului irosit prin magazine.

Exemplele pozitive arătate, ca și cele negative, conduc la următoarea concluzie: existența unui număr nesatisfăcător de unități comerciale de acest tip, în anumite județe și orașe, nu poate fi motivată prin nici un fel de cauze obiective. Frîna în dezvoltarea unităților „Gospodina” se identifică cu concepția conservatoare a unor conducători ai comerțului local, care în dezvoltarea rețelei, în diversificarea ei și în perfecționarea noulor cerințe ale publicului, preferînd să înalțeze pe vechile cărări bătătorite care duc tot spre „bufetul” șablon. Ce se poate face pentru ca această stare de fapt să fie înlăturată și, în toate județele țării, comerțul să devină un aliat al femeii salariate, să o ajute în strădania sa neînteruptă de a-și folosi mai bine timpul? Părerea noastră este că lucrurile s-ar urni din loc, ar evolua rapid, dacă consiliile populare ar exercita influența cuvenită asupra organelor comerciale obligîndu-le să se supună exigențelor populației, cerințelor unui comerț modern. Pe de altă parte, direcția de resort din M.C.I., nemulțumită, la rîndu-i, de felul în care sînt duse la îndeplinire, în unele județe, propriile-i indicații, de roadele sărace date de expozițiile de produse alimentare, schimburile de experiență etc., ar trebui să găsească mijloacele eficiente pentru a determina direcțiile comerciale județene să aplice indicațiile primite și nu să le pună la dosar, după ce „au luat cunoștință” de ele.

Rodica ȘERBAN

Nu de rețete duce lipsă „GOSPODINA” ...

Rodica ȘERBAN

Rodica ȘERBAN

Rodica ȘERBAN

Rodica ȘERBAN

- **anii 1975/1980-1989 marcați de o așa-numită „relaxare”,** când unii locatari încep treptat să „se extindă” și să își mărească confortul locuințelor, prin diverse „manevre” imobiliare, speculând tertipuri birocratice pe care regimul politic le tolera, uzitând chiar „metode” elaborate de „alungare” a vecinilor, prin „tortură psihologică”²⁶ – producând zgomote greu de digerat la ore nepotrivite sau forfotă, mizerie și mirosuri neplăcute în spațiile comune etc. și aparent fără cea mai mică dorință de a le întreține; cei mai mulți aleg să se mute în blocuri nou construite, în cartierele noi, „moderne”).

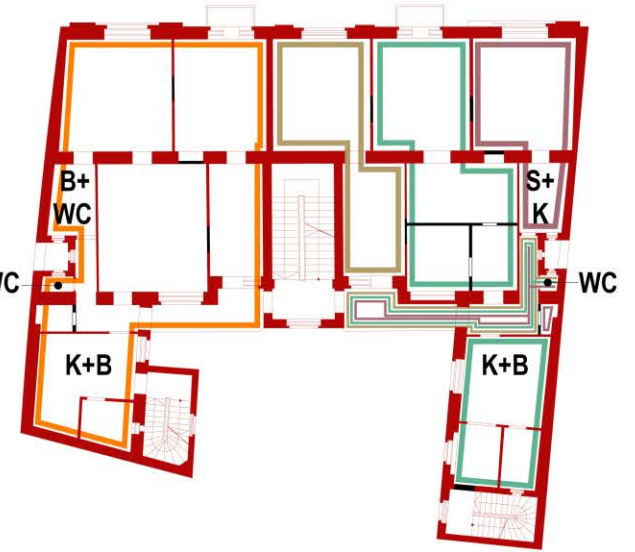
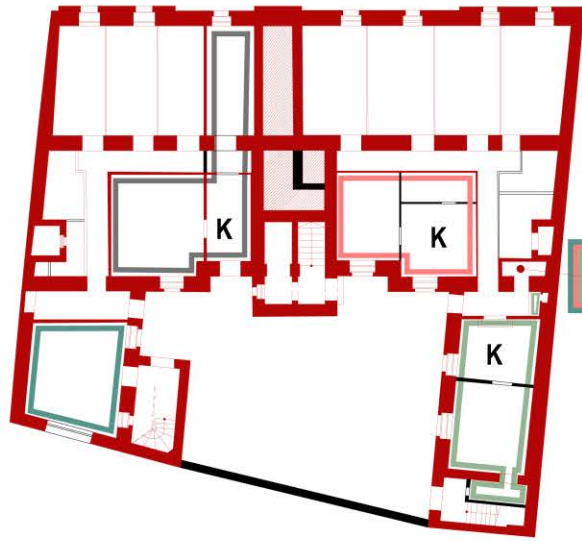
- **1975/1980-1989 – marked by a so-called “relaxation;”** some tenants gradually began to “spread” and to increase the level of comfort of their housing units, resorting to various real estate “manoeuvres” such as speculating bureaucratic artifices, which the political régime tolerated, and even using elaborate methods of “throwing out” their neighbours, by the use of “psychological torture”²⁶ – noises or hustle and bustle at inappropriate hours, filth and unpleasant smells in common spaces, etc., not showing any interest in maintaining them; most chose to move into newly built apartment buildings, in the new, “modern” neighbourhoods.

²⁶ Studiul *in situ* și discuțiile cu proprietarii și chiriașii din imobil, între februarie 2020 și februarie 2023, au evidențiat faptul că astfel de „metode” deprinse în anii comunismului, sunt încă aplicate de către două familii. În total au rămas 4 familii – din maximum de 27 de familii care au trăit aici înainte de 1989 – care au devenit proprietari și au continuat să trăiască în imobil până la sfârșitul anului 2022. La începutul anului 2023, din aceste patru familii au rămas doar trei.

From the on-site visits and interviews with the owners and tenants residing in the building, which took place between February 2020 and February 2023, it became apparent that such “methods,” which were learned and perfected during the years of Communism, are still applied by two of the families. In total, there are 4 families left – from the maximum of 27 families that used to live in the building before 1989 – which became owners and continued to live in the building until the end of 2022. Only 3 of these 4 families remained in the building at the beginning of 2023.

► Planșă sintetică cu planurile clădirii între anii 1975/1980 și 1989. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).

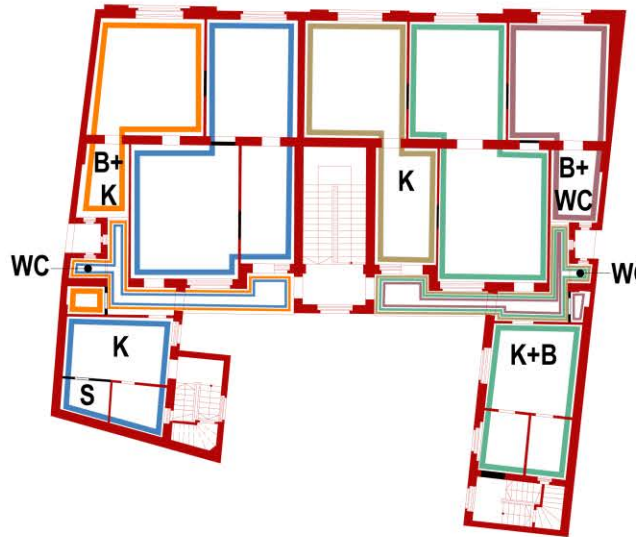
► Synthesis plate with the plans of the building between 1975/1980 and 1989. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

a

b

c

d

e

Legendă:

WC - vas WC

B - cadă de baie

S - cadă de duș

K - bucătărie

— - perimetrul unui apartament

Legend:

WC - toilet seat

B - bathtub

S - shower

K - kitchen

— - the perimeter of an apartment

Îndesiri

După 1975, majoritatea cartierelor construite în anii 1960 în Cluj, trec prin faze de îndesire, și, în același timp, se construiesc noi cartiere (Mărăști, Zorilor). Acestea sunt efectele „legii sistematizării” (Legea nr. 58/1974), care prevedea practic relocarea populației din mediul rural în mari cartiere urbane.

Densifications

After 1975, most of the neighbourhoods built in the 1960s in Cluj went through densification phases, and at the same time new neighbourhoods were built (Mărăști, Zorilor). These were the effects of the "systematisation law" (Law no. 58/1974), which basically provided for the relocation of the rural population into large urban neighbourhoods.

◀ Imagine de ansamblu a cartierului Mănăștur, după acțiunile de „îndesire” a blocurilor, 1983.

[sursa: „Fotografii panoramice”, Europeana 1989, fotografie Mircea Albu; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/137/_nhnWR9T?page=2]

◀ Overview of the Mănăștur neighbourhood, after the “densification” phases, 1983.

[source: “Fotografii panoramice”, Europeana 1989, photograph Mircea Albu; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/137/_nhnWR9T?page=2]

▶ Vedere asupra cartierului Grigorescu, înainte de „îndesiri”, anii 1960.

[sursa: „Nou peisaj clujean”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, fotografie Tamàs Szabò; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_67509101_cf30_4d06_82e4_68bea8eb3a3e]

▶ View of Grigorescu neighbourhood, before the “densification” phases, the 1960s.

[source: “Nou peisaj clujean”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, photograph Tamàs Szabò; Europeana; https://www.europeana.eu/ro/item/952/Culturalia_67509101_cf30_4d06_82e4_68bea8eb3a3e]

Viața economico-socială a localităților patriei

DIN VESTILE TRANSMISE IERI DE CORESPONDENȚII „ȘCINTEII”

JUDEȚUL CLUJ :

Îndeplinirea prevederilor cincinalului la construcția de locuințe

Cluj. Vedere din cartierul Mănăstur

A fost dat în folosință cel de-al 27.500-lea apartament. Aceasta marchează îndeplinirea de către colectivul de oameni al muncii români, maghiari și de alte naționalități al Trustului de construcții Cluj, a prevederilor planului cincinal la acest important capitol, defavorabil pentru ridicarea continuă a nivelului de trai. Succesul permite constructorilor clujești să realizeze până la finele anului 35.000 de apartamente, deci 7.500 apartamente peste prevederile

cincinalului. În această perioadă au fost construite în Cluj-Napoca cartiere întregi, printre care Mănăstur, Grigorescu, iar acum Mărăști, în municipiul Turda — cartierul Oprisani, în municipiul Dej — Dealul Florilor. Numeroase locuințe au fost înălțate în orașele Cimpia Turzii, Gherla și Huedin. De remarcat că colectivul Trustului de construcții Cluj a ocupat în acest cincinal de 3 ori consecutiv locul I pe țară în între-

ierea socialistă, fiind distins cu înaltul titlu de „Erou al Muncii Socialiste”. (Alexandru Muresan).

GALAȚI :

Un laborator în premieră pe țară : tunelul de cavitație

La Institutul de cercetări și inginerie tehnologică pentru construcții navale — ICEPRONAV Galați — a început să funcționeze un laborator deosebit — tunelul de cavitație. Realizat în cadrul primei etape de dezvoltare a bazei de cercetări a Institutului, noul laborator are drept scop optimizarea propulsoarelor navale (elicelor), fiind un instrument de lucru deosebit de util în pregătirea tehnologică a acestora, care, după cum se cunoaște, se execută la o altă unitate gălățeană — Întreprinderea navală de elice — INETOF. După cum declara ing. Jean Popovici, șeful laboratorului, prin realizarea de probe complexe în tunelul de cavitație se îmbunătățesc caracteristicile elicelor, ceea ce va conduce, implicit, la economii de combustibil și energie în exploatarea navelor. Instalația are o lungime de 12 metri și înălțimea de 7 metri, tunelul ca atare prezentându-se sub forma unui tub cu secțiune pătrată. Există posibilitatea schimbării la patru secțiuni de măsură, deci tot atâtea modalități diferite de experimentare. (Dan Plăeșu).

Lumină de august la Cluj-Napoca

Inscrise în calendar cu litere de flacără, cele mai importante momente ale istoriei noastre dobîndesc în timp o rezonanță tot mai profundă. Conștiința unui popor, astăzi liber și deplin stăpîn pe destinele sale, păstrează datele esențiale ale istoriei mereu vii, lăsîndu-le sacra moștenire de îndemnuri generațiilor care vin.

Sînt gînduri așternute pe hîrtie în acest început de august la Cluj-Napoca, locul unde viața citadină pulsează de aproape două milenii în vreme ce mărturiile căruntiei preistoriei ne deslușesc un statornic habitat uman cu alte și alte milenii în urmă. Treptele care ne călăuzesc pașii spre Cetățuie simbolizează fiecare în parte veacuri de frămîntări și bucurii, rezultanta fiind acum, în era noastră socialistă, mîndra cetate urbană în inima căreia clocotește voința unanimă a satelor de mii de locuitori, români și maghiari, o părticică din societatea pe care o numim a muncii și armoniei și la ridicarea căreia participăm cu toții deopotrivă, fără deosebire de naționalitate, într-o firească și deplină unitate.

Pentru ochiul cunoscătorului, dincolo de aura soarelui scîldînd bimile-

nara cetate, se dezvăluie cealaltă lumină, a unei spiritualități românești cu rădăcini străvechi, îmbogățită epocă după epocă. Pe străzile înguste de burg medieval ce l-au impresionat pe Dinicu Golescu au trecut umbrele mărețe ale învățătorilor Școlii Ardelene, însoțite de credința într-un viitor

Juliu Hațieganu și Constantin Daicoviciu. Aici și-au purtat pașii Alecu Russo și Petofi, Coșbuc și Ady, Lucian Blaga, Agârbiceanu și Gáll Găbor. Aici, în anii noștri, s-a clădit din granitul faptelor adevărul istoric că, dincolo de literă și grai, patria mamă își îmbrățișează cu aceeași

profundimea științifică teoretică și practică, a acordat un sprijin deosebit clujeștilor cu ocazia vizitelor de lucru efectuate în municipiu și în județ, îndrumînd personal tot ce s-a făcut și se face pentru fericirea omului.

Pentru cine vine astăzi la Cluj-Napoca repera topografice sunt multiple. Dezvoltarea impetuasă a municipiului contemporan a adăugat noi valori patrimoniului său construit. Și cînd spunem aceasta ne gîndim în primul rînd la maeștrul cartier de locuințe Mănăstur. Aici, cînd actualul cincinal se va încheia, vor locui, în 24 de mii de apartamente, peste o sută de mii de oameni, echivalentul demografic clujean al anului 1938. De pe promontoriul Cetățuii se pot recunoaște cu ușurință orașului Almei Mater, Institutul agronomic și fermele sale în care studenții învață știința pămîntului, Centrul teritorial de calcul electronic sau Întreprinderea de produse electronice. Și diafragma reține va mai reține, desigur fără pretenții de ierarhizare valorică, Gră-

(Continuare în pag. a III-a)

DIN ACTUALITATEA SOCIALISTĂ A ȚĂRII

● reportaj ● însemnări

de Vasile REBREANU

ferice pentru neamul lor. Aici, la poalele Feleacului, înainte de a-și începe carele lancelui marea lor trecere prin istorie ce nu se va sfîrși pînă-n eternitate. Iancu însuși învață disciplinele dreptului ce guvernau un imperiu nedrept, în timp ce sufletul său de douăzeci de ani înjgheba planul insurecției ce avea să zguduie temeliiile acelei împărății : năzuință ce avea să se împlinească peste veac prin lupta maselor populare, se de partid, în triumful libertății și unității naționale. Aici au luminat frunțile inspirate ale lui Sextil Pușcariu, Bogdan Duică, Emil Racoviță,

căldură fiii, menindu-le o viață demnă întrunitate și frăție.

Spre lauda prezentului socialist al patriei, Napoca bimilenară, asemenea tuturor așezărilor țării, nu își trăiește gloria numai în filele cronicilor, ci se bucură de o nouă înflorire, potențată ca niciodată de zestrea mereu sporită a unei cetăți moderne, industrializate. Zestre ctitorită de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, strălucit conducător care, întruchipînd magistral cele mai nobile virtuți ale poporului român, patriotismul militant și cetezanța revoluționară,

CLUJ : 1 300 noi apartamente în construcție

Constructorii de pe șantierul nr. 5 al trustului clujean de profil urmează a ridica în acest an, în perimetrul marilor cartiere Mărăști, Zorilor și Mănăstur, blocuri de locuințe însumînd 2.000 apartamente, adică o treime din numărul locuințelor prevăzute în planul de investiții al consiliului popular județean. Creîndu-și din vreme front de lucru, folosind judicios atît timpul, cit și dotarea tehnică de care dispun, ei au atacat, la ora actuală, lucrările la 1.300 apartamente. Conclucînd strîns cu unitățile de producție industrială specializate, care, din prima zi a anului, furnizează ritmic șantierului prefabricate, constructorii clujești au creat de acum premisele devansării prevederilor de dare în folosință aferente primului trimestru.

(Agerpres)

▲▲▲ Articole din ziarul *Scînteia* din anii 1980 care surprind frenezia cu care se construiau marile ansambluri rezidențiale ale orașului (a - nr. 11778 din 4 iulie 1980, p. 1, b - nr. 12740 din 9 august 1983, p. 1, c - nr. 12248 din 9 ianuarie 1982, p. 1, d - nr. 13048 din 5 august 1984, p. 2). [sursa: a „Nr. 11778” / 1980 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1980/07/scanteia_1980_07_11778.pdf, b „Nr. 12740” / 1983 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1983/08/scanteia_1983_08_12740.pdf, c „Nr. 12248” / 1982 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1982/01/scanteia_1982_01_12248.pdf, d „Nr. 13048” / 1984 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1984/08/scanteia_1984_08_13048.pdf]

www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1983/08/scanteia_1983_08_12740.pdf, c „Nr. 12248” / 1982 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1982/01/scanteia_1982_01_12248.pdf, d „Nr. 13048” / 1984 / *Scînteia*, Fondul de periodice și publicații seriale din patrimoniul Bibliotecii Județene „Ovid Densusăianu” Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1984/08/scanteia_1984_08_13048.pdf]

DIN ALBUMUL ÎMPLINIRILOR SOCIALISTE

MĂNĂȘTUR: *Un cartier clujean cît un oraș cu 100 000 de locuitori*

O dezvoltare fără precedent a cunoscut construcția de locuințe și în municipiul Cluj-Napoca, mai ales în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului. Au fost înălțate mai multe cartiere noi, între care și Mănăștur. În locul vechii periferii de altădată, cu case răzlețe, unele insalubre, cu străzi nepietruite, lipsite de canalizare, se înalță acum cel mai mare cartier clujean, cu 100 000 de locuitori. Numărul apartamentelor construite în Cluj-Napoca din 1965 și pînă acum se ridică la 63 650, la care se adaugă noi și moderne edificii de cultură, învățămînt, sănătate. În prezent, peste 85 la sută din populația județului beneficiază de locuințe noi, construite în anii socialismului. (Marin Oprea).

◀ ▲ ▶ Articles from *Scînteia* newspaper, from the 1980s, that capture the frenzy with which the city's large housing estates were being built (a - no. 1178 from July 4, 1980, p. 1, b - no. 12740 from August 9, 1983, p. 1, c - no. 12248 from January 9, 1982, p. 1, d - no. 13048 from August 5, 1984, p. 2).

[sursa: a "Nr. 11778" / 1980 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densusșianu" County Library Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1980/07/scanteia_1980_07_11778.pdf, b "Nr. 12740" / 1983 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densusșianu" County Library Hunedoara-Deva,

https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1983/08/scanteia_1983_08_12740.pdf, c "Nr. 12248" / 1982 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densusșianu" County Library Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1982/01/scanteia_1982_01_12248.pdf, d "Nr. 13048" / 1984 / *Scînteia*, the collection of periodicals and serial publications from the heritage of the "Ovid Densusșianu" County Library Hunedoara-Deva, https://www.biblioteca.deva.ro/periodice/scanteia/1984/08/scanteia_1984_08_13048.pdf]

Nicolae Mihai · Adriana Mihai

BUCĂTĂRIE ȘI SANĂTATE

Rețete culinare

Receptivitatea și prosopierile Editorii Tâmbu pentru problema de bucatărie, probabil problema care va domina marea și prosopierile noastre de bucatărie prin conservarea și prăjirea cu care a izbucnit din nou, așa cum știm, în jurul Editorii pentru prosopierile noastre de bucatărie...

1. Elemente de medicină în bucătărie

1.1. COMPOZIȚIA ȘI BOLDUL ALIMENTELOR

Indiferent de nivelul de pregătire alimentară, și în caz de cure „gustive” și apoi, și în caz de mănăstire, de mănăstire deosebită deosebită în ceea ce privește prosopierile noastre de bucatărie, și în ceea ce privește marea și prosopierile noastre de bucatărie, și în ceea ce privește marea și prosopierile noastre de bucatărie, și în ceea ce privește marea și prosopierile noastre de bucatărie...

1.2. REȚETE

1.2.1. REȚETA 1

1.2.2. REȚETA 2

1.2.3. REȚETA 3

1.2.4. REȚETA 4

1.2.5. REȚETA 5

1.2.6. REȚETA 6

1.2.7. REȚETA 7

1.2.8. REȚETA 8

1.2.9. REȚETA 9

1.2.10. REȚETA 10

1.2.11. REȚETA 11

1.2.12. REȚETA 12

1.2.13. REȚETA 13

1.2.14. REȚETA 14

1.2.15. REȚETA 15

1.2.16. REȚETA 16

1.2.17. REȚETA 17

1.2.18. REȚETA 18

1.2.19. REȚETA 19

1.2.20. REȚETA 20

1.2.21. REȚETA 21

1.2.22. REȚETA 22

1.2.23. REȚETA 23

1.2.24. REȚETA 24

1.2.25. REȚETA 25

1.2.26. REȚETA 26

1.2.27. REȚETA 27

1.2.28. REȚETA 28

1.2.29. REȚETA 29

1.2.30. REȚETA 30

1.2.31. REȚETA 31

1.2.32. REȚETA 32

1.2.33. REȚETA 33

1.2.34. REȚETA 34

1.2.35. REȚETA 35

1.2.36. REȚETA 36

1.2.37. REȚETA 37

1.2.38. REȚETA 38

1.2.39. REȚETA 39

1.2.40. REȚETA 40

1.2.41. REȚETA 41

1.2.42. REȚETA 42

1.2.43. REȚETA 43

1.2.44. REȚETA 44

1.2.45. REȚETA 45

1.2.46. REȚETA 46

1.2.47. REȚETA 47

1.2.48. REȚETA 48

1.2.49. REȚETA 49

1.2.50. REȚETA 50

1.2.51. REȚETA 51

1.2.52. REȚETA 52

1.2.53. REȚETA 53

1.2.54. REȚETA 54

1.2.55. REȚETA 55

1.2.56. REȚETA 56

1.2.57. REȚETA 57

1.2.58. REȚETA 58

1.2.59. REȚETA 59

1.2.60. REȚETA 60

1.2.61. REȚETA 61

1.2.62. REȚETA 62

1.2.63. REȚETA 63

1.2.64. REȚETA 64

1.2.65. REȚETA 65

1.2.66. REȚETA 66

1.2.67. REȚETA 67

1.2.68. REȚETA 68

1.2.69. REȚETA 69

1.2.70. REȚETA 70

1.2.71. REȚETA 71

1.2.72. REȚETA 72

1.2.73. REȚETA 73

1.2.74. REȚETA 74

1.2.75. REȚETA 75

1.2.76. REȚETA 76

1.2.77. REȚETA 77

1.2.78. REȚETA 78

1.2.79. REȚETA 79

1.2.80. REȚETA 80

1.2.81. REȚETA 81

1.2.82. REȚETA 82

1.2.83. REȚETA 83

1.2.84. REȚETA 84

1.2.85. REȚETA 85

1.2.86. REȚETA 86

1.2.87. REȚETA 87

1.2.88. REȚETA 88

1.2.89. REȚETA 89

1.2.90. REȚETA 90

1.2.91. REȚETA 91

1.2.92. REȚETA 92

1.2.93. REȚETA 93

1.2.94. REȚETA 94

1.2.95. REȚETA 95

1.2.96. REȚETA 96

1.2.97. REȚETA 97

1.2.98. REȚETA 98

1.2.99. REȚETA 99

1.2.100. REȚETA 100

4.3. MENU PE O SĂPTĂMINĂ PENTRU TIPUL SUPRAPONDERAL

(Se consumă pine, în funcție de activitatea fizică, maximum 350 g pe 24 de ore)

Ziua 1

Dimineața: Ceai. Brinză. Pine prăjită

La prinz: Budinec de conopidă (Budinec de salată verde; Budinec de peste) Varză umplută (Ardei umpluți fără carne; Sărmăluțe cu urdă) Supă de găluți (Supă de arpeceș; Supă de fasole verde conservată) Fructe

Seara: Grătar slab. Fructe. Vin alb

Ziua 2

Dimineața: Salouri. Ceai

La prinz: Salată de conopidă (Spanac aperitiv; Salată de ciuperci) Ruladă de carne (Dovlecei umpluți cu carne; Roși umpluți cu ficat) Ciorbă de sfeclă și cartofi (Borș de verdeturi; Borș dietetic de zarzavat).

Seara: Varză pane (Chiftelute de zarzavat; Mășina umplută) Un ou moale (Salată de boeri; Salată de iere de știnică) Fructe

Ziua 3

Dimineața: Ceai. Un ou moale. Puișină pine prăjită

La prinz: Telină la cuptor (Telină cu măsoare; Budinec de brinză) Borș de porc (Borș de minzat; Borș din carne de vacă) Fructe

Seara: Saramură de crap (Salău fierț-rasol; Pateu de iepure) Fructe

Ziua 4

Dimineața: Fără

La prinz: Ouă umplute pe ciuperci la cuptor (Omeletă cu spanac și șuncă; Crecier pe salată verde) Cotlet umplut (Mășchi de vacă umplut; Iepure cu ciuperci) Fructe

Seara: Mincare de vinete (Clătte cu ciuperci; Telină la cuptor) Fructe

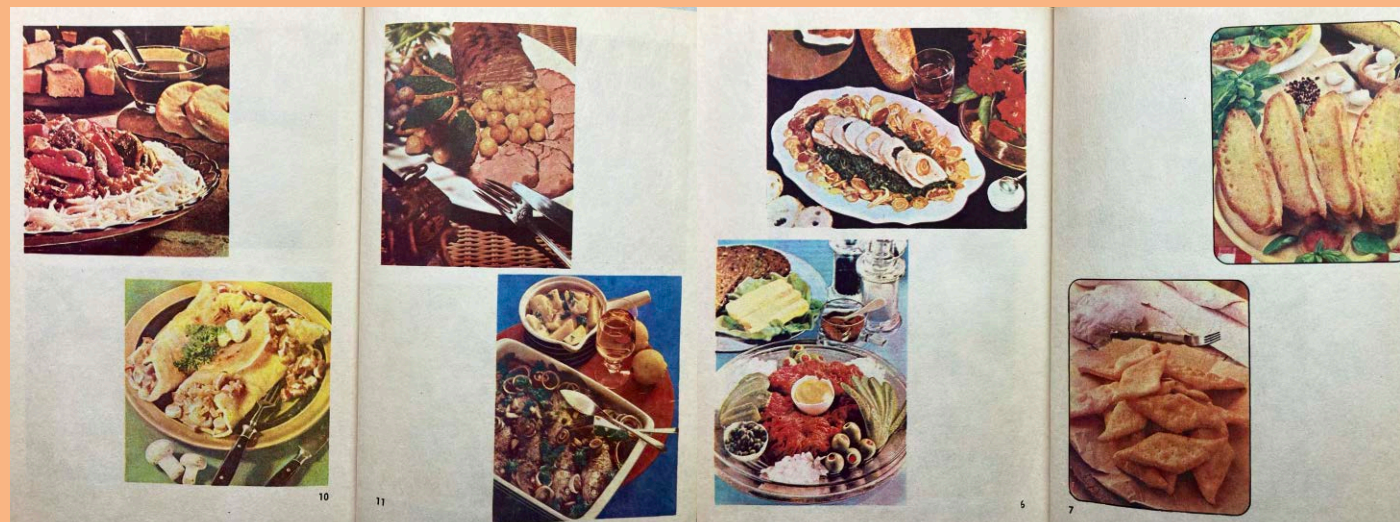
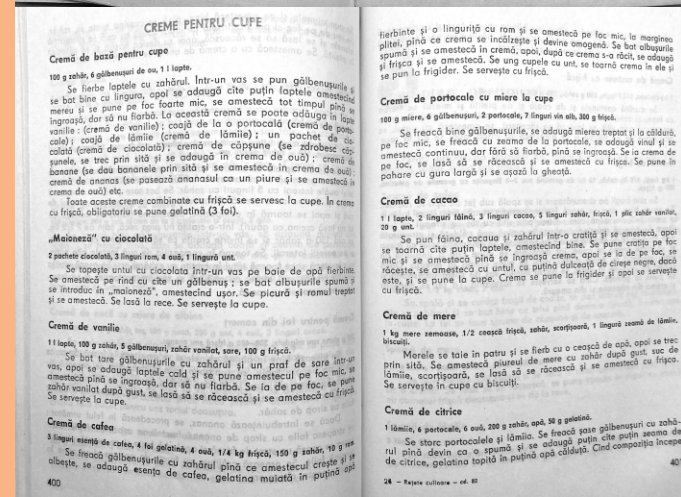
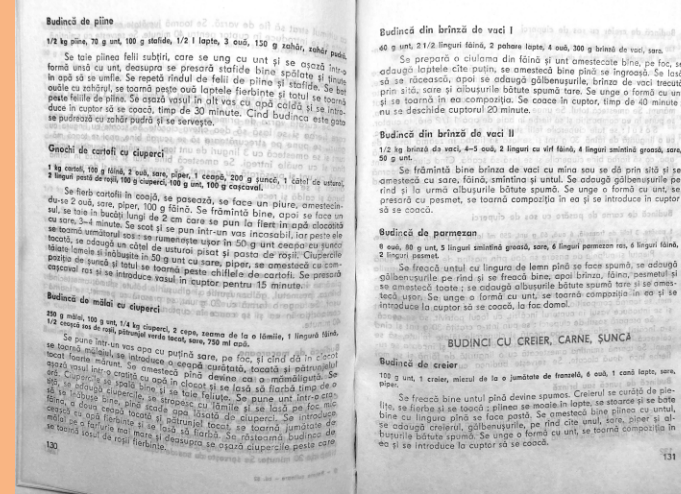
Cărți de bucate de epocă

Cărțile din anii 1980 accentuează și mai mult preocuparea pentru sănătate: pe lângă sfaturi cu caracter generic, apar chiar capitole dedicate rețetelor pentru supraponderali sau rețetelor pentru slăbit. Deși există în continuare planșe care oferă idei de prezentare a mâncării, acestea capătă un aspect mult mai casnic față de decadele anterioare. Cea mai mare discrepanță rămâne totuși aceea legată de ingrediente: deși majoritatea rețetelor sunt adaptate disponibilităților din epocă, regăsim în continuare multe rețete care ar fi fost imposibil de preparat datorită inexistenței ingredientelor.

Vintage cookbooks

The books from the 1980s emphasise *health concerns* even further: in addition to generic advice, there are chapters dedicated to recipes for overweight individuals or recipes for weight loss. Although there are still images that offer ideas for food presentation, they have a more homely appearance compared to previous decades. The most significant discrepancy, however, remains the one related to ingredients: although most recipes are adapted to the availability of the era, many would have been impossible to prepare due to the lack of ingredients.

- ◀ Nicolae Mihai și Adriana Mihai, *Bucătărie și sănătate : Rețete culinare* (București: Editura Tehnică, 1989), pp. 2-3, 216-217, 366-367. [sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]
- ◀ Nicolae Mihai and Adriana Mihai, *Bucătărie și sănătate : Rețete culinare* (Bucharest: Editura Tehnică, 1989), pp. 2-3, 216-217, 366-367. [source: authors' archive, photographs the authors]
- ▶ Didi Balmez, *Rețete culinare* (București: Editura Tehnică, 1985), pp. 130-131, 400-401, planșe 6-7, 10-11. [sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]
- ▶ Didi Balmez, *Rețete culinare* (Bucharest: Editura Tehnică, 1985)pp. 130-131, 400-401, plates 6-7, 10-11. [source: authors' archive, photographs the authors]

Sfaturi pentru femeia modernă

Cărțile educative din anii 1980 abordează foarte multe subiecte, încurajând polivalența preocupărilor femeilor în mediul casnic. Astfel, tematicile abordate încep de la sfaturi legate de curățenie și merg până la tipare pentru crearea propriei vestimentații. Între acestea remarcăm sfaturile legate de reutilizarea obiectelor și pieselor de mobilier vechi prin transformare și/sau schimbare de destinație.

Advice for the Modern Woman

Educational books from the 1980s cover a wide range of topics, encouraging the versatility of women's preoccupations within the home environment. The subjects include cleaning tips and patterns for creating clothing. Among these, advice on reusing old objects and pieces of furniture by transforming and/or repurposing them is notable.

◀ Natalia Tăutu-Stănescu și Georgeta Stoian, *ABC-ul gospodinei* (București: Editura Tehnică, 1983), pp. 22-23, 42-43, 192-193.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]

◀ Natalia Tăutu-Stănescu and Georgeta Stoian, *ABC-ul gospodinei* (Bucharest: Editura Tehnică, 1983), pp. 22-23, 42-43, 192-193.

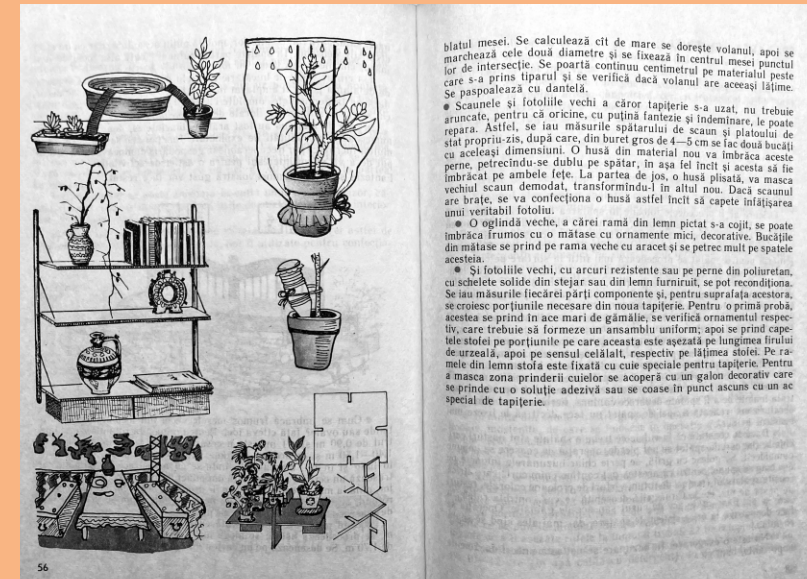
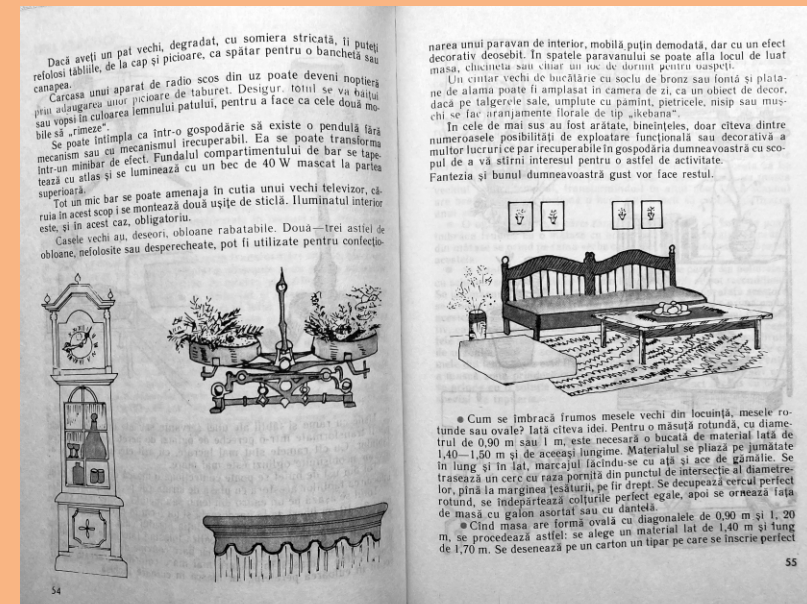
[source: authors' archive, photographs the authors]

▶ Smaranda Sburlan și Valeriu Manta, *Cartea tinerelor gospodine* (București: Editura Ceres, 1988), pp. 54-57.

[sursa: arhiva autorilor, fotografii autorii]

▶ Smaranda Sburlan and Valeriu Manta, *Cartea tinerelor gospodine* (Bucharest: Editura Ceres, 1988), pp. 54-57.

[source: authors' archive, photographs the authors]

O analiză istorică a acestor trei faze, urmărind și aspecte social-politice, relevă observații interesante, semnalate și în discuțiile/interviurile cu foști sau actuali locatari/prorietari și confirmate prin documente din arhiva imobilului.

Astfel, în anii 1950, apartamentele din imobil au fost redistribuite angajaților Fabricii de Țigarete din Cluj. Pe baza reconstituirilor, în anul 1959, erau consemnate 26 de familii de chiriași (constituite din 1 până la 6 membri) locuind în apartamente cu o cameră (11 apartamente) sau cu două camere (15 apartamente), însumând un număr de aproximativ 76 persoane (vezi planșa de la p. 83). Au primit locuințe de serviciu, diverse categorii de la contabil-șef la muncitori, fără a se face nici o departajare, mizându-se pe un mixaj social și etnic.²⁷

Ulterior, transformarea Casei Autonome a Monopolurilor de Stat și desființarea Fabricii de Țigarete din Cluj a schimbat și statutul acestui imobil, care a ajuns să fie administrat de Grupul Întreprinderilor de Gospodărire Comunală și Locativă al Județului Cluj (GIGCL Cluj), prin Întreprinderea de locuințe și localuri Cluj (ILLC).²⁸ Astfel,

A historical analysis of these three stages, that also takes into account the social-political aspects, reveals interesting observations, which also transpire from the discussions/interviews with former or current dwellers/owners and which are confirmed by documents from the building's archive.

Thus, in the 1950s, the apartments were redistributed to the employees of the Cluj Cigarettes Factory [Fabrica de Țigarete din Cluj]. Based on reconstitutions, in 1959, 26 tenant families (consisting of 1 up to 6 individuals) resided in the building, in one-room apartments (11 apartments) or two-room apartments (15 apartments), totalling a number of approximately 76 people (see the plate on p. 83). The housing units were given to various categories of employees, ranging from chief accountant to common workers, without any restriction, relying on a social and ethnic mix.²⁷

Later, the transformation of the Autonomous House of State Monopolies [Casa Autonomă a Monopolurilor de Stat] and the closure of the Cluj Cigarettes Factory led to a change of status for this building, as well. Thus, it ended up being managed by the Group of Municipal and Housing Enterprises of Cluj County [Grupul Întreprinderilor de Gospodărire Comunală

²⁷ Interviuri realizate între februarie 2020 și februarie 2023 cu M.C., M.C.C., T.F. (M.C., născută în 1937, s-a mutat în imobil, alături de părinții și sora sa, în 1956 și s-a mutat din imobil în 2023, M.C.C. s-a născut în 1958 și a locuit în imobil până în 2023; T.F. s-a născut în 1962 și a locuit în imobil până în 2015 – aceștia sunt membri a trei dintre familiile care au locuit în imobil și înainte de 1989; ei au dorit să își păstreze anonimatul).

The interviews were conducted between February 2020 and February 2023 with M.C., M.C.C., T.F. (M.C., born in 1937, moved into the building, together with her parents and sister, in 1956 and moved out of the building in 2023; M.C.C. was born in 1958 and lived in the building until 2023; T.F. was born in 1962 and lived in the building until 2015 – they are members of three of the families that lived in the building before 1989; they wished to remain anonymous).

²⁸ Foarte multe detalii specifice birocrăției timpului pot fi analizate în Arhiva Serviciului de Evidență patrimoniu și cadastru din Primăria Cluj-Napoca, dosar Nr. 3039 „Fabrica de Țigarete Cluj”. GIGCL Cluj și-a încetat activitatea prin Decizia Nr. 510/16 noiembrie 1990, în urma înființării regiilor autonome și a societăților comerciale ca urmare a „divizării unităților Grupului Întreprinderilor de Gospodărire Comunală și Locativă al Județului Cluj și a desființării serviciilor de gospodărie comunală organizate în directă subordine a primăriilor municipale și orășenești”. (citată din documentul respectiv). Majoritatea apartamentelor din clădirile administrate de fostul GIGCL Cluj au fost vândute foștilor chiriași, conform prevederilor legale postrevoluționare.

A lot of details, specific to the bureaucracy of those times, can be analysed in the Archive of the Patrimony and Cadastre Evidence Service of the Cluj-Napoca City Hall [Arhiva Serviciului de Evidență patrimoniu și cadastru din Primăria Cluj-Napoca], Folder no. 3039 "Fabrica de Țigarete Cluj". GIGCL Cluj ceased its activity by Decision no. 510/November 16, 1990, following the establishment of autonomous *régies* and commercial companies as a result of "the division of the units of the Group of Municipal and Housing Enterprises of Cluj County and the closure of communal household services organised under the direct subordination of municipal and town town halls". (quotation from the document, our translation). Most of the apartments in the buildings managed by the former GIGCL Cluj were sold to their former tenants, in accordance with the post-revolutionary legal provisions.

²⁹ Arhiva Serviciului de Evidență patrimoniu și cadastru din Primăria Cluj-Napoca, Fond Locativ, vol. 4 (1983), Dosar Consiliul Popular al Județului Cluj, GIGCL Cluj/ Atelierul de Proiectare, Proiect nr. 2413/ 83.

The Archive of the Patrimony and Cadastre Evidence Service of the Cluj-Napoca City Hall, "Fond Locativ," vol. 4 (1983), Folder "Consiliul Popular al Județului Cluj, GIGCL Cluj / Atelierul de Proiectare," Project no. 2413/ 83.

spre mijlocul anilor 1960 au început să primească locuințe și reprezentanți ai altor categorii sociale: intelectuali, doctori, militari, angajați ai diverselor regii sau instituții ale Statului. Unii dintre aceștia au continuat însă să locuiască în imobil și după două-trei generații, pentru a ajunge, după anul 1989, *din chiriași la stat, proprietari*. Pe baza reconstituirilor, în anii 1970, în imobil locuiau 27 de familii de chiriași (constituite din 1 până la 6 membri), în apartamente cu o cameră (13 apartamente) sau cu două camere (14 apartamente), însumând un număr de aproximativ 90 persoane (vezi planșa de la p. 91).

Semnificativ este faptul că, în anul 1983, prin Atelierul de Proiectare al GIGCL Cluj,²⁹ se realizează un proiect complex prin care se încearcă o „actualizare” a imobilului, fiind prevăzute și reparații capitale: se fac relevee și planșe cu propuneri și se încearcă chiar introducerea unor modificări și aducerea în legalitate și în stare de funcționare în parametri cât de cât normali a unor transformări survenite în timp, toate menite să crească „confortul” locatarilor chiriași. Totul rămâne însă pe hârtie, renovările se fac superficial, iar standardul de viață va rămâne, practic,

și Locativă al Județului Cluj (GIGCL Cluj)], through the Cluj Housing and Premises Enterprise [Întreprinderea de locuințe și localuri Cluj (ILLC)].²⁸ Consequently, towards the mid-1960s, other social categories moved into the building, as well: intellectuals, doctors, militaries, employees of various state institutions. Some of them ended up living in the building for two or three generations, and, after 1989, their status changed from *tenants* to *owners*. Based on reconstitutions, in the 1970s, 27 tenant families (consisting of 1 up to 6 individuals) resided in the building, in one-room apartments (13 apartments) or two-room apartments (14 apartments), totalling a number of approximately 90 people. (see the plate on p. 91).

It is significant that, in the year 1983, through the Architectural Design Studio of GIGCL Cluj [Atelierul de Proiectare al GIGCL Cluj],²⁹ a complex project was carried out in an attempt to "update" the building, which also included major repairs. Thus, surveys were made and different proposals intended to introduce some changes so that the transformations which were made throughout the years could be legalised and could finally lead to a somewhat reasonable housing unit – all of these aimed to increase

aceiași, cam până la mijlocul anilor 1990. Pe baza reconstituirilor, la începutul anilor 1980, în imobil locuiau 22 de familii de chiriași (constituite din 1 până la 5 membri), în apartamente cu o cameră (9 apartamente), cu două camere (9 apartamente) și cu trei camere (4 apartamente), însumând un număr de aproximativ 73 persoane (vezi planșa de la p. 103).³⁰

O analiză arhitecturală, urmărind schematic modul în care a fost transformat și adaptat vechiul imobil de raport noilor necesități impuse de numărul foarte mare de locatari, reflectă modalitatea în care s-au făcut recompartimentările fără a se ține cont de accesul la utilități și în lipsa oricărui considerent cu privire la proprietate privată – este vorba despre bunuri personale, căci adesea, unele spații private erau traversate de vecini pentru ca aceștia să poată ajunge la propriile spații private. Din cele 8 apartamente inițiale, plus cel de serviciu de la demisol, s-a ajuns la un număr de 27 de apartamente. În această perioadă, numărul de locatari s-a dublat, în vreme ce suprafața utilă a clădirii a rămas aceeași. Toate aceste transformări au fost realizate într-o totală lipsă de interes față

the “comfort” of the tenants. However, most of the project remained only on paper, the renovations were done superficially, and the standard of living remained practically the same until the mid-1990s. Based on the reconstitutions, during the 1980s, 22 tenant families (consisting of 1 up to 5 individuals) resided in the building, in one-room apartments (9 apartments), two-room apartments (9 apartments) and three-room apartments (4 apartments), totalling a number of approximately 73 people (see the plate on p. 103).³⁰

An architectural analysis: a schematic retracing of the transformations and adaptations the revenue house underwent, in order to accommodate such a large number of tenants, reflects the fact that the subdivisions were made in such a way that no attention was given to proper access to utilities, nor to the intimacy of private property – often some private areas of one family were crossed by the members of another in order to reach their own private areas. Instead of the initial 8 apartments, plus the one on the semibasement level, at its peak, the building reached a total of 27 apartments. During this time, the number of dwellers doubled, although they were occupying the same net building area. All these transformations were carried out with a

³⁰ Cu toate acestea, M.C. declara că exista o excepție: familia ei extinsă (o familie alcătuită din ea însăși, soțul ei și una dintre fiicele lor și cealaltă familie alcătuită din cea de-a doua fiică împreună cu soțul acesteia) ocupa două apartamente învecinate care, de fapt, reconstituiau partiul original.

However, M.C. states that there was one exception: her extended family (one family consisting of herself, her husband, and one of their daughters and the other family consisting of her other daughter together with her husband) occupied two neighbouring apartments which, in fact, reconstituted the original layout.

³¹ Astfel, se trăia adesea cu teama de a fi spionat de către vecini. Așa au apărut „turnătorii” la Securitate și/sau la organele de Partid. Unii știau totul despre ceilalți. Unii trăiau cu spaima că sunt supravegheați și ascultați continuu de către ceilalți, dar și cu teroarea că toate aspectele vieții lor private pot fi cunoscute sau aflate de către cine nu trebuie. Era într-un fel și o tortură psihologică a *permanentei supravegheri*, așa cum subliniază Michel Foucault în „Panopticism”. Michel Foucault, „Panopticism”, în *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, traducere Alan Sheridan (New York: Vintage Books, 1979 [1975]), pp. 195-230.

Numeroase astfel de aspecte au reieșit din interviurile cu M.C., M.C.C. și T.F. De exemplu, T.F. a copilărit într-o astfel de locuință și a afirmat că a văzut o astfel de ușă deschisă pentru prima oară, la maturitate, atunci când noii proprietari, în procesul de renovare, au deschis-o. Un alt exemplu este fenomenul ușilor interioare care delimitau camere a două apartamente diferite și care au ajuns să fie utilizate ca uși de dulap înzidit prin închiderea deschiderii ușii cu un zid foarte subțire pe fața

opusă a peretelui – pot fi reconstituite minim patru astfel de situații, dintre care două funcționează ca atare până în prezent.

Thus, most people lived with the fear that they were being spied on by their neighbours. This is how the “tattletales” popped up, the information they provided was then used by “the Securitate” [the Department of State Security] and/or by the “Party” [The Romanian Communist Party] organisms. Some knew everything about the others. Some lived with the fear of being constantly watched and listened to by the others, as well as with the terror that all aspects of their private lives could be known or found out by the wrong people. In essence, it was a form of psychological torture – *the permanent surveillance* –, as Michel Foucault points out in “Panopticism”. Michel Foucault, “Panopticism”, in *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, translation Alan Sheridan (New York: Vintage Books, 1979 [1975]), pp. 195-230.

Numerous such aspects surfaced during the interviews with M.C., M.C.C., and T.F. For example, T.F. grew up in one of the subdivided apartments and claimed to have seen for the first time such a door open as an adult, when the new owners of the apartment he had just sold opened it. Another example is the phenomenon of the interior doors that separated two different subdivided apartments and which were eventually used as closet doors – the depth of the doorway was closed with a very thin wall on the opposite side. At least four such situations can be reconstituted, of which two function as such even today.

³² M.C. chiar își amintește că la începutul anilor 1970 a existat o plângere făcută de chiriași, în urma

de intimitatea vieții private, alocând condiții improprii de locuire, datorită spațiilor utilizate la comun – funcțiunile destinate igienei personale și/sau preparării hranei – și pereților de compartimentare dintre apartamentele rezultate prin subdiviziuni succesive ale locuințelor de raport originale, în care pereții de compartimentare dintre încăperile aceleiași locuințe, cu o grosime de 7-8 cm, realizați din umplutură pe bază de ciment (ciment amestecat cu reziduuri fibro-lemnoase și alte rămășițe de șantier, pe o structură din plasă de rabiț), au devenit pereți despărțitori între apartamente diferite. În aceste condiții, în mod aberant, au existat situații în care ușile dintre camerele aceluiasi apartament au ajuns să despartă locuințe diferite, timp de zeci de ani, fără nici o modalitate de izolare fonică – practic, se auzea totul dintr-o parte în alta.³¹ În același timp, se observă lipsa de interes și, totodată, imposibilitatea de a lua atitudine față de normele minime de igienă și confort – bucătării cu cadă, băi cu bucătărie la un loc, câte un wc la comun pentru 10-14 locatari a câte două-trei apartamente/familii diferite.³²

La acestea se adaugă și lipsa interesului autorităților, dar și al

total lack of interest regarding the intimacy of private life. The tenants were experiencing inappropriate living conditions: there were several spaces used in common – the ones intended for personal hygiene and/or for food preparation –, while some of the partition walls between the successively-subdivided apartments were actually the initial partition walls between the rooms of the same apartment – with a thickness of only 7-8 cm, made of cement-based filling (cement mixed with wood or other fibres residues and additional leftovers from the initial construction site, on a wire mesh structure). Consequently, there were situations in which the doors between the rooms of the same initial apartment ended up separating different housing units, for decades, without any way of soundproofing them – one could hear absolutely everything from one side to the other.³¹ At the same time, there was a lack of interest on the part of the authorities and an impossibility of taking any action on the part of the tenants, in order to achieve the minimum standard of hygiene and comfort: there were kitchens that also included a bathtub, or bathrooms that were also used as a kitchen; one shared toilet used by 10 up to 14 tenants belonging to different families who lived in two up to three apartments.³²

locatarilor, față de gradul de uzură morală a clădirii, care a fost forțată la maximum, timp de aproape o jumătate de secol, fără nici o intervenție. Începând cu anii 1950, încălzirea se făcea tot prin sobele de teracotă originale, combustibilul utilizat fiind acum gazul, prin racordarea imobilului la rețeaua publică, iar în bucătării au fost improvizate sisteme de preparare a apei calde utilizând vechile mașini de gătit. Practic, din perioada interbelică și până în prezent nu s-au făcut reparații capitale, ci doar lucrări de întreținere a clădirii: odată în anii 1980 (zugrăvire fațade și casa scării principale și a fostelor scări de serviciu, cu intervenții asupra rețelei de apă și canalizare) și o dată în anul 2019 (zugrăvire fațade), cu mențiunea că în anii 2000 s-a schimbat instalația de apă potabilă. Relevant este faptul că unele elemente de tâmplărie (uși, ferestre) nu au fost revopsite niciodată pe parcursul a mai mult de 100 de ani.

Furthermore, the lack of interest of the authorities, as well as that of the tenants, led to a high degree of wear of the building. It was intensely used, for almost half a century, without any mending. Starting with the 1950s, the original terracotta stoves were still used for heating, but the fuel was gas, as the building was now connected to the public gas network. During this period, the kitchens were starting to be equipped with heating systems for hot water, however these were improvised and were using the old range cookers as heating devices. Basically, from the interwar period up to this day, no major repairs have been done, except some occasional maintenance works: once during the 1980s (the painting of the façades, the main staircase and the former servants' stairs and repairs made on the water and sewer system), then, in the 2000s, the water system was completely changed and in 2019 the façades were painted again. It is also relevant the fact that some carpentry works (doors, window frames) have never been repainted.

căreia a avut loc o anchetă oficială cu privire la această situație. Cu toate acestea, nu s-a luat nicio măsură. T.F. confirmă acest lucru.

M.C. even recalls that at the beginning of the 1970s there was a complaint made by the tenants, followed by an official investigation regarding this situation. However, no measures were taken. T.F. confirms this.

▶ Detaliu cu deschidere de ușă interioară ce a fost zidită. Grosimea zidului despărțitor este de 7-8cm, 2015.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

▶ Detail of an interior door opening that has been closed up. The thickness of the partition wall is 7-8cm, 2015.

[source: authors' archive, photograph the authors]

◀ Detaliu cu o deschidere de ușă interioară transformată în dulap. În spate se afla un perete de o cărămidă pusă pe cant, ce separa două apartamente învecinate, 2015.

[sursa: arhiva autorilor, fotografie autorii]

◀ Detail of an interior door opening transformed into a wardrobe. The wardrobe back was a one-brick wall that separated two adjacent apartments, 2015.

[source: authors' archive, photograph the authors]

PERIOADA	NUMĂRUL DE PERSOANE	NUMĂRUL DE APARTAMENTE	ARIE UTILĂ/ PERSOANĂ	NR. DE CAMERE**/PERS.
circa 1907	circa 30-40	9	41 m ² /pers.	29/40 = 0,72
perioada interbelică	circa 40-50	14	32,8 m ² /pers.	38/50 = 0,76
1959	76	26	21,57 m ² /pers.	41/76 = 0,54
anii 1970	90	27	18,22 m ² /pers.	41/90 = 0,45
anii 1980	73	22	22,46 m ² /pers.	39/73 = 0,53
2022	30+4*	18	48,23 m ² /pers.	44/34 = 1,29

* patru dintre apartamente sunt folosite acum ca spații de birouri, așadar s-a calculat pentru fiecare dintre acestea câte o persoană (în conformitate cu metoda utilizată pentru colectarea plăților pentru utilitățile clădirii).

four of the apartments are now used as office spaces, thus, for each of these only 1 person was taken into account (in accordance with the method used for collecting taxes for building utilities).

** numărul de camere variază deoarece, în timp, mai multe categorii de spații au fost convertite succesiv (e.g. holurile au devenit camere, bucătăriile au devenit camere, holurile au devenit bucătării).

the number of rooms varies as, in time, several categories of spaces were successively reconverted (e.g. hallways became rooms, kitchens became rooms, hallways became kitchens).

HISTORICAL PERIOD	NUMBER OF PERSONS	NUMBER OF APARTMENTS	NET BUILDING AREA/PERSON	NO. OF ROOMS**/PERS.
circa 1907	circa 30-40	9	41 m ² /pers.	29/40 = 0.72
interwar period	circa 40-50	14	32.8 m ² /pers.	38/50 = 0.76
1959	76	26	21.57 s m ² /pers.	41/76 = 0.54
1970s	90	27	18.22 m ² /pers.	41/90 = 0.45
1980s	73	22	22.46 m ² /pers.	39/73 = 0.53
2022	30+4*	18	48.23 m ² /pers.	44/34 = 1.29

◀ Situația locatarilor, de-a lungul timpului, în cifre. Reconstituiri realizate de autori.

◀ The situation of the dwellers throughout time. Reconstitutions by authors.

Am venit și am plecat: locuirea după comunism. **O concluzie – nu „sfârșitul”** **In and out: dwelling after Communism.** **A conclusion – not “the end”**

³³ În această perioadă a fost realizată o intervenție de ordin structural: loggiile din aripa nordică au fost extinse cu o placă de beton.

During this period, a structural intervention was made: the loggias on the North wing were enlarged with a concrete slab.

După Revoluția anticomunistă și instaurarea regimului democratic, situația acestui imobil se va schimba radical, în pas cu tendințele întregii societăți românești, puse în fața „privatizării”. Astfel, către mijlocul anilor 1990, numărul locatarilor chiriași va începe treptat să scadă, iar apartamentele se vor reconfigura funcțional, printr-un proces treptat de alipire a încăperilor.³³ Acest proces se amplifică, mai ales după ce chiriașii vor cumpăra locuințele respective

After the Anti-Communist Revolution and the establishment of the democratic régime, the situation of this building changed radically, in accordance with the trends of the entire Romanian society, which was now facing the complicated process of “privatisation”. Thus, towards the mid-1990s, the number of tenants started to decrease gradually, while the apartments were reconfigured, as different housing units were being joined together.³³ This process was accelerated when the tenants started to

de la stat, în baza unor prevederi legale speciale. Un exemplu elocvent, care a fost aplicat chiar în cazul imobilului studiat, este Legea nr. 85/1992. Această lege stipulează că apartamentele – locuințe de serviciu, care, înainte de 6 martie 1945, au aparținut instituțiilor de stat, societăților cu capital de stat sau regiilor autonome, locuite de chiriași pot fi achiziționate de aceștia, în situația în care aceste entități și-au sistat activitatea sau au devenit unități economice sau bugetare de stat. Ulterior, prin înstrăinări succesive, schimburi sau comasări de proprietate etc. situația imobilului se va apropia treptat de normalitate, fiind însă departe, totuși, de configurația inițială, de la începutul secolului al XX-lea, când funcționa ca un imobil de raport cu apartamente de lux.

În consecință, la nivelul anului 2022, imobilul avea 21 de apartamente, dintre care 10 apartamente cu o cameră, 4 apartamente cu două camere, 2 apartamente cu trei camere și 5 apartamente cu 4 camere, însumând un număr de aproximativ 30 de persoane și 4 spații de birouri. Dintre acestea 7 erau locuite chiar de proprietari (constituite din 1 până la 4 membri), celelalte fiind închiriate sau funcționând ca spații de

buy the housing units they were living in, from the State, as this was now possible due to special legal provisions. An eloquent example, relevant to the situation of the studied building, was Law no. 85/1992. This law stipulated that apartments – which were used as employee housing, before March 6, 1945, and belonged to state institutions, companies with state capital or autonomous régies, could be purchased by the tenants, if these entities ceased their activity or became private or state enterprises. Later on, after successive sales, exchanges or merges of property, etc., the building would gradually approach a somewhat normal state. However, it would still be far from its initial configuration, from the beginning of the 20th century.

Consequently, in 2022, the building officially had 21 apartments, of which 10 one-room apartments, 4 two-room apartments, 2 three-room apartments and 5 four-room apartments, totalling a number of 30 residents and 4 office spaces. Out of all of the apartments, only 7 were inhabited by the owners themselves (consisting of 1 up to 4 individuals), the others being rented out or used as office spaces, thus indicating the fact that the initial monofunctional character of the building is about to change (see the plate on p. 123). Hence, the situation of the

³⁴ Scriptic există 21 de apartamente, în timp ce faptic sunt doar 18. În trei cazuri nu s-au operat acte de alipire pentru câte două apartamente deţinute de aceeaşi proprietari.

There are 21 apartments attested by formal records, while, in fact, there are only 18. In three instances, no formal amalgamation titles were requested for two apartments owned by the same owners.

birouri/servicii, atestând, totodată, şi tendinţa de schimbare a caracterului monofuncţional iniţial al imobilului (vezi planşa de la p. 123). Astfel, situaţia nu este restabilă complet: din totalul de *facto* de 18 apartamente,³⁴ doar 4 au revenit la forma şi suprafaţa iniţială; pe de altă parte, încă mai sunt 2 apartamente cu utilităţi la comun (dintre care unul are bucătărie fără punct de apă şi canalizare) şi 4 care împart spaţii de circulaţii la comun – ca ultime rămăşiţe ale exploatării comuniste.

Studiul de faţă reflectă situaţia unui imobil-caz particular, dar care, în acelaşi timp, este un exemplu între multe astfel de imobile, care au rămas mărturie a procesului care a caracterizat, pe scară largă, întreaga societate românească. Pe scurt, privind în urmă, imobilul a trecut de la statutul de casă de raport cu apartamente de lux, la unul de locuinţe modeste, cu o densitate mare de locatari, lipsite de dotări esenţiale. În prezent, imobilul reuşeşte, în sfârşit, să ajungă la un statut similar cu cel iniţial, deşi sechelele sociale, urmele fizice şi unele dintre anomaliile funcţionale implementate în perioada comunistă mai sunt încă vizibile (vezi tabelul de la p. 118).

building is not completely restored: out of the actual 18 apartments,³⁴ only 4 have returned to their original state and surface. On the other hand, 2 apartments are still using their amenities in common (out of which one has a kitchen with no water and drain pipes), while another 4 share common spaces – the last remnants of the Communist ventures.

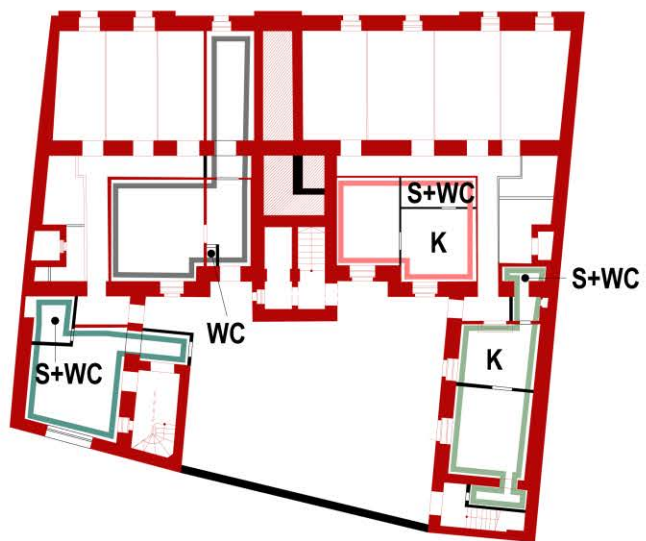
The study explores the situation of a particular building, which is an example among many such buildings. They remain a testimony of a process that characterised, on a large scale, the entire Romanian society. In short, looking back, the building went from the status of being a revenue house, with luxury apartments, to one of hosting modest housing units, with a high density of tenants, that were lacking the essential amenities. Currently, the building finally managed to reach a state similar to its original one, even though the social scars, the physical traces left behind, and some of the anomalies implemented during the Communist period are still visible (see the table on p. 118).

Today, almost 120 years since the Building Commissioning, the building seems to be able to adapt (once more) to the social and economic context specific to

Astăzi, la aproape 120 de ani de la darea în folosință, imobilul pare că se adaptează (din nou) contextului social și economic specific unei societăți capitaliste, dar, proprietatea este fărâmițată, ca urmare a procesului de „privatizare”. Unele dintre cicatricile produse sunt ireparabile. În același timp, acesta este și un caz fericit, pentru că există și imobile a căror situație rămâne incertă, unele dintre ele făcând încă obiectul unor litigii – fie pentru despăgubiri, fie pentru restituirea în natură, chiar dacă Statul a vândut apartamentele foștilor chiriași.

a capitalist society. However, from a legal point of view, the property is fragmented, as a result of the “privatisation” process. Some of the scars remain irreparable. At the same time, this is also a fortunate case, as there are buildings whose situation is still uncertain. Some are still the subject of litigations – either for financial compensations or for restitutions in kind; in several cases, the litigations continue even if the State sold the apartments to the former tenants.

- ▶ Planșă sintetică cu planurile clădirii în anul 2022. Reconstituiri realizate de autori. (a - plan demisol, b - plan parter, c - plan etaj 1, d - plan etaj 2, e - plan etaj 3).
- ▶ Synthesis plate with the plans of the building in 2022. Reconstitutions by authors. (a - semibasement, b - ground floor, c - 1st floor, d - 2nd floor, e - 3rd floor).

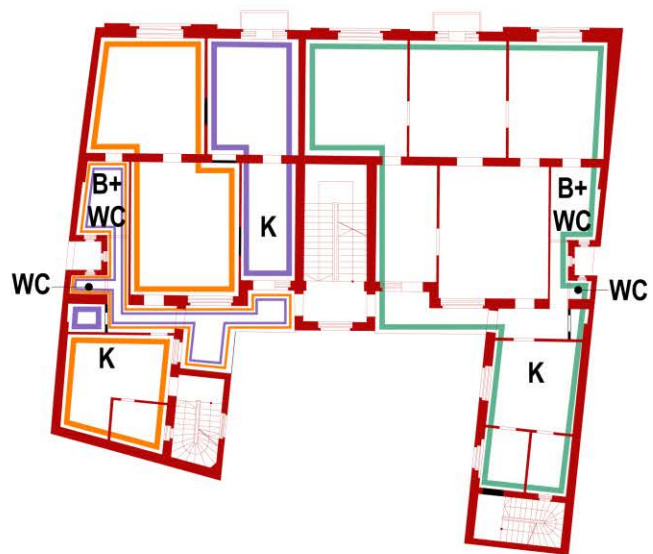
a

b

c

d

e

Legendă:

WC - vas WC

B - cadă de baie

S - cadă de duș

K - bucătărie

— - perimetrul unui apartament

Legend:

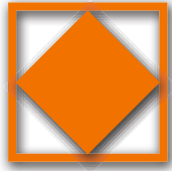
WC - toilet seat

B - bathtub

S - shower

K - kitchen

— - the perimeter of an apartment

Acest studiu prezintă o altfel de istorie socială a unui secol din existența României moderne și contemporane. Este un studiu de caz ce evocă valorile societății capitaliste burgheze locale și mutilarea acestora sub comunism, opresiunea vieții private prin privarea de intimitate și de condiții decente de trai, permutările *proprietar unic – chiriaș burghez – tovarăș chiriaș – mulțiplii proprietari*, respectiv drumul de la „locatar” la „proprietar” (locuirea ca proces și mentalitate, înainte de comunism, în timpul comunismului și după comunism), în același context arhitectural – o casă de raport care a schimbat, efectiv, un singur proprietar în drumul spre „privatizare”, purtând însă, până în prezent, amprenta puternică a „principiilor” comuniste privind viața colectivă și, respectiv, formarea „omului nou”.

This study presents a distinct social history regarding the existence of modern and contemporary Romania, focusing on the time span of a century. It is a case study that evokes the values of the local bourgeois capitalist society and the mutilation they endured during Communism. It highlights the oppression of private life due to the deprivation of privacy and decent living conditions, the permutations between *single owner – bourgeois tenant – comrade tenant – multiple owners*, respectively the path from “tenant” to “owner” (housing as a process and mindset, before, during, and after Communism), *in the same architectural context* – namely a revenue house that actually changed a single owner on its way to “privatisation”, bearing, up to this day, the strong imprint of the Communist “principles” regarding collective housing and, respectively, the creation of the “new man”.

